

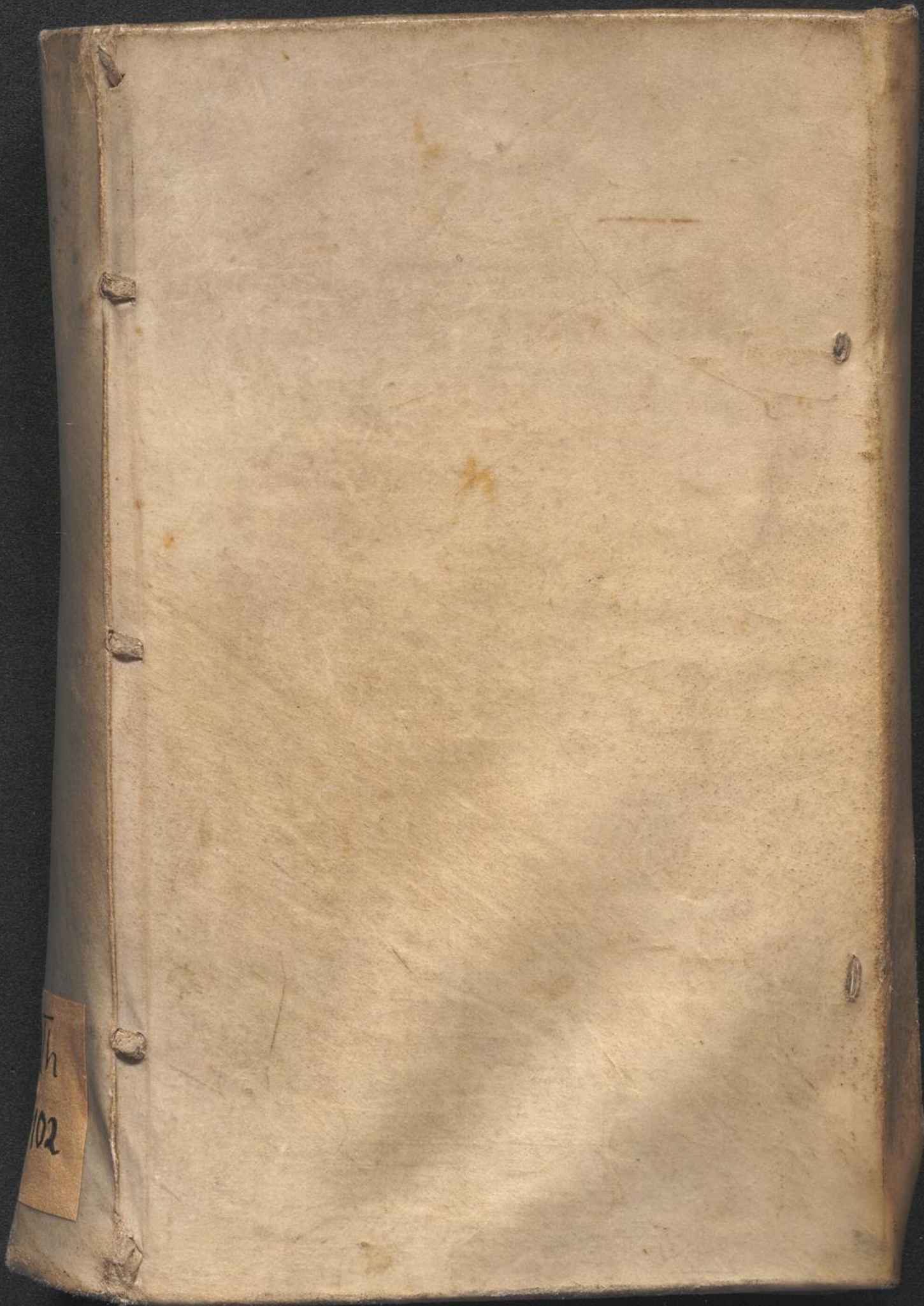
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**De Prima Scribendi Origine Et Vniversa Rei Literariæ
Antiqvitate**

Hugo, Hermann

Antverpiæ, 1617

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71265](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71265)

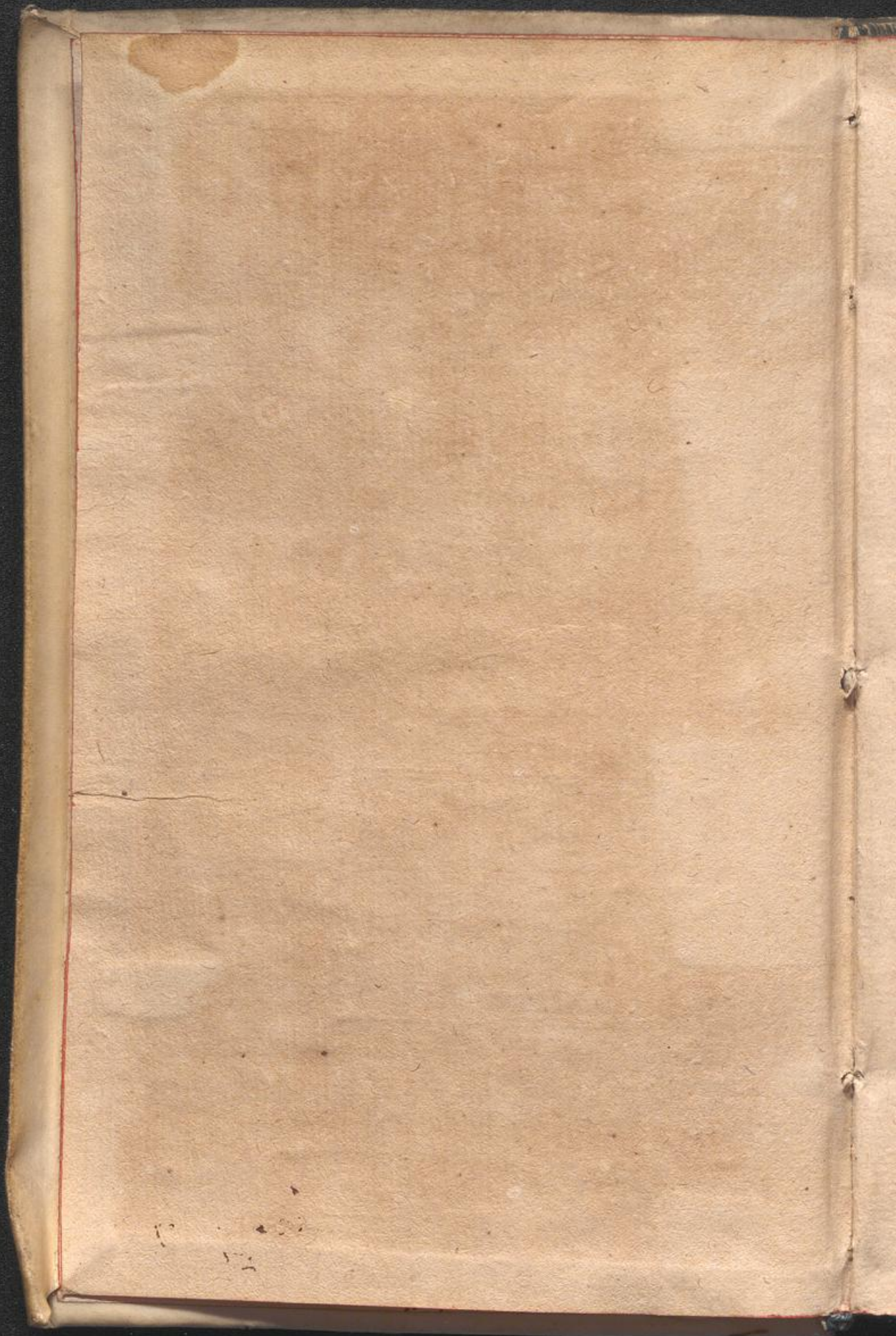
S. III

17.

Th. 6102.

J

S III
17

DE PRIMA
SCRIBENDI
ORIGINE

ET VNIVERSA
REI LITERARIÆ
ANTIQUITATE,

Ad Reuerendum Patrem
CAROLVM SCRIBANI
SOC. IESV PRÆPOS. PROVINC.

in Prouincia Flandro-Belgica,

Scribebat HERMANNVS HVGO
eiusdem Societatis.

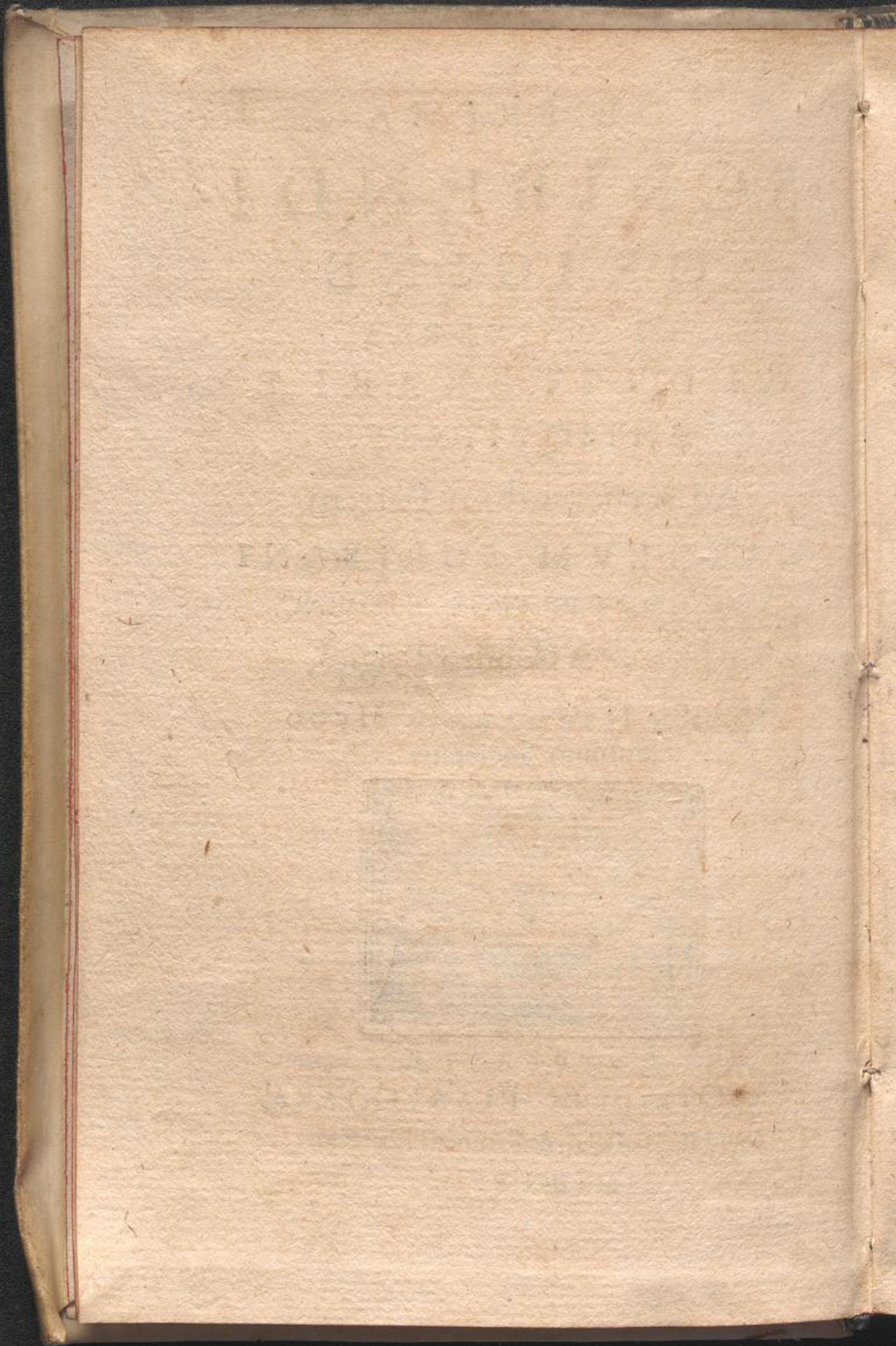

Collegij Societatis IESV Paderbornæ 1636.
ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Balthafarem & Ioannem Moretos.

M. DC. XVII.

*liber rang
F*

A D

R. P. CAROLVM
SCRIBANI

Præpositum Prouincialem
SOCIETATIS IESV
in Prouinciâ Flandro-Belgicâ.

VM Antuerpiæ po-
litiore literas do-
cerem, Reuerende
Pater, non semel
cùm exemplis tum
verbis me es adhortatus, vti sedu-
lò me in ea studia abderem, simúl-
que incumberem in scriptionem
argumenti alicuius, quod posteri-
tati aliquando commendari mere-
retur. Ego dicto audiens, circum-

A 2 spice-

spicere cœpi quam ad rem præcipuè me darem, quando tot iam de re ferè qualibet extruſi eſſent libri, ne vel actum agerem, vel minùs etiam agerem quàm eſſet actum. Igitur cùm inter legendum, vti fieri amat, adnotarem frequenter, literarum ſcriptioniſque, veluti per tranſennam, mentionem incidere; meminiffemque nihil eſſe hucusque eâ de re accuratè abſolutèque perſcriptum: & verò etiam interiiffe omnia, quæ plurima de Scriptura ſcripſiſſe Nigidium, ſcripſit Gellius: adieci ſcilicet animum ad hoc vnum, vt rem obſcuram, nec paruum extraherem in lucem. Cœpi primùm magno impetu excutere & veſtigare multa quæ huc facere putabam: ſed
quòd

5

quòd pleraque essent à Scriptoribus præterita, à paucis verò etiam contacta, tantæ mihi vnde quaque obiectæ sunt tenebræ, vt desperarem me esse exitum aliquem reperturum. Subinde tamen abiectum animum collegi, & Fabij Cunctatoris patientiâ rem tentandam esse duxi, donec longâ multaque lectione assequerer, quod breui tempore aut paucorum librorum volutione videbam perfici non posse. Ergo inter studia aliâsque exercitationes ludibundus veluti conieci in chartas quasdam liturarias quidquid de scriptione aut literis veniret in manus; & en res excreuit in librum, eo ferè intervallo quo Antuerpię te Rectore Poësin & Rhetoricã sum professus.

A 3

Non

Non nemo fortè existimabit tot bonas horas à me malè esse collocatas in rem tam exilem & Grammaticam : at ego semper existimaui neminem ita esse iudicaturum qui vel paucas libri huius pagellas vel etiam titulum rectè æstimabit. Non enim de literis tantùm scribo (qui fuisset vnus alteriúsve horæ labor) sed de iis omnibus quæ attinent ad totius *Literaria rei Antiquitatem*; quæ non Grammatica, sed Philologica est tractatio; literæ verò minima sunt huius libri pars: de quibus tamen solis si scripsissem, defenderem me Coruini Messallæ exemplo, qui librum totum de literâ S conscripsit; Passeratij, qui opusculum de cognatione literarum; Probi, Magn-

gno-

gnonis, & à Porta, qui libros magnos de Notis; Trithemij, qui volumen de Polygraphiâ: Nicano-
 ris, Diomedis, & viri amplissimi Erycij Puteani, qui libellos de Interpuncti-
 one; Manutij, aliorum-
 que, qui de Orthographiâ. *Neque enim, vt Quintilianus ait lib 1 c. vii. obstant hæ disciplina per illas euntibus, sed circa illas hærentibus.* Quamquam vt à ronchis illis & nasus omnino tutus sim, in sinum tuum, R^{de} Pater, coniicio hunc libellum meum. Ecquis enim mihi succensere audeat, paucula de Scriptione à me scripta esse ad SCRIBANVM? Hoc solo nomine vindicatus videor, etiamsi multis prætereà nominibus hæc meas primitias debeo R^x V^x. Consule igitur æqui

A 4 boni,

boni, R^{de} Pater, hoc quantulum-
cumque affectus & obseruantia
pignus tuo instinctu coeptum &
affectum; diuque Prouinciæ tuæ
Flandro-Belgicæ, quam gerendam
administrandamque accepisti, vi-
ue incolumis. ita voueo. Bruxel-
læ, Kalendis Iunij, M. D C. X V I.

R. V.

Seruus in Christo

Hermannus Hugo.

ERY.

9

ERYCI PVTEANI
IN
R.P. HERMANNI HVGONIS
doctissimum
DE ORIGINE LITTERARVM
Commentarium
CARMEN.

HVGO, *delicium piæ Camænae,*
Nectar deliciumq; LITTERARVM,
Qui fontem, laticemque LITTERARVM
A primo liquidum recludis ævo:
Hoc tuis nunc latice, atque fonte, magnum
Priscorum mare colligis Librorum,
Novorum mare colligis Librorum;
Et pulchri pretium obtines laboris,
Laboris pretium perenne nomen:
Fructum nos capimus tui laboris.
Namque scire datur tuo labore,
Quis doctos apices, notasque primus
Signavit, tacitâ loquens liturâ:

A 5 Primus

Primus quis calamos fudit tenellos,
 Et chartæ niveum inquinavit æquor,
 Chartæ virgineum inquinavit æquor:
 Quis loligine scripsit, & nigella
 Sparsit semina, signa LITTERARVM.
 Atque scire datur tuo labore,
 Quis lignum, lapidesque, quis metalla,
 Docto quis graphio lutum exaravit:
 Quis ceram docuit loqui subactam
 Stili cuspide, spongiamque mellis,
 Sed pressam, domitamque, mortuamque,
 Inclusam brevis alveo tabellæ,
 Verba sugere, mella LITTERARVM,
 Verba reddere, mella LITTERARVM.
 Demum scire datur tuo labore,
 Ut malvæ foliis libri remotis
 Inducti, Philyræque, codicesque,
 Membranae tennes, scheda, papyrus,
 Album, fasciculi que, paginae que,
 Pugillar bipatens, tomi, cylindri,
 Et volumina vasta LITTERARVM.

His

His in omnibus, Erudite Scriptor,
Tu Cadmum loqueris, sed ipse Cadmus:
Phœnices loqueris, sed ipse Phœnix;
Phœnix ipse, sed alter ille PHOENIX,
Ales Assyrius, sibi superstes.
Ac dum sic loqueris, stilumque doctum
Uersas, hoc agis Erudite Scriptor;
Vnus ut videaris Eruditus:
Dum jungis genus omne LITTERARVM,
Vnus ut videre Litteratus.
Crede, crede: erit hic Liber Librorum,
Et lumen dabit hoc tibi Volumen.

D E
 L I T T E R A R V M
 N O M I N E .

Fecit LITTERVLIS LITVRA nomen:
Sed nunc LITTERVLÆ carent LITVRA.

In

In doctissimum
 DE
 SCRIPTIIONIS
 LITTERARVMQ.
 ORIGINE
 Commentarium

R. P. HERMANNI HVGONIS
 E SOCIETATE IESV
 Bernardi Bauhusij eiusdem Societatis
 EPIGRAMMA.

PAUCA Philetæo meditabar scribere metro,
 Versiculis claudis, impariliq; pede,
 Poscebam PHOEBVM calamos, vnâmque
 Sororum,
 Quæ bifidum culmen, Musicaq; antra colunt.
 Poscenti PHOEBVS calamos, Virgoq; negavit;
 Fregerat ille suos, fregerat illa suos.
 Ite mei Vates, dixit Deus, & Dea dixit,
 Ite, dabit calamos iam meus HVGONOUOS:
 Ite, nouas meus HVGON dabit tabulasq; notasq;
 Ite, dabit ceras iam meus HVGONOUOS:
 Ite

*Ite, nouum meus HVGO dabit graphiúmque
stilúmque,*

Ite, & Litterulas iam dabit HVGO nouas.

Ille HVGO, quo Gorgonei de fonte Caballi

Plusq̄, è virgineo flumine nemo bibit:

Ille HVGO, quo purpurei de vulnere CHRISTI,

Plus MARIÆ casto ex ubere nemo bibit:

Ille pius, simul ille HVGO doctissimus: ille,

Ars nulla, & nulla est cui peregrina schola,

Hippocrenisatarum grande decus Musarum,

Grande decus Sophiæ, grande Oleaq̄, decus.

Testis adest non grãde Liber densumq̄, volumen,

Sed qui vel parua est sarcina parua manus:

Et tamen ex illo nemo non doctior ibit,

VARRO licet redeat, Panthoidesq̄, senex.

Discere vt Indoctus queat hinc, dediscere

Doctus:

Is, malè quæ didicit; hic, malè quæ docuit.

APPRO-

APPROBATIO SUPERIORVM.

CAROLVS SCRIBANI Præpositus Prouincialis Societatis I E S V per Flandro-Belgicam : Cùm opus De primâ scribendi origine, eiusque vniuersâ antiquitate, à P. Hermannò Hugone Societatis I E S V sacerdote conscriptum, designati eiusdem Societatis Patres legerint, probarintque; potestate ab admodum R. P. N. Generali MVTIO VITELLESKO ad hoc mihi factâ, vt typis excudatur, permitto: in quorum fidem has litteras manu meâ subscriptas officij mei sigillo muniui. Antuerpiæ, xxvii. Iulij, M. DC. XVI.

Carolus Scribani.

APPROBATIO CENSORIS.

LIBRI hi de Origine scribendi, & totâ Literariæ rei antiquitate, R. P. Hermannii Hugonis è Societate I E S V industriâ & accuratâ disquisitione compositi, digni sunt, qui in Literatorum omnium manibus versentur. Datum Antuerpiæ, xxvii. Iulij, Anno M. D. C. X V I.

*Egbertus Spitholdius Plebanus
Antuerpiensis.*

PRÆ-

P R Æ F A T I O ¹⁵

A D

L E C T O R E M,

De admirabilitate vtilitateque
scribendi.

INDOS quosdam auo nostro vs-
que adeò demiratos fuisse scri-
bendi inuentionem, refert ex
Scriptoribus rerum Indicarum
Laelius noster Biscola libro VI.
Subcisiu. cap. XII. vt audito primùm Scripturæ
nomine accurrerent ad papyrum loquentem au-
diendam, vt ipsi arbitrabantur. Adeoq; narrat
Petrus Cieza Tom. II. Histor. Peruana, c. XXXIV.
America incolas ab Hispanis subactos, cum
literarum vsum vidissent primùm, putasse id
esse certissimum Diuinitatis argumentum, quòd
chartis scriptis occulta vox inesse posset. Planè
sicut apud Athenæum lib. X. cap. XVII. Poëta
quidam scriptionem ita admirabundus descri-
bit, vt Epistolam vocet naturâ feminam; Lite-
ras illius filias, mutas eas quidem, sed quæ ta-
men etiam loquantur absentibus; & à legente, si
velit, non audiantur, etiã si intelligantur. Illud
verò longè est facetissimum, quod narratum sibi
à viro quodam Religioso, qui anno M. D. LXXII.
è Bra-

è Brasilia redierat, scribit noster Ludouicus Ri-
 cheome in libello quem inscripsit l'Adieu de
 l'Ame : Mancipium quoddam Peruanum ab
 Europeo Nobili, qui in Brasilia tum habitabat,
 ablegatum est ad familiarem heri sui, Nobilem
 item Europæum, cum fiscinulâ ficuum & literis.
 In viâ seruus hic, hero suo scilicet monosyllabus,
 fructuum nouitate & dulcedine pellectus, bo-
 nam eorum partem abliguriuit, literarum sua-
 rum securus. Nobilis literis acceptis, hominem
 verbis accipere; ille admirari, ecquî id sciret,
 & verò etiam abiurare factum. Nobilis contrà
 adferre testes literas; alter contrà testari, lite-
 ras mentiri, & esse intestabiles. Ergo manci-
 pium cum indicibus literis remittitur ad herum
 suum. Herus dissimulat factum. Paucis post die-
 bus seruum remittit cum ficibus & literis, nu-
 mero adscripto. Hic ratus sibi abundè tantum
 ab indicio fore, literas sub saxum abdit in quo
 sessum ibat: & iam litera, inquebat, etiamsi
 Argi aut Lyncei sitis, non videbitis delicias
 meas. Cum hoc dicto exinanit fiscinam, & totum
 sibi de ficibus instruit epulum, relictis paucu-
 lis. Quod supererat, cum literis defert ad Nobi-
 lem: ille numerum in literis quidem integrum,
 at in fiscinâ dimidiatum tantum reperit. Tum
 denuò adoriri seruum, manus ambas excutere
 & marsupium, literarum adferre testimonium
 de numero ficuum: contrà seruus purgare se, &
 saccu-

sacculorum ostendere inanias, literarum fidem eleuare, quas certum sciret, nihil vel per rimas potuisse arbitrari, quando eas in saxa abdiderat: neq; antè doceri potuit illiteratum mancipium, quid possent literæ, quàm ab hero suo tergum eius totum conscriberetur stylis vlmeis.

Ridenda quidem opiniones, at certè tamen non abs re in rudibus illis incultisq; animis excitata; quando & Hebræi, scriptionis admiratione capti, artem Scriptoriam appellarunt דיקדוק Dikduk, hoc est subtile inuentum, vt obseruat Pet. Gregor. lib. 16. Artis mirabil. cap. 11. & gentes plurimæ aliæ (ratæ non potuisse ab homine aliquo tam admirandum artificium excogitari) Deo id assignarint. Ita enim Mercurium literarum auctorem apud Aegyptios, facit Plutarchus lib. IX. Conuiual. quæst. Saturnum apud Latinos pro earum inuentore habitum scribit D. Cyprianus Martyr Tractatu 15. De idolorum vanitate. Parcis id tribuit Hyginus lib. De fab. cap. CCLXXVII. Et nos ipsi si scriptionis admirandam vim æstimemus, nescio an quid aliud maiori admiratione dignum facile in creatis rebus simus inuenturi.

Quid enim magis mirum, quàm tam pauculis literis, quæ omnes omnino sunt viginti tres, tot tam varia in omnibus linguis nomina constare, quæ sibi singula sunt dissimillima? Esse autem vocabula adhuc ferè infinita, nõdum exco-

B

gitata

gitata vel audita quæ quilibet potest sibi fabricare. Illud autem facit hanc rem ferè incredibilem, nisi oculis ipsis usurparemus, tot & facta & ficta esse vocabula, tantum ex consonantibus vocalium interiectu seiunctis; quæ si pronuntiarì possent ex solis consonantibus facta, sicut possunt scribi, DEVS bone! quanta, quàm incredibilem nouorum verborum vis indies conflare possèt! Vna hæc res est quam inter naturæ arcana præcipuè demirantur Clauius noster & Richeomus, & olim admiratus est Tullius Tusculanâ I. sic exclamans: Quis sonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis literarum notis terminauit?

Iam verò illud etiam quàm mirum, literis visis & lectis nos mentem capere absentium quantocumque temporum & locorum interuallo? Hac namque vnâ in re literæ superant quidquid signorum esse potest aut excogitari. Voces enim quæ mentem alioqui aperiunt maximè, non tamen nisi breuissimo tempore existunt, nec ad absentes longè pertingunt: neque ferè pronuntiarì possunt, nisi ab adstante audiantur, quem sæpè nollemus audire. Imagines item, quæ coloribus ferè vitam rerum ipsam nobis ob oculos ponunt, non tamen interiora nobis indicare valent: imò absque literis esset, nec sciremus ferè qui ij essent quos nobis imagines proponunt: vnde & nummorum imagines literis
fuère

fuere circumscripta; ut eæ nempe posteritati id significarent, quod imagines proloqui non possent. Magna sanè literarum vis; ut ferè miseratione digni sint Cabalista, qui ob hæc res, ut scribit Franciscus Venetus, maiora etiam mysteria inesse literis putarent, dicerentq; iis contineri xxxii. semitas quibus DEVS creavit mundum. quod fabulatur Rabbi Abraham libro Zepher Ietzira, hoc est, de Creatione. Numquam tamen condonauerim Marco & Colarbaso hæreticis, qui teste Tertulliano lib. De præscript. docebant non posse veniri ad veritatis cognitionem nisi per vim literarum Alphabeti Græci: quòd Christus ipse vocasset se Alpha & O mega. Digna Alphabetariorum ferulis capita! aut literariis nominibus qualia fecit Martialis: Alpha penulatorum & Beta togatorum.

Sed ut de admirabilitate utilitatèque scriptionis semel omnia dicam, non alio utar argumento quàm testimoniis sapientum.

Ac primùm inter Græcos D. Basilius ita in illius rei laudes excurrit, Epist. lv. ad Ambrosium: Magna, inquit, semper quidem & multa sunt Domini nostri dona, &c. vnum verò quod inter maxima reputari potest, hoc est, quòd quàm longissimè propter locorum distantiam seiunctis per literarum alloquium mutuò coalescere dedit. Largitus est autem

duplicem cognoscendi modum, vnum per præsentem conuictum & congressum, alterum per consuetudinem literariam.

Theodoretus quoque Cyrensis Orat. IV. De Providentiâ non absimiliter est locutus: Cum absentibus, inquit, versamur, & qui longissimè à nobis distant: & cùm lingua taceat præcipuum sermonis instrumentum, eius loco inseruit manus calamo arrepto; quod agendum nobis cum amico, inscribit chartæ; & sermonis fit vehiculum non iam lingua, sed manus.

Diodorus Siculus verò libro XII. Bibliothecæ ita copiosè differit de laudibus scriptoris, agens de legibus Charonda: Cui tanta ingenij facultas suppetit, vt dignis laudibus literarum disciplinam institutionemque se profequi posse confidat? quibus solis vitâ defuncti viventibus commemorantur: tum quos longissima procul terrarum interualla separatos tenent, hi literarum sese mutuis velut internuntiis salutant, visunt, cum absentibus amicis tamquam præsentis consuetudine, mutuis colloquiis perfruuntur: tum ad bella, siue inter gentes quascumque, seu inter Reges sedanda, quid idoneum, quid magis accommodatum literarum munere posset excogitari? Fœderibus commendandis, pactis, conuentis, promissis, testes primi accersuntur,
cete-

ceteraque omnia quibus seruandis summâ opus est fide, ipsis tutò commendantur; illæ commendata quæcumq; excipientes, æternâ integritate & inconcussâ fide custodiunt. Postremò sapientissimorum virorum sanctissimas sententias, oracula Deûm, Philosophorum inuenta, disciplinarum deniq; omnium præcepta ac monumenta humanarum diuinarumque rerum, solæ literarum ædes reposita conseruant, atque à vetustatis & temporis voracitate defensa veluti quadam diuinâ vi tuendo posteris ex ordine deinceps per succedentia sæcula demum æternitati commendant.

At inter Latinos Quinctilianus lib. I. cap. VII. sub finem: Hic vsus est literarum, ait, vt custodiant voces, & velut depositum reddant legentibus, itaque id exprimere debent quod dicturi sumus.

Plinius libro XII. cap. XI. Huius vnus rei vsu scimus maximè constare humanitatem vitæ, memoriam, ac hominum immortalitatem.

Tertullianus lib. De corona militis: Literas necessarias confitebor & commercij rebus, & nostris erga Deum studiis.

Cassiodorus libro XI. Variarum: Scripturâ humanorum actuum seruatur fidele testimonium.

*Petrus Gregorius Tolosan. lib. XV I. De Re-
pub. cap. II.* Diuinum miraculum certè, vt ex
XXIV. notis, & interdum apud aliquas na-
tiones paucioribus, infinita vocabula, men-
tes diuersæ, contrariæ, actus omnium homi-
num & ipsæ cogitationes possint efficacius
& perfectius quàm ipsâ picturâ representari:
fiuntque scripturæ ad perpetuam rei memo-
riam; conseruat enim scriptura quæ homi-
nis memoria non potest complecti.

Cælius Rhodiginus lib. IV. cap. III. Quid
illa scribendi maiestas, quæ tantarum re-
rum scientiam nobis comparat, vetustatem
propagat, nil finit interire, & quod omnia
conterit, tempus cogitur nostris manibus
succumbere? Quid hoc magnificentius? quid
æquè mirandum? id esse homini datum, in
quod ne mortis quidem auida rapacitas ius
vllum habeat?

*Guilielmus Postellus De literis Phœnicum
Præfatione ad Carolum Cardinalem Lotharing.*
Literis tamquam rei immortalitati prox-
imæ hoc debemus, quòd consulere aliis pos-
sumus, ceterisque tam prudentiæ quàm sa-
piëntiæ muneribus vti & posteritati prospicere.

*Denique omnium argutissimè ERYCIUS
PUTEANVS (vt ingeniosa semper venustâ-
que est eius omnis oratio) Oratione XIII. De
Palæstrâ Bonæ mentis, commendat scriptio-
nis*
por-

portentum: Sed quos limites solertia humani patitur ingenij? Postquam primum siue naturæ siue industriæ miraculum euiluit, loqui; tentauit quisque etiam sine voce loqui. Linguae orisque vices ad manum translatae sunt, & sermonis picturam niueum papyri æquor excepit. Parum erat, indicium animi ministerio formare vocis, nisi & absentes posterique audirent. Prorsus imperfectum linguae ingenium mortales censuerunt, nisi & calami usus accederet. Quàm verò id arduum, loqui, etiam cum non loqueris; imò quàm laboriosum, nisi longâ exercitatione scriptionis ager subactus sit, is iudicet, qui æternitatis agere negotium consuevit. Stylus profectò nisi manum exarantis quotidie lassauerit, tabellamque literarum impleuerit sulcis, enitescere non potest. Scribendum est, vt scribas: & iugi exercitatione opus, vt fructum ingenij colligas. Ab agro nemo expectat semina, sed exigit: minimum est, quòd seris. Sic arborem plantare, satis non est: rigare debes, putare debes, & pertinaci cultu, quidquid speras, vrgere.

Verissimè omnia, neque quidquam supra iustam laudem.

Vnum tamen alterumque video mihi contra scripturae utilitatem opponi posse. In primis, literarum ferè tot posse mala existere quot lin-

guæ, quam Iacobus appellat vniuersitatem iniquitatis, cap. 111. eaq; re Thamum Aegypti Regem noluisse vt Theutus literariam artem inueheret vnâ cum Geometriâ, Arithmeticâ & Astrologiâ, quemadmodum refert Cælius libro XXI. cap. XV. ex Platone. Imò gentes quasdã, vt narrat Sabellicus Enneadum Tom. 1. penitus scriptionis vsu abstinuiffe. Et literas à Licinio Imperatore vocatas esse virus, & publicam pestem, vt de eo prodidit S. Aurelius Victor. Denique videri etiam memoria allatum esse ingens desidiæ periculum ansamque otandi, quando literis chartisque committimus quæ memoria eramus mandaturi; vt non iniuriâ admonuerit Plato in Phædro: Literas debere esse non memoriæ, sed admonitionis medicamina.

Ad hæc omnia ita respondebo, vt prius de singulis dicam quid sit opinandum. Fateor igitur, posse literarum maxima esse damna & incommoda, si quis iis abutatur; adeoq; id esse nobis à maioribus argutè indicatum fabellâ illâ Segetis Cadmeæ, è quâ effloruerunt subito acies due gladiis hastisq; armatae, quæ mutuis sese vulneribus confecere. Cadmus enim cum existimatus fuerit literarum inuentor, & sexdecim primùm elementa tradidisse Græcis; hinc iactatus est vulgò seminasse dentes serpentium, qui sexdecim tantum habent omnino dentes; ex quibus

quibus nata tot pugna, quot modo ardere non inter doctos, verum etiam inter Principes videmus frequenter, propter literas aut libellos. Sed quid? eone dicemus exterminandas esse ex orbe literas tot malorum & pugnarum causas? Non profecto magis quam excisas hominibus linguas ob maledicentiam. Vites ebrietatem attulere, non tamen excindenda, sed aqua iis propius admonenda fuit, inquiebat ille; id quod ego lubens Thamo Regi & Licinio Imperatori Barbaris illis $\mu\sigma\sigma\gamma\epsilon\alpha\mu\mu\alpha\tau\omicron\iota\varsigma$ respondero, in causa literarum.

Lasciuum aliquod scriptum est? agatur Lacedæmonum lege, qui Archilochi libros propter obscenitatem condemnarunt. Hereticum scriptum est? agatur legibus Valentiniani & Valentis de comburendis libris hereticorum: agatur legibus Pontificum & Conciliorum, quibus vetitum est sine Censura libros excudere; & malo facilis medicina, neque amplius erunt literæ virus aut publica pestis. Atque ita literarum patrocinium egregie suscepit Bibliander lib. De ratione communi ling. cap. De stylo & pennâ: An non stylus acuminatus, inquit, pugionis more menti suggerit, providendum esse ne quis innocens appetatur stylo, ne stringatur neu infigatur bonis ciuibus, sed adhibeatur ut gladius auctoritati militis, qui ex imperio Ducis in hostes stringitur ad tuendam Rem-

publicam? Proferatur igitur stylus, stringatur in perditos homines, & ad defensionem bonorum, &c. Neque verò Plato (qui, uti & Pythagoras & Cicero, literarum originem ad caelestem naturam retulit) scriptionis usum contempsit, postquam tam præclaros posteritati scriptos libros reliquit: illud tantum voluit, ne memoriam facile segnescere sineremus, præsidio otiosarum chartarum; ne doctiores nos esse censeremus à maiori librorum copiâ, quàm librorum rerumque in iis scriptarum scientiâ & memoriâ.

Certum enim est, nullius omnino tantam esse memoriae amplitudinem, qui omnia ita possit tenere ut scripto complecti. Et ut tantam quis facultatem haberet, aliis tamen iisq; quamplurimis utilitatibus hominum inseruit scriptura, quibus facile tantillum labefactanda memoriae discrimen possit compensari. Quanam enim sine literis essent significandorum secretorum præsidia seu bello seu pace? Quæ commercia exterorum, aut amicorum absentium consuetudo? Quanam essent mercimoniorum commutationes? quæ urbium, prouinciarum, regnorum societates? Quæ denique præteritorum temporum certa memoria? quæ spes nominis ad posteros propagandi per impressa vestigia virtutis?

Vixere fortes ante Agamemnona

Multi.

Multi. sed omnes illacrymabiles
 Vrgentur, ignotique longâ
 Noctæ, carent quia Vate sacro.
 Paulùm sepultæ distat inertiaë
 Celata virtus. ———

*Illud, illud, vnius scriptiois beneficio polliceri
 potuit Flaccus: — non ego te meis*

Chartis inornatum sileri,
 Tôtve tuos patiar labores
 Impunè, Lolli, carpere liuidas
 Obliuiones.

*Scriptiois ergo illud debemus (quo vno Deum
 proximè imitamur) immortalitatem.*

*Sed dicet aliquis; hoc tamen esse insigne scri-
 ptiois vitium, quòd, quæ semel scripseris, se
 pæniteat, ea abs te scripta esse negare non potes.
 & eam ob rem M. Antonium Oratorem nul-
 lam vniquam orationem suam literis commen-
 dasse, vt si quid pænitendum dixisset, id dixisse
 se posset facile inficiari. At ego contrà dico il-
 lud vnum maximum esse scriptiois ornamen-
 tum ac bonum, quòd si quæ dicere vis, scribas,
 non facile ea dicturus es quorum pæniteat; eaq;
 gratiâ Augustum Cæsarem, vt de eo scribit Sue-
 tonius cap. LXXXIV. neque in Senatu, neque
 apud populum, neque apud milites locutum
 esse vniquam, nisi meditatâ & compositâ
 oratione: sermones quoque cum singulis, at-
 que etiam cum Liuiâ suâ grauiores non nisi
 in*

in scriptis & è libello habuisse. *Quo more legatos ferè ac iudices loqui solitos, ne exerrarent, scribunt Linius, Tertullianus, & Cicero.*

Linius lib. III. Decad. III. de Fabio Piçtore. Tertullianus Apologet. c. II. Cicero Philipp. X. aliique complures, quos laudat Ianus Gruterus in Notis ad Apocolocynth. Seneca. Ostendunt igitur hæc omnia, nihil esse de summâ scribendi utilitate admirabilitatèque ambigendum.

DE

DE PRIMA
 SCRIBENDI
 ORIGINE
 ET VNIVERSA
 REI LITERARIÆ
 ANTIQVITATE.

CAPVT I.

Quid scribere? unde dictum? varia item eiusdem vocabuli significationes; & voces nonnullæ contrarium significantes.

SCRIBERE, est vocem aut vocis partes ob oculos ponere per literas. ita ferè Goropius Becanus libro 3. Hieroglyphicôn. Etymologia vocis SCRIBO vnde fluxerit, incertum. Aut nomen est primigenium (vt sunt in quaque linguâ plurima) aut fortè à Græcorum $\chi\rho\rho\omega$ ducit familiam; non enim abhorret omnino affinitas literarum, vt de $\chi\rho\rho\omega$ fiat Scribo. Certè neque mirum esset, neque etiam inusitatum, mutari γ in ς , α in i , ϕ in b ; quo factò fecisti de $\chi\rho\rho\omega$ Scribo. Ita enim potestate conueniunt hæ literæ vt facillimus sit earum traiectus: nam Latini olim

olim

olim non habuerunt G, vsq; ad Carbilij tempora, auctore Plutarcho; eius verò loco utebatur C, vnde dicebāt Secobrica, Cneius & Caius, pro Segobriga, Gneius & Gaius. Ab A item in I, frequentissimus transitus: vt patet in omnibus compositis verborum Taceo & Iacio. Similiter φ Græcum, in B, mutant semper Macedones, vt scribit in Lexico suo Græco Arias Montanus: & Græcum ἀμφο, Latini scribunt Ambo. His ita transumptis literis, de γράφω habebis cribo; si S adieceris ad vehementiam, Scribo. Iam verò Græcorum γράφω, Ioannes Auenarius Germanus in Lexico suo Hebræo Wittembergæ edito deriuat ab Hebræo כתב chataf, mutato ת in כ vt sit כרב charaf, vnde nullo negotio confeceris γράφω. Igitur sic originem suam Scribo ducet à γράφω; & rursus γράφω à כרב charaf. denique כרב à כתב chataf, quod significat Hebraicè scribo. quem Auenarij locum indicari mihi curauit R. Pater Cornelius à Lapide, meus nuper in sacræ Scripturæ prælectionibus Louanij Magister, vir Hebræarum rerum admodum peritus, & totius Scripturæ prodituris breuî Commentariis futurus immortalis. Non affirmo tamen hanc originem; sed pronuntio, Non lique- re: magis verò adducor vt credam, quàm cum Goropio faciam, qui nimis argutè eius vocis natales arcessit à Cymbris.

Γράφω Græcorum, Scribo Latinorum, imò & כתב Hebræorum, inquit lib. 11. Hieroglyph. sub finem, natales suos Cymbrico nostro sermoni acceptos ferre debent. Grab enim Cymbris omnem fossam significat. Voci Grab ordine literarum & significatione contrarium est Barg, quod montem notat. Nos iam Graf pro Grab dici- mus,

mus, mutato B in F. Ab hoc posteriore Graf, quod significat fodio, Græci retinuerunt γραφο, mutato F in φ, vt vis literæ postulabat, vnde grammata pro literis, &c. Iam Latino- rum Scribo mancuit à Germanorum Scrib, quod Belgæ dicunt Scrif; cuius verbi ratio petenda est à Scrab, & huius rursus à Crab, quod idem est ac frico, &c. Qui verò tantà vi fricat, vt ductus sui signū impressum relinquat, is Scrab- ben dicitur, sibilo vehementiam addente. Hinc denique ve- nit Scrib Germanicum, & Scref Belgicum vocali longâ quod lineam designat. Hebræorum autem כתב chataf quo scribere designant, longius ab origine recessit, &c. כתב enim à Boeck-teken (quod est librum signare seu scribere) deriuari non dubito, solo N reiecto, & verbo præ- posterè pronuntiato.

Ingeniosa quidem Goropij diuinitio, sed quam plures, scio, ridebunt quàm veram esse credent. Nos potiùs existimemus vocem esse de Aborigi- num genere, quando apud nullam gentem certa exstant eius familiæ vestigia; vel certè, quod vero videtur esse proximum, à γραφο & כתב chataf de- ducamus. Sed hoc iam agamus, quibus præterea rebus significandis sit imposita vox Scribo: ne qui fortè sæpè aliàs legerint, multa solita esse scribi, sed non tamen literis scribi, existiment declinatio- nè laboris aut obscuritatis, præcipua quæque scri- ptionis mysteria à me esse præterita, qui persequi omnia pro libri huius instituto debebam.

Igitur, fata scribere & fata scribunda aduocare, est de recens nati infantis felicitate benè ominari; id quod fiebat die Lustrico seu Nominalium, vt Ter- tullianus loquitur. vide Scalig. ad illa Aufonij verba: *Dictasti fati verba notanda meis.* lib. II. Obseruat. cap. XXI I.

Dicam

Dicam scribere, est nomen alicuius pro instituen-
dâ accusatione ad Iudicem deferre. Cic. Verr. IV.

Seruo libertatem scribere, est dare. Quintil. decla-
mat. 380. & alibi Vlpianus

Tutorem scribere, est constituere. Cic. pro Cluent.

Scribere pro pingere apud Plin. lib. xxxv. cap. x.
Scipsit Apollinem, &c.

Scribere digitis, est nutibus loqui. Ovidius:

—— *in digitis litera nulla fuit.*

Ennius de quadam impudicâ: *Alis dat digito literas*.
quod Salomon dixit Prouerb. VI. *Annui oculo, te-
rit pede, digito loquitur.*

Scribere pro arare apud Ennodium in Paneg.

Cum benè molitos incurui dente ligonis

Scribit agros. ——

Alibi: *Nisi edomitam terram ter quaterq̄, agricola ligo-
nibus scripserint.* Item Sidonius Apollin. carm. XI.
ver. 412. —— *in descriptosq̄, per agros*

Fragrat odor. ——

Scripturarius ager, pro quo depascendo, *Scriptu-
ra*, hoc est, certum vectigal soluitur publicano.

Conscribere est colligere seu adlegere; hinc *Pa-
tres conscripti*. est & vibicibus verberum notare:
Plautus Pseudolo: *Stylis me totum vsque vlmeis con-
scribito.*

Subscribere est post accusatorem secundo aut ter-
tio loco dicere contra reum: vnde *subscriptores*. vi-
de Budæum Annot. poster. in Pandectas, & Sigon.
de Iudic. lib. II. cap. x.

Præscribere, longâ annorum consuetudine ius
acquirere; apud Iureconsultos.

Hæc pauca, sed ferè præcipua scribendi voca-
bula suffecerit explicasse; quæ alienæ significatio-
nis

nis quadam veluti præscriptione irrepsérant in
ius aliorum verborum: sed & ab aliis vocabulis
verbum ipsum Scribo, veluti talionis lege inuicem
fundo suo subinde depulsum est non inscitâ Me-
taphoræ tralatione. Ita *Pingere* pro *Scribere* posuit
Martial. lib. IX. Epig. XIV.

Nomen Acidaliâ meruit quod arundine pingi.

Arare & exarare. Isid. ex Atta Satyr.

Mucronéque aremus osseo.

in ceratâ nempe tabellâ. Ouid. III. de Ponto:

Ad fratrem scriptas exarat illa notas.

Effodere. Petron. Satyr. *Verba atroci stylo effoderent.*

Sulcare. Ennod.

Otia Niliacis non passus carmina biblis

Sulcaui.

Illudere. Horatius lib. I. Sat. IV.

—— *Si quid datur oti*

Illudo chartis.

Illinere. Idem ibidem:

Et quodcumque semel chartis illeuerit. ——

Ducere. Ouid. I. Trist. Eleg. X.

—— *tamen ipse trementi*

Carmina ducebam qualiacumque manu.

Lineare. Marcianus Capella lib. III. *Literarum
formas lineare.*

Iam contrariû quæ voces significauerint, viden-
dû est; nã & eæ ad scribendi argumentû pertinent.

Liturare apud Sidonium est epist. IX. lib. VIII.

Liturâ coërcere apud Flaccum epist. ad Pisones:

—— *Carmen reprehendite, quod non*

Multa dies & multa litura coërcuit.

Vnde urbanissimus ille iocus de liturâ in Ver-
rem Actione I. *Videtis extremam partem nominis; cau-*

C

dam

dam illam Verris, tamquã in luto demersam esse in liturã?

In spongiã incumbere. De suã Aiace, deletã scilicet, dixit Augustus Cæsar apud Suetonium capite LXXXV. Scribentibus enim, ad castiganda scripta, semper spongia erat ad manum; quam totam atramento imbuebant, vt ita literas liturã nigrã inducerent: quod Ausonius expressit carmine ad Theonem: *Aut cunctis pariter versibus oblinat*

Fuluam lacticolor spongia sepiam.

Vnde est illud Martialis Epigr. x. lib. i v.

— instructum comitetur pumice librum

Spongia; muneribus conuenit illa meis.

Non possunt multa nostros, Faustine, litura

Emendare iocos; vna litura potest.

E quibus locis apparet, talem fuisse spongię vsum, non ita multis obseruatum. Alioqui spongiã solã sine atramento deleri poterant literæ è pugillaribus & gypso, vt hodie que facimus adpersã saliuã; de quo ita Varro:

Sin displicebit tam tibi latum mare,

Tantum parato spongiã deletilem.

Adnotauit autem Cuiacius, ab optimis quibusque scriptoribus pro *delere* dictum esse *spongiã effingere*. ita Cicero pro Sestio: *Spongiã sanguinem effingi*. Cato: *Fiscinas spongiã effingat*. Apuleius i. *Vulnus spongiã effingens*. Lilius lib. xxxix. *In domo spongiis effingi solent*. Hæc ille lib. xiiii. Obseru. cap. xiiii.

Delere. Cicero pro Cluent. *Digito legata deleuit*. è cerã vel è chartã, opinor, deletitiã, qualis est flaua illa nostrorum pugillarium; nam digito alioqui deleri nequissent. Spongiã enim deletili (vt Varro eam vocat) sulci cerei obduci non possunt; sed tantum literæ vel cretã, vel atramento, vel carbone,

ne,

ne, vel rubricâ, aut etiam stylo in chartâ deletitiâ ductâ; vt patet ex illo Augusti responso, dicentis, suam Aiacem incubuisse in spongiam, hoc est deletili spongiâ deletam.

Stylum vertere. Horat. Sat. x. lib. i.

*Sapè stylum veritas, iterùm qua digna legi sunt
Scripturus.* —

Cicero II. Verrinâ: *Vertit stylum in tabulis suis.* Diuus Hieronymus epist. ad Donnionem: *Stultus ego qui meliorem styli partem eam legerim qua deleret, quam qua scriberet.*

Abolere peremptoriis rubricis. Sidonius Apollinarius libro VIII.

Cancellare. Transuersariis lineis sicut cancellis inducere, inquit Nebrissenfis. Vnde fortè Cancellarius dictus, quòd responsa & rescripta Principum malè scripta cancellet.

Inducere. Cicero lib. i. ad Att. epist. xv. lib. XII. epist. XII. lib. XIII. epist. CCLXXII. vide Forensia Budæi.

Expungere. Plautus Cistellar.

— *vt expungatur nomen ne quid debeam.*

Ita, *militēs expuncti*; & *stipendiis militem expungere*, apud Paul. lib. penúlt. De re militari, est militem are diruere.

Dispungere. Seneca lib. i v. Benef. cap. xxxi. *Apud me ista expensorum acceptorumque rationes dispungentur.* Hic finem facio; & copiam dispungendi, si fui longior.

Quid Literæ, & unde dictæ?

QVONIAM suprâ diximus scriptionem omnem fieri per literas, hîc fuit ante alia de iis agendum. Igitur literas definit Isidorus libro I. cap. III. *Indices rerum, signa verborum.* Gregorius Tolofas lib. XVI. Syntax. cap. III. *signa pronuntiationis.* meliùs sanè quàm Scaliger lib. I. De caus. ling. Lat. cap. V. qui eas vocat *minimam partem dictionis.* meliùs quàm Goropius lib. III. Hermath. qui cum veteribus quibusdam contra Scaligerum, appellat eas *minimam partem vocis.* Neque enim literæ seu scriptæ seu non scriptæ, possunt partes esse vocis aut dictionis quâ vox aut dictio est, nisi quâ scripta vox aut dictio est; quando omnis vox aut dictio, quâ tales sunt, soni sunt: litera autem quâ litera est, obiectum visus est (neque enim litera auditur, sed sonus literæ pronuntiata; neque quamdiu scripta nō est, litera est:) ecquî igitur res visibilis pars erit soni? Rectè ergo literæ signa pronuntiationis: etiamsi enim pronuntiatio in sono consistat, potest tamen eius signum aliquod sub visum cadere. Sic Hebræi literas אותיות Othioth, id est, signa, vocant, inquit Greg. Tolofas lib. XVI. c. III. De arte mirab. Sed propriè ea vox significat signa signorum; id quod clariùs literarum indicat naturam: sunt enim literæ signa vocum, voces autem signa rerum; sunt ergo literæ, signa signorum. Atque hinc confirmatur Isidori sententia definiientis literas esse *indices rerum, signa verborum.* primò enim literæ signa sunt vocum, deinde

deinde signa rerum per voces. Loquor de literis non hieroglyphicis: quarum nonnullę signa sunt vocum simul & rerum; plurimę autem signa tantum ipsarum rerum, vt apparet in Notis hieroglyphicis Astronomorum & Arithmetorum. Certę non possunt mihi probari quorundam veterum Grammaticorum, vt Prisciani, Diomedis & Marij Victorini opiniones, qui literam definiunt vocem aut minimam partem vocis. Illud autem miror præcipuè, neque illos ipsos sibi satis constituisse in literã definiendã; nam Diomedes libro 11. & Priscianus lib. 1. dicunt *vim ipsam seu potestatem vocari elementum; literam autem esse figuram tantum illius potestatis*; ex Scauro, qui literam appellat *vocis quę scribi potest figuram*. quomodo igitur litera erit vox, aut vocis pars, si est ipsius elementi nota quedam & imago, vt loquitur Priscianus. Sic Græci *σημεία, σήματα*, id est signa, teste Herodoto; item *τύποι*, id est formas: *χαρῆτινες, χαράγματα*, id est, sculpturas: propriissimè verò *γραμματα* vocant, id est lineaturas, quia *γραμμῆς*, hoc est, lineis constāt. Sic denique Latini, inquit Scaliger loco citato, *quia literę omnes lineis constant, à lineando, eas primùm dixere lineaturas, deinde literas*. In quam sententiam pridem etiam scripsit Bibliander in Commentar. *literarum: Denominantur literę, inquit, à lino, vnde linea & lineamentum etiam dicitur*. Vera, nisi fallor, Bibliandri & Scaligeri sententia; nam & Marcianus confirmat libro 111. vbi sic loqui facit Grammaticam: *Mihi attributum literarum formas lineare*. Oculi ergo obiectum sunt literę, sicut & omnes lineę, non aurium; quare pars vocis aut dictionis, hoc est soni, quę erunt? Hinc apparet etiam Prisciani er-

ror, qui *litteras à lituris, quòd deleterentur*, deriuat: priùs enim facta quàm deleta, inquit Scaliger. sed occupat his verbis Scaligerum Goropius: *Benè fortassis, nisi mortales quoque homines vocarentur*. At meo quidem iudicio frustrà est illa Goropij similitudo, neque Scaligeri ratiocinationem infringit: non enim rectè homines vocarentur mortui, vt mortales vocantur. Sic literè fanè, non rectè lituræ, etsi fortè possent liturabiles dici. Insurgit denuò Goropius: *Litura non solum deletionem, sed etiam tectorium seu incrustationem significat apud Columellam; ab hac liturâ, litera dici videtur; cum nempe tabulis primùm cerâ illinebatur ad scribendum; quæ cera instar crustæ alicuius seu lituræ erat, quando tabulis erat allita*. Abit in hanc sententiam cum Goropio Neapolitanus A porta lib. De not. furt. cap. xii. Ego tamen ab eo in alia omnia: nam quia si à liturâ tali litera dicta est, quomodo igitur literam primâ syllabâ omnes Poëtæ producant, lituram primâ syllabâ corripunt? *Bella res*, inquit Goropius, *quasi non omnes veteres duplici tt litteram scriberent, non autem literam, vt in Orthographiâ suâ adnotauit Manutius*. Tamen Goropi, plurima veterum exempla faciunt, vt Manutio vix credam; & certè ratio facit; quia non scribitur *littura*, vnde tamen vis ita scribi *litteram*. Denique cur non credam, litteras apud Latinos dictas esse à lineâ; quando Græci à *γραμμή*, id est lineâ, eas appellant *γραμματα*? quando tu ipse Goropi, lib. secundo Hieroglyphicôn sub finem; verbum Scribo deriuas à Cymbricâ voce *Screff*; quæ lineam notat, vt ipse interpretaris? Fateor tamen, ingeniosum est tuum de literæ etymologiâ commentum; adeoque dignum visum quod huic loco

loco intexerem, ne quid de literæ etymo desiderari posset: *Let* membrum significat: *qua* vox à delicatioribus *Lit* effertur. apud Cymmerios, *Em*, vocem notat. vnde *Aesem*, halitus, qui est e: *ca* vocis, *Aes-em*. *Ter*, vel *Der*, articulus est. quamobrem *Let-ter-em* notabit, membrum ipsius vocis. Sed quia *Let* dicimus & *Lit*; ex *litterem*, *Latinus* se: *it* *litteram*; que nobis iam breuitatis causâ, in singulari est *letter*, in plurali *letteren*. Non abnuo, vt alius quis Goropio hoc credat; sed vereor id esse vnum de paradoxis illis de quibus ipsemet Goropius dicit initio libri *III*. *Hieroglyphicôn*, *Audiuisse* se frequenter à viris *Latina*, *Græca*, *Hebraica* lingua peritissimis, dogmata sua plurima rationibus niti admodum firmis, & talibus vt eas vel reuocare vel frangere nequeant; sed tamen adduci non posse vt ea probent aut vera esse fateantur.

Iam verò nec probare possum *Isidori* & *Seruij* opinionem, qui *litteram* quasi *legiteram* appellant, quòd legentibus præbeat iter, aut legendo iteretur. Multo verò minùs stomacho meo facit frigidù illud *Marij Victorini* figmentù: *Quidam* dixerunt *leuiterã*, quia leuat vt iteretur, id est, delectat it erũ vt scribatur. Illud autem omnino certum habeo, *litteras* esse *elementa* dictas, vt *Iul. Scaliger* & *Tolosus* docent, quòd ex illis componantur *dictiones*, sicut ex his corpora mista: quod affirmant item *Priscianus* & *Tertullianus* lib. *v*. contra *Marcionem*. clarissimè autem his versibus *Lucretius* docuit libro *II*.
De rebus naturalibus:

*Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides, multis communia verbis,
Cum tamen inter se versus & verba, necesse est
Constitare alia ex aliis constare elementis.*

Vnde admiror Diomedem Grammaticum, qui ita literam diuidit ab elemento, vt litera fit id quod scribitur, elementum autem vis ipsa & potestas literæ.

CAPVT III.

*Quæ litera, à quibus, & quando
scriptio inuenta.*

NON alia res est, in quâ plures magisque pugnant sententiæ reperiantur, atque hæc tractatio de primâ literarum & scriptiois origine. videas dissipatû Penthei corpus. Quod verò huic disputationi tenebras densissimas adfert, est ipsa scriptorum nimia multitudo. Vnde profectum, vt neoterici maximè in tam diuersas sententias discesserint, non animaduertentes scilicet Gentium totarum & Regionum nomina fuisse interuallis temporum mutata, in quibus repertæ & excogitatæ primùm literæ; & easdem Regiones ac Gentes diuersis nominibus apud veteres appellatas subinde fuisse; imò & literas mutatas à quibusdam, seruata tamen factam tectam linguam; vt de Hebræis nemo ambiguum habere potest. Et verò ab aliis retentas literas, mutatum loquendi genus; vt certum est de Italis & Hispanis, de Gallis, Belgis, Germanis, & Anglis. Hinc enim vsu venit, vt qui nescierunt, Hebræos exempli gratiâ ante tempora Noë vsque ad Adamum fuisse gentem sine nomine Hebræorum; pòst verò eandem vel ab Heber filio Sale, vel ab habitatione trans, seu עֶבֶר *heber*, flumen, Hebræam esse dictam: deinde à temporibus Iacob eandem appellatam esse Israëliticam; deni-

denique vocatam Iudaicam : subinde verò ab Assyriâ in quâ habitauit , Assyrios ; à Phœniciâ , quam coluerunt, Phœnices; sicut Chananæos, Aramæos & Syros : hinc inquam factum vt inter se adeò digladiati sint , non obseruantes tamen se rixari de nomine , conuenire de loco & gente.

Vult enim Philo literas ab Abrahamo primùm inuentas: Iosephus Iudæus, & ex eo Polydor. Virgilius, Opmerius, Gregor. Tolosus, Ludouicus Viues, Ioannes Annius Berosi interpres, excogitatas eas esse ab Enoch filio Seth, diu ante tempora Abrahami; Bibliander, ab Adamo; Eupolemus, Eusebius, Clemens Rom. Cornelius Agrippa, Crinitus, Textor, Giraldus, à Moyse; Clemens & Cyrillus Alexandrini, Herodotus, Pompon. Me-la, Herodianus, Rufus, Festus, Zopyrion, Phornutus, Plinius, Lucanus, Iosephus Scaliger, à Phœnicibus; D. Cyprianus, à Saturno; Tacitus, ab Ægyptiis; nonnulli in Bibliothecâ Diodori, ab Æthiopibus : alij ab aliis, vsque ad nauseam. Igitur ne deinceps in hisce Cymmeriis tenebris errabundi vagemur, hoc primùm statuendum est; Primam gentem illam quæ ab Adamo per filium eius Seth, per Noë, per Heber, per Abraham deinde descendit ad Israëlitas, seu posteros Iacob, primâ ætate, quæ fuit inter Adamum & Noë, nullum certum habuisse gentis nomen, sed toto orbe fuisse dispersam aliisque permistam, vnóque cum Caini posteris idiomate vsam : *Erat terra labij vnus & sermonum eorumdem*, inquit Scriptura Gen. xi. capite. Post Noë item vsque ad Heber LXVII. annis à diluuiio; vel tantum vsque ad habitationem Arphaxat vltra flumen, eadem gens adhuc anonyma fuit.

fuit. sed postea, vel ab הֶבֶר *heber*, quod trans significat; vel ab Heber filio Sale, vocata est Hebræa: quod vnum nomen retinuit, donec Iacob vocatus est Israël; ac tum cœpit prætereà vocari Israëliticus populus. Eadem autem gens à posteris Scriptoribus vocata est Assyrij, Syri, Phœnices, Aramæi & Iudæi, ob loca quæ inhabitauit, vt scribunt Guilielmus Postellus ad Cardinalem Carolum, Ioan. Annius in Not. Berosi, Sigon. de Repub. Hebr. lib. 1. cap. 1. Polydorus Virgil. libro 1. cap. vi. Bibliander De ratione linguarum, Iosephus Scalig. in Notat. Eusebij, in posthumâ item epistolâ quadam ad Christoph. Puteanum, & in Explicat. nummi cuiusdam Constantini, vbi sic ait: *Chananeis, id est, Phœnicibus, tempore Abrahami lingua Hebraica fuit in usu.*

Hæc porrò gens Hebræa sola retinuit proprium idioma (quo antea omnes omnino homines fuerant locuti, Adam, Sem, Noë, eorumque posterii) post Babylonicam confusionem, inquit Sigonius loco citato, Opmerius, Viues, & complures alij, de quibus post. Mutauit autem literas, auctore Hieronymo, cum iis quas hodie ab Esdrâ habemus, vt scribunt prætereà plurimi. Eæ enim fuere veteres, quas postea adferam Adamo adsignatas in Bibliothecâ Vaticanâ, immò iis fortè priores sunt illæ decem quas Irenæus vocat Sacerdotales.

His constitutis, arbitror omnino certum esse, primas literas fuisse Hebraicas: nam prima lingua fuit Hebraica, vt constat ex nominibus primis *Adam & Eua.* Omnes autem ferè gentes, ait Ammonius Philosophus à Giraldo laudatus, *quemadmodum propriâ sibi voce, ita singularibus ac propriis quoque*
vsæ

vsq̄ literis; neque literarum figuræ antè cœperunt esse diuersæ, quàm diuersitas idiomatum nata est in confusione Babel. Numquam enim vnus alicuius linguæ aut gentis literas legimus fuisse diuersas; nisi fortè capitales seu initiales, medias & finales, vt apud Arabes; vel solas initiales & finales, vt apud Hebræos; vel solas capitales, vt apud Latinos: aut certè quando gens aliqua in alterius venit potestatem; à quâ cum legibus etiam literas acciperet.

Atque vt auctoritatibus Scriptorum eam opinionem confirmem: est in primis Plinij hæc sententia lib. VII. cap. LVI. ita loquentis: *Literas arbitror semper fuisse Assyrias*; id est Hebræas, vt ego interpretor, quia Assyria ab Hebræis primùm habitata fuit, vt nemo ignorat, etiam secundâ ætate, à Noë vsque ad Abrahamum; & antè item quàm ipsi Hebræi vocabantur, à primis hominibus primâ ætate, qui omnes Hebraicè loquebantur.

Deinde est eorum omnium sententia, qui, vt idem Plinius scribit: *Literas apud Syros repertas volunt, & apud Phœnices*. Syria enim, vt ex Plinio notauit Polydorus lib. I. cap. VI. dicta fuit & Assyria, & Phœnicia, & Palæstina, & Iudæa, & Babylonia. Verba Plinij lib. V. cap. XII. sunt huiusmodi: *Syria quondam terrarum maxima & plurimis distincta nominibus: namque Palæstina vocabatur, quâ contingit Arabes, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnice, &c. ac magis etiam meridiana, Babylonia; & ultra Armeniam, Adiabene, Assyria antè dicta*. Cum Plinio stat Xenophon libello de Æquiucis; capite de Æquiucoco Proteos; his verbis: *Tota regio quæ est à Sydone ad Iamneum portum cum antè Assyria diceretur, è Phœnice*
nomen

nomen accepit, &c. In quæ verba ita commentatur Ioan. Annius: Nimi proprium nomen Assyrius; is subegit Asiam totam & Africam vsque ad Libyæ terminos; hinc omnes illæ regiones à victore dictæ Assyria; sicut postmodum inferior hæc regio, à Syro victore, dicta Syria. Eusebius autem & in Notis suis Scaliger dicunt Syros degenerasse ex Chananæis seu Phœnicibus, qui omnes loquebantur Hebraicè. Idem obseruat Postellus ad Carolum Cardinalem, Phœnices eosdem esse qui dicebantur Hebræi, esseque easdem Phœnicum & Hebræorum literas.

Est item eorum (qui plurimi sunt) sententia; qui nempe literas primas faciunt esse Phœnicias, hoc est Hebraicas, seu Chananæas, vt deinceps interpretabimur cum Theod. Bibliandro De origine literarum, & cum Ioan. Annio interprete Berosi, qui in Berosi Præfatione easdem facit literas Chaldæas, Phœnicias, & Assyrias. ij autem ferè sunt: Timo Syllographus apud Sextum Pyrrhonium:

Φοινικὰ σήματα Κάδμου.

Lucanus:

Phœnices primi (fama si credimus) ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.

Plinius lib. v. cap. xii. Ipsa gens Phœnicum in gloriâ magnâ est literarum inuentionis. Clemens Alexandrinus lib. i. Stromat. Cadmus erat Phœnix qui fuit Græcis literarum inuentor, vt ait Euphorus: alij autem dicunt Phœnices & Syros primos excogitasse literas. Nec absimiliter sentit Cyrillus Alexandrinus lib. vii. contra Iulianum Apostatam. Laurentius Valla ad lib. Tusc. Ciceronis, laudat eius sententiæ testes, Herodotum, Herodianum, Tacitum, Rufum, Festum. Gyraldus Dialog. i. De Poët. adfert prætereâ

tereà Pompon. Melam, Zopyrionem, Phornutum, Suidam; ipseque mox addit: *Sunt inter Auctores qui Phœnicias & Hebræas easdem panè fuisse literas tradunt, atque ab Hebræis Phœnicas accepisse; non ab Aegyptiis, vt Tacitus credidisse videtur; qua vera est opinio.* Theodorus Bibliander lib. De rat. ling. cap. De orig. literarum: *Plutarchus Phœnicibus, vt plerique alij, adscribit hoc inuentum. Phœnices autem Hebræos intelligere videtur. Cùm enim quæstio mota esset cur Alpha primum locum obtineret inter literas; respondet, Quia Alpha bouem significat Phœnicibus, quem ipsi primum æstimant inter res necessarias: Aluph autem bouem significat apud Hebræos. ergo iidem sunt Phœnices & Hebræi.* Guilielmus Postellus de Phœnicum literis Præfat. ad Carolum Cardinalem Lotharingiæ; & cap. De prisco Phœnicum caractere: *Græcos habuisse vsu literarũ ab Hebræis, qui iidem sunt Phœnices, Eusebius ex nominum ratione testatur. Sed more Chaldaico, addito ferè vbiuis ad vocabuli finem elemento A, vocabula protulerunt; verbi gratiã, Alfa pro Alef, Beta pro Beth, Gamma pro Gamel seu Gimel, Delta pro Dalet.* Deniq; Iosephus Scaliger epistolâ postumâ ad Christophorum Puteanum, & in Explic. nũmi Constant. Ex numismatis inquit, *que quotidie effodiuntur in partibus Tyri & Sidonis, in quibus caracteres illi (Phœnicij) extant sine vllâ mutatione; nam lingua Hebraica est que in vsu fuit Chananæis, hoc est Phœnicibus, tempore Abrahami.* In Notis item Eusebij circa annum orbis conditi M. DC. XV I I. *Phœniciis olim omnes & Chananæi & Hebræi vsi sunt, adhucq; Samaritani vtuntur; neque alie in vsu fuerunt à temporibus Moysis, vsq; ad excidium templi.*

Sed ne longum faciam, adferendo auctoritates non omnino clarissimas; clarissimis ver-
bis

bis eandem sententiam tradidère, Ioannes Annius, initio libri primi Not. Berofi: *Quòd, inquit, ab Adamo cœperint litera & disciplina infusa, non est ex fide tantum, sed etiam historiã Gentilium, & traditione Chaldæorum, qui se Astronomiam & literas habuisse ante Alexandri monarchiam, tribus millibus & DCXXXIV. annis asserunt. Erant igitur in vsu litera & ars fusilis, mille annis ante inundationem. Porro viuente Adamo & agente annum DCXXII. natus est Enoch Genes. v. Quare coniectura est & firnum argumentum, eundem Enoch ab ipso atauo suo primo Adamo suscepisse literas. Item Petrus Gregorius Tolofas lib. xv. Reipub. cap. i. his verbis: Constat antiquissimam esse literarum inuentionem, eamque traxisse originem primam & characteres ab Hebræis, non à Chaldeis vel Grecis. Paulò verò superiùs: Ab Hebraicis characteribus aliarum linguarum & nationum characteres efformati & tracti videntur; paulum pro more, & antiquitate, & vsu variati, & à rectitudine in aliam delineationem vel imperitiã scribentium vel alio casu declinantes. Item sub finem: Euère tamen alie gentes, quæ vel aliquas addiderunt, vel alias figuras adinuenerunt ex consensu receptas. Theodorus Bibliander Commentario De literis, cap. De Grammaticã & literis: Primus homo, inquit, & Patriarcha totius humani generis literas diuinã inductione reperit. Polydorus Virgilius lib. i. cap. vi. Reperimus ante diluuium Noë apud eos omnino vsu fuisse literarum. Iosephus enim in i. Antiq. cap. iij. tradit filios Seth (qui fuit filius Adæ) in duabus columnis disciplinam cœlestium rerum à se primò inuentam conscripsisse. quo apparet iam tum literas fuisse; quas, fieri potuit, vi aquarum deletas Moysen dein adinuuisse, &c. quapropter rectiùs, me à quidem sententiã, Philo primam literarum inuentionẽ tribuit Abrahamo qui Moyse an-*

se antiquior est. Nisi hoc sit potius filius Seth attribuendum, qui ipsum etiam Abrahamum multis annis præcesserunt. Angelus Roccha à Camerino Commentariis in Biblioth. Vatic. In Bibliothecâ Vaticanâ è regione primæ columna parastatica à tergo introitus Bibliotheca pictus est Adam, &c. Supra huius caput litera Hebraica antiqua leguntur: ad eiusdem pedes inscriptio Latina in hanc legitur verborum formam: Adam diuinitus edoctus primus scientiarum & literarum inuentor. Ratio autem ipsa persuadet, Adamum, &c. characteres aliis præmonstrasse, &c.

Vero simillima, vt ego quidem censeo, Polydori, Bibliandri, Tolofatis, Annij, & Angeli sententia; quam tenuerunt præterea Ludouicus Viues in cap. xxxix. lib. xviii. De ciuit. Ioannes Tzetzes Chiliad. xii. Opmerius Chronici sui fol. xvi. Neque aliud, opinor, dicere voluit Plinius, cùm scripsit lib. vii. cap. lvi. Aeternum sibi videri esse literarum vsum. & ex Platonis Tymæo Iustinus Martyr, apud Aegyptios multorum annorum millium vsum literarum fuisse proditum; quàm nempe ab omni hominum memoriâ, etiam initio conditi orbis vsum fuisse literarum. Benè ergo ait Opmerius loco citato, Non Esdras primas inuenisse literas, vt Hieronymus putauit Præfat. in lib. Regum, & Agrippa lib. i. Occultæ Philosoph. sed ab eo potius (postquam patriis sedibus fuerant depulsa) iure quasi postlimini vindicatas & Iudais restitutas, vt scripsit Augustinus lib. xviii. De ciu. cap. xxxix. in hæc verba: Non est credendum quod nonnulli arbitrantur, &c. Hebraas literas solum à lege cœpisse, quæ data est per Moysen, sed potius per illam successionem Patrum, memoratam linguam cum suis literis custoditam; nam Moyses in populo Dei constituit qui docendis literis præessent, priusquam di-

uina

*uina Legis vllas literas nossent : hos appellat Scriptura, Grammaton isagogos. Similia sunt Augustini verba Quæst. LXIX. Exodi, disputantis qui sint γραμματέων εισαγωγείς. Hic sanè significatur quòd ante Legem datam habuerint Hebræi literas, &c. Nonnullis enim videtur à primis hominibus eas cœpisse, & perductas esse ad Noë, atque inde ad parentes Abrahæ, & inde ad populum Israel. Omnino autem clara sunt Suidæ verba, voce Adam : Adam, inquit, primus homo Dei manu effictus, &c. Huius sunt artes & literæ, huius scientiæ rationales, & non astrictæ legibus rationis; huius, prophetiæ, sacri ritus, purgationes, leges scriptæ pariter & non scriptæ; huius demique sunt omnia inuenta & discipline, & quæcumque ad vitam atque conuictum vtilia sunt & necessaria. Et certè credibilis omnino est illa Opmerij aliorumque coniectura; nam eodem prorsus modo Diodorus Siculus demonstrat errasse Græcos in laudando Cadmo, vt primo Græcarum literarum auctore, qui tantùm fuit earum instaurator, postquam Græcæ literæ omnes ingenti diluuiione fuissent extinctæ. Adeoque simili errore narrat Ludouicus Viues lapsos esse Eupolemum, Artapanum, aliosque profanos scriptores; qui Moylen de Hebraicarum literarum vindice, fecerunt etiam primum auctorem. & Guilielmus Postellus De literis Phœnicum, ad Carolum Cardinalem scribit, singulas ferè gentes (vt homines semper ambitiosi sunt) sibi inuentarum literarum gloriam vindicasse; Arabes autem, vt id posteris persuaderent, literarum suarum (quas ab Hebræis habuère) nomen, figuram & ordinem ferè conturbasse, ne internosci possent, aut similitudinem cum iis habere viderentur. Igitur rationibus & testibus nunc
videor*

videor satis probasse, primas literas fuisse Hebraicas, primamque scribendi artem ab Hebræis esse inuentam, auctore Setho, vel eius patre Adamo. Quamquam illud verissimum est, non adeò frequentem fuisse primis illis temporibus literarum vsum; cum quòd paucis adhuc essent notæ, vt fieri amat primis ferè rerum omnium exordiis; tum quòd rara essent studiorum negotiorumque commercia: vnde Chaldæi, Pythagorèi item ac Druidæ, pleraque mysteria sua ἀγέγρα per manus propagabant ad posteros, vt annotauit Iulius Scaliger lib. I. Poët. cap. 11. quod Latinos etiam initio fecisse narrat ita Liuius lib. VI. *Tum quòd rara & parua per ea tempora litera fuere; vna custodia fidelis rerum gestarum, memoria.*

Iam illud videndum, ad quos primùm ab Hebræis litera velut in colonias deducta sunt; quibus item auctoribus noue apud singulas ferè gentes, pro diuersitate linguarum sunt excogitatae. Ad risum vsque Scriptores hinc secum pugnant, & cum aliis, vt in hanc rem Lilius Gyraldus scripsit Dialog. I. De Poëtis; cuius hinc verba subnectam: *Numquid vetustiores ceteris Atticorum litera? minimè, inquam, puto. Vetus tamen est Gracorum prouerbum, vt Atticis literis aliquid factum affirmant, quod sit vetustissimè factum. Scribit Val. Harpocracion, id quod etiam aliquà ex parte Suidas, quòd scribendi ratio apud Gracos per vigintiquatuor literas serò est ab Ionibus reperta. Theopompus quoque xxv. Philippicarum, fœdera ait aduersus Barbaros, non Atticis literis, sed Ionicis sancita fuisse; quasi, vt puto, dicat literis recentioribus. Sunt tamen qui hoc in Cecropem Atheniensium Regem & legislacorem vetustissimum referunt; qui vel eas apud Athenienses inuenerit primus, vel*

obsoletas renouauerit; cum fortè in omni Graciâ litera deperdita fuissent, aquarum, vt creditur, alluione; vt est apud Diodorum Siculum. Cornelius autem Tacitus, Per figuras, ait, animalium Aegyptij sensus mentis effingebant, & antiquissima monumenta memoria humana, impressa saxi cernuntur, & literarum se inuentores perhibent; vt hinc facilius illa Lucani verba pateant:

Nondum flumineas Memphis contexere biblos
 Nouerat; in saxi tantum volucresque ferae,
 Sculptaque seruabant magicas animalia linguas.

Subiungit Tacitus: Inde Phœnices, quia mari præpollebant, literas intulisse Graciæ, gloriâque adeptos, tamquam repererint quæ acceperant. quippe fama est, Cadmum classe Phœnicum vectum rudibus adhuc Græcorum populis, artis eius auctorem fuisse. Alij Danaum prodiderunt; quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum; & temporibus Troianis Palamedem Argium memorant xv. literarum formas, mox alios, ac præcipuè Simonidem ceteras reperisse. Literas quidem nos (verba sunt Liliij) in Musarum libello docuimus à Musis inuentas fuisse; sed enimuero Aristophanes Aeschylus versus quosdam commemorat, in quibus videtur asserere Prometheum inuenisse literarum compositionem. Plato insuper, & ab eo Cicero, item Diodorus & Lactantius à Mercurio Aegypcio, quem Thoyth vel Thoith (Theut, Teuthatem vel Thautum alij vocauerunt) literas inuentas prodidit apud Aegyptios: alij ab Iside Deâ; nonnulli ab Anubi. Sunt qui Rhadamanthum asserunt, apud Assyrios. Phrygiarum vero literarum sunt qui Herculem eum, qui Aegyptius fuit, inuentorem faciant. Plinius ait arbitrari se, literas semper fuisse Assyrias. Alij apud Syros repertas volunt, quod Eusebius adstruit ex antiquis. Addit Plinius, vtique in Graciam attulisse è Phœnice Cadmum sexdecim numero; quibus Traiano

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. 51

iano bello Palamedem adiecisse has quatuor Θ, Ξ, Φ, Χ. Totidem item postea Simonidem Melicum Ψ, Ζ, Η, Ω. quarum omnium vis in nostris recognoscitur, Aristoteles decem & octo priscas fuisse, & duas ab Epicharmo additas Θ & Ψ, quam à Palamede mauult. Anticlidēs quemdam in Aegypto inuenisse literas nomine Memnona tradit, annis quindecim ante Phoroneum antiquissimum Græciæ Regem. Epigenes è diuerso, apud Babylonios DCC. & XX. annorum obseruationes siderum coctilibus laterculis inscriptas docet, grauis auctor in primis: qui verò minimum, vt Berosus & Critodemus, aiunt quadringentorum & octuaginta annorum; ex quo apparet, vt idem ait Plinius, æternus literarum vsus, vel; vt ego interpretor, vetustissimus. In Latium literas attulere Pelasgi; pleriq; Carmentam aiunt, qua & Nicostrata dicta est, Euandri mater: atque idè ab initio sexdecim tantummodò Latinorum literæ fuerunt, sicut Græcorum, vt ostendimus. & panè easdem fuisse idem Plinius asserit. At verò Tacitus scribit, in Italiâ Hetruscos literas à Corinthio Damaratho, Aborigines ab Euandro Arcade didicisse. Scribit Socrates, Wilphilam (quem Gulphilam etiam vocatum video) Gothorum Præsulem Gothicas literas excogitasse. De quibus omnibus extant & hi versus apud Crinitum ex Biblioth. Septimanâ, lib. XVI. De honestâ disciplinâ:

Moses Hebræas primus exarauit literas,
 Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas,
 Quas Latini scriptitamus, edidit Nicostrata:
 Abram Syras, & idem repperit Chaldaicas;
 Isis arte non minore protulit Aegyptias,
 Gulphila prompsit Getarum quas videmus vltimas.
 Simplicius scribit Isidorus lib. I. cap. III. Litera Latina & Græca ab Hebræis videntur exorta. Ad Latinas autem postea addita F, ex duplici Gamma conflata hoc modo F. &

binc illi nomen digamma. ita addita H spiritus nota, ex duobus ut putatur Græcis accentibus (Ἠ & Ἠσεία) H, tum etiam C antisigma à Claudio, pro Græco Ψ. Scribit Eustathius literas longas, id est, H & Ω, itémque duplices, primum Simonidem intulisse; cuiusmodi sunt Ζ, Ξ, Ψ. Philostratus in Heroicis, inuentionem literæ Υ Palamedi tribuit, quod subindicat etiam Martialis:

Turbabis versus, nec litera tota volabit,

Vnam perdideris si Palamedis auem.

Ex Græcis tamen quidam prodiderunt, sexdecim illis antiquis Cadmum Milesium addidisse has tres, Θ, Φ, Χ. Post hæc Simonides Cæius, duas addidit vocales longas H & Ω. Syracusius verò alter Simonides, vel ut alij opinantur Epicharmus, tres superaddidit, Ζ, Ξ, Ψ. Sanè in Samo quatuor & viginti literæ Græcorum primum repertæ produntur à Callistrato, ut Andron in Tripode: idem verò Ionum literas tradidit Atheniensibus, &c. Homerus autem Mæonius (ut ex quodam Archilochi fragmento apparet) Olympiade XXI I. Græcas literas & earum formas emendauit. Quas enim Cadmus illius nominis quintus è Phœniciâ attulerat in Græciam, rudes erant, inquit Xenophon lib. De Aequiuocis, non Phœniciæ, sed Galatarum & Mæonum characteribus persimiles. Sanè hoc loco missa facio, quæ Annius Vetulonius commentus est, multa & curiosâ ad fastidium usque: Gallorum enim & Hispanorum literas Græcis vetustiores asserere non dubitauit, quin & ab illis Græcos accepisse. Hucusque carptim accepta verba Liliij Gyraldi ex Dialog. I. Histor. Poët. sed reuerà tamen non ita leues sunt rationes Annij illius Vetulonij seu Viterbiensis, è Dominicanâ familiâ insignis Theologi; quibus ita de Gallis & Hispanis loquitur in libell. Xenoph. cap. de Aequiuocatione temporum: *Quòd circa initium Nini fuerint literæ atq; leges*

leges non solum Hispanis, verum etiam Gallis & Germanis, auctor est Berosius. Is in v. Antiq. sic dicit: Anno iv. Nini literis & legibus Germanos format Tuiscon gigas; Celtas verò Samothēs, & Celtiberos Tubal. Hinc ita ratiocinatur Annius: Iberi igitur, Samothēs & Tuiscōnes, patres literarum inveniuntur ante Græcos, plus quàm mille annis; vt Aristoteles in Magico & Zenon verè asserunt; & non Græci, vt Ephorus mendax, &c. Item in lib. v. Berosi sic habet Annius: Strabo qui Octauiani tempore floruit, scribit in 1v. libro Geographiæ Baticæ, quòd asserbant Hispani se habuisse literas iam ante sex millia annorum Ibericorum, qui efficiunt duo millia Solarium. Si verò ab Octauiano supputes retrò duo millia annorum, peruenies ad vigesimum annum Nini, &c. Quare consentiunt serè Berosius & traditio Strabonis de origine literarum apud Hispanos: quales autem Hispanorum characteres essent, opinio mihi est, quòd quales & Sagi & Tusci.

En quantæ Scriptorum rixæ, quantæ sententiarum pugnæ? Quid credas? quid non credas? Quid iterùm dicas de Agrippâ, qui lib. 1. occult. Philos. cap. 2. Gothicarum literarum auctorem facit Cordanum Episcopum? Francicarum, quemdam Doracum seu Hictium? Quid de Auentino, qui lib. 4. Annal. Boior. scribit Slaucās inuentas à Philosopho Methodio? Quid de Aimonio, qui lib. 3. cap. 42. narrat, Gallos à Childerico Rege iussos recipere has quatuor Græcas, Ω, X, Φ, Θ. quod idem scribit D. Gregorius Turon. lib. 5. Histor. Francic. cap. 44. Lis est, quæ fatiget omnia tribunalia; etiam illud Luciani vrbānissimum, in quo Vocales ipsę iudicant; Sigma accusatur furatrine, Tau agit iniuriarum cum Sigmate; in quod illos

ambulare iubeo, quibus hæc non sufficiunt. Ego hîc quod verius esse iudico, ex Guilielmo Postello, Angelo Roccha, Annio, Petro Gregorio, Isidoro, Bibliandro, aliisque, quid sentiam, adscribam: videri nempe primas literas esse Hebraicas; ex his proximè natas esse Chaldaicas quæ vix extant; deinde Assyrias, seu Babylonicas, seu Syriacas, seu Arameas, auctore Abrahamo, vt constat ex inscriptione Bibliothecæ Vaticanæ. Chaldaicæ enim literæ eadem nunc omnes sunt (olim aliæ) quæ Hebrææ, neque aliud est Chaldaica lingua quàm dialectus Hebraicæ, vt scribit in Grammaticâ suâ Chaldaicâ Guido Fabricius Boderianus. Iterùm ex Syriacis seu Arameis natæ sunt Ismaëliticæ seu Arabicæ, quibus hodieque vtuntur Turcæ, Tartari & Saraceni, auctore Volaterrano lib. xxxiii. cap. i. Ex Syriacis, Samaritanæ item, quæ ad eas propiùs quàm ad Arabicas accedunt. Et fortè ex iisdem Gothicæ, non multùm his absimiles, quas Ioannes & Olaus Magni, Archiepiscopi Vpialenses ambo, aiunt diu ante Latinas literas inuentas, fuisse Aquilonaribus vsurpatas. Ex Hebræis etiam natæ sunt Ionicæ seu Atticæ apud Græcos antiquissimæ, & Græcorum item modernæ. Post Græcas Latinæ etiam ex Hebræis. Aethiopicæ & Aegyptiæ non ex Hebræis natæ sunt, sed è rerum figuris; neque enim tam sunt literæ, quàm imagines & compendia sententiarum aut vocum. Aliarum gentium literæ non liquet quando sint, aut à quibus deductæ. Nam de Cimbris quæ scribunt Goropius & Sciecius, de Gallis Postellus, de Hispanis Annus Viterbiensis, difficulter sanè mihi videntur credibilia.

De

De prioribus autem quæ dixi, vera esse ostendam capitibus v. vi. & vii. vbi ex literarum nominibus apud eos omnes iisdem, iisdem item figuris propè ac potestate id declarabo.

CAPVT IV.

De numero literarum.

NIHIL ferè simul natum & perfectum est;
Cruda puerperia & viridis puer excidit alno.
 Facile inuentis aliquid additur: vnde & quæ rudiora paucioraque sunt, priora esse non ineptè coniiicimus: vrsâ catulos lambendo refingit. Igitur hinc nouo argumento confirmo superioris capituli sententiam; nempe, videri omnium omnino antiquissimos characteres esse Hebraicos: nam hi, Ireneò teste, primùm tantùm decem fuère; quàm pauci in nullâ omnino linguâ aliâ fuisse primùm vsurpati, à nullo auctore memorantur. Quomodo igitur à Phœniciis literis vult Scaliger descendisse Chaldæos, Hebræos, & Græcos characteres? cùm illæ (vt ipsemet numerat) semper fuerint numero XXI. Hebræi characteres primùm solummodò decem: Græci vel sexdecim, vt Plinius; vel octodecim, vt Aristoteles; Latini non plures. Quid? an qui à Phœnicibus ad Chaldæos, ad Hebræos, ad Græcos, ad Latinos, Phœnicias literas transtulit, in itinere reliquarum est oblitus quas hi Phœnicibus habuère pauciores? Vnde igitur alias tradidit, alias prætermisit? An fortè Θ, & ϕ, & ρ, Palamedæ aues, quæ instar volucrum alatae sunt, homini de manibus euolarunt? Sed

redeo ad institutum : *Inconstans est sententia*, inquit Gyraldus Dialog. 1. De hist. Poëtarum, non apud Latinos modo & Græcos, sed aliarum quoque gentium scriptores de ipsarum literarum numero : nam & Græcorum quidam tredecim tantum literas esse voluerunt, quod totidem sint vocis elementa, vt scribit *Halicarnass.* in *Rhetoricis*; alij ferè voluere esse innumerabiles, vt *Pyrrhonius* colligit. In quâ re & apud Latinos variatum. Sed & hodie plerâq; Orientales & Meridionales nationes in literarum numero variant: alij enim viginti sex sibi literas adscribere; alij sex etiam ultra iis addidere vsque ad triginta duas. Alij multò plures, vt *Nubæ* & *Africæ* populi, qui quadraginta septem literarum notis vti produntur. Imò *P.* noster *Nicolaus Trigaultius* histor. *Sinensis* lib. 1. cap. v. ita de iis scribit : *Apud Sinas, non pauciores literæ quàm voces numerantur; eas tamen inter se ita componunt, vt LXX. aut LXXX. millia non excedant.* *Chaldæi* verò & *Syri* seu *Aramæi*, quantum coniiicere licet, inagis stabiles fuisse videntur. At verò *Hebræi* ipsi, vt & *Aegyptij* varij fuere, si *Irenæo* credimus, ita scribenti lib. 11. cap. 41. aduers. hæreses : *Antiquæ & primæ Hebræorum literæ, quæ Sacerdotales nuncupatae, decem quidem fuere numero. Scribuntur autem quæque per quindecim, nouissimâ literâ copulata primæ, &c.* Sanè vt *Hebræorum* literæ sunt viginti duæ, ita & *Syrorum* & *Chaldæorum*; *Hebrææ* tamen ad viginti septem excreuerunt, cum iis videlicet, quæ duplices, seu bifformes, & finales vocantur. Quin & vigintiduæ illæ, vetustiores æstimantur, vt ex *Dauidis* *Psalmis* quibusdam & *Ieremiæ* *Threnis*, *Salomonis*q; *Proverbiorum* fine.

Hic omnino numerus literarum *Hebraicarum*: sed quæ fuerint primæ illæ decem *Sacerdotales*
apud

apud Ireneum, non satis scio. quis item ceterarum auctor, quis duplicium inuentor? aqua mihi heret.

De auctoribus auctarij apud Græcos & Latinos aliquanto sapiùs & clariùs loquuntur Scriptores, sed variè; ita vt hallucinari videantur, quod notatum suprà. Vel enim Palamedes, vt vult Plinius; vel Pherecydes, vt scribit Apuleius, inuenit has quatuor, Θ, Ξ, Φ, Χ: vel sanè Palamedes intulit primas sexdecim, vt scribit Tacitus, quem in Notis suis ad Suetonium, fortiter contra Lipsium asserit Casaubonus; vel ad has octodecim, Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ, duas adiecit Epicharmus Θ, & Ψ: longas verò vocales Η & Ω, Simonides: Υ fortè Palamedes, vt Martialis & Philostratus, vel Pythagoras, vt inscriptio Bibliothecæ Vaticanæ. Duplices, Ζ, Ξ, Ψ, fortè Simonides, vt Eustathius; fortè Epicharmus, vt alij.

Latini verò, inquit Polyd. lib. i. cap. vi. Græcorum imitatione, literas sex ad priscas suas duodecim addiderunt, F, K, Q, X, Y, Z.

Considerandum autem à quibus acceperint: F digammon ab Æolibus acceperunt; quod, Prisciano teste, apud antiquissimos Latinorum eandem vim atque apud Æoles habuit: sed deinde Claudius Cæsar, vt Tacitus scribit lib. xi. F pro V consonante recipiendum constituit; vt Fulgus pro Vulgo. Vnde Quinctilianus lib. i. cap. vii. *Non inutiliter Claudius Aeolicam illam ad hos vsus F literam adiecerat.* In quæ verba Torrentius apud Suetonium cap. xli. Claudij, monet legendum esse F digammon, pro V. Sic Octavia, &c. Et rectè: nam ita etiam Priscianus: *Apud Aeoles olim F digamma, id est Vau, ab ipsius voce profectum, teste Varrone & Didymo,*

qui id ei nomen esse ostendunt; pro quo Caesar hanc figuram Ϛ scribere voluit. Plura in hanc rem vide apud Angelum Roccha in Biblioth. Vaticanâ, Lipsium in Tacito, & Iulium Scalig. lib. 1. De caus. ling. Latin. cap. VII. Illud tamen prætereâ hîc obseruandum est, apud Latinos F poni cœptû pro PH, vt Fama pro PHama. Vnde cum Sueton. cap. XLI. ita dicit de Claudio: *Nouas etiam tres commentus est literas.* ita intelligendus est, vt velit literam F, tantum quoad nouum pronuntiationis modum ab eo esse inuentam; atque ita vnam de tribus Claudij literis fuisse nouum illud digamma Ϛ : nam figura eius non à Claudio, sed ab Æolibus primùm ficta est. Altera autem litera (auctore Prisciano & Marciano Capellâ) fuit Ϙ *ἀυρίογμα*; pro literâ ϕ . Tertia quæ fuerit, non satis constat; nisi quod Vertranius Maurus in ea verba Taciti, vbi de hoc Claudij inuento loquitur, scribat, se legisse Romæ apud Velium Longum in libro De orthographiâ manuscr. apud Strossium literam nouam à Claudio excogitatam, similem ei notæ quam pro adspiratione Græci ponunt: de quo vidēdus Quintilian. lib. 1. Institut. cap. IV. & VII. Sunt tamen qui volunt tertiam illam Claudij literam fuisse X, pro literis SS, vel GS. quod Lipsio in Tacit. non probatur; sed omnes tres, viuo adhuc Claudio, fuere tandem sepultæ, vt refert Tacitus.

K Latini à Græcis sumpsere, sine necessitate. primus id fecit Salustius ludimagister, vt narrat Isidorus libro 1.

Q visa est esse pinguioris soni quàm C; quo auctore, nescitur. Sunt qui Licinio Caluo tribuunt: Biblioth. Vaticana, Euandro.

X, ix, vt pronuntiamus pro CS, vel GS; ideoq; iis ambabus carere poteramus, inquit Quinctilianus & Isidorus; inuentum Claudij Imperatoris.

Y & Z à Græcis accepta sunt. eorum vsus tantum est in iis vocibus quas è Græciâ integras Latini in linguam suam intulerunt.

G pro C primus apud Latinos substituit Sp. Carbilus Grammat. auctore Plutarcho, qui mos hucusque inueterauit. At non ita feliciter euenit res Claudio Centiniano, qui (vt Pomponius refert, Dig. de Orig. Iuris, titul. 11.) literam S pro R inuexit; vt nempe Fusios & Valesios diceremus, pro Valeriis & Furiis. Dulcis palati & oris hominem, qui literulæ vnus asperitatem non ferret. Nec verò meliùs cecidère conatus Arrio illi Catulliano, qui nimiùm adspirationibus delectatus, passim eam vocalibus præfigebat:

Chommoda dicebat, si quando commoda vellet

Dicere; & hinsidias Arrius insidias.

Dignissimus autem exitus consecutus est commentum illud Flori, volentis Augusto persuadere, pro O passim scribendum dicendumque esse AV, vt Aula & Plaustrum, pro Ollâ & Plostro. Augustus enim vt bellè hominem erudiret, postridie ad se aduentantem, non Florum, vt solebat, sed Flaurum appellauit; quo risu homo ridiculus nouitatibus deinceps abstinuit.

Porro etiamsi portenti instar haberi debet, tam paruo è litterarû numero, tantum tam diuersorum in omni lingua vocabulorum numerum conflare posse; illud tamen longè admirabilius est, effici posse, vt omnes omnino totius Orbis gætes, etiamsi distinctissimis vtantur sermonibus, sese intelligant,

gant, non quidem locutione, sed scriptione. Adeoque, si cui tam sagax fuisset ingenium tempore Babylonicæ permixtionis, potuisset is omnes homines locutione dissidentes, vna literarum societate vincire, & in turris exædificandæ officio continere. Iucunda dignaque hæc res est, quam eruditi expendant; quemadmodum nempe non obstante sermonum dissimilitudine, solæ literæ sarcire possint dilaceratam tot gentium societatem.

Si singulæ literæ impositæ essent, non vocibus, sed rebus ipsis significandis, eæque essent hominibus omnibus communes; omnes omnino homines, etiam si gentes singulæ res singulas diuersis nominibus appellent, singularum gentium scripturam intelligerent. Apparet ea res in literis Astronomorum hieroglyphicis. Hi Taurum, verbi gratiâ, scribunt hoc signo ♉ , Geminos isto ♊ . quibus iisdem signis visis, Taurum & Geminos esse faciliè intelligent omnes & Hebræi, & Græci, & Latini, & Galli, & Itali, & Hispani, & Angli, & Poloni, & Germani, & Belgæ, &c. si tamen locutione eadem res exprimant singuli, nulli intelligent se mutuò: *Taurum* enim appellant Latini; *Schor*, Hebræi; *Ταύρον*, Græci; *Toro*, Itali & Hispani; *Taureau*, Galli; *Verre*, Belgæ; *Stier*, Germani; *Beick*, Poloni; Angli, *A bulle*. Ita Geminos, Latini; *Theonim*, Hebræi; *Διδύμοις*, Græci; *Gemeaux*, Galli; *Doppj*, Itali; *Zwyllingen*, Germani; *Tweelinghen*, Belgæ; *Doblados*, Hispani; *Dwoistj*, Poloni; Angli, *Twoo*. Atque ita Sinenses & Iapones, qui linguis tam sunt dissimiles quàm Hebræi & Belgæ, mutuos tamen libros & scripturam legunt, atque intelligunt, quia earundem rerum significatiuis

tiuis literis iisdem vtuntur, vt scribit Nicolaus Trigaultius noster in Sinensi Expeditione.

Est autem huius arcani hæc, vt puto, ratio; quòd res & earum conceptus in omnium hominum animis sint iidem (neque enim Hebræi aliter concipiunt canem aut equum, atque Hispani & Galli) vnde & signa earundem rerum significatiua, si omnibus fuerint communia, suggerent quoque omnibus eosdem rerum conceptus. At si signa fuerint non rerum, sed vocum significatiua, voces quidem illas facilè legent omnes ij, quibus fuerint ea vocum signa communia; at certè (quia apud singulos ferè diuersæ sunt eiusdem rei voces, vt patet in Tauro & Geminis) non intelligent quid illæ voces significant, non enim Græcus intelliget librum Gallicum Græcis literis scriptum, etsi eum facilè leget. Ergo vt & legere & intelligere quiuis posset quælibet scripta, necesse esset omnibus communes esse literas aliquas, non vocum, sed rerum proximè aut conceptuum significatiuas. Sic nempe coire possent denuò homines omnes, veterem illam primi orbis societatem tanto olim sermonum diuortio dissipatam: sic nullo vsquam opus esset interprete; nulla hominum librorumve esset inaccessa sapientia.

Sed fortè obiiciet quispiam, rem esse omnino fastidiosissimam ac desperandi laboris, tot literas facere & discere quot sunt voces: atque aded nec ita satis fore octoginta literarum millia, quot Sinenses habere narrantur. Huic ego respondeo: Fac esse centum literarum millia, fac esse plura; cedo, an non in quolibet cuiuscumq; gentis idiomate, tot vocabula sunt & plura; an non ea omnia

nia

nia discit & memoriâ tenet quiuis opilio & subulcus? An non suas omnes literas callent Sineses, qui totidem habent quot voces? Cur ergo difficilius esset nos etiam & quosuis alios totidem literas discere ac voces? Velim æstimetur hæc res, neque difficilior opinione esse credatur.

CAPVT V.

De ordine literarum.

IDEM ferè ordo literarum seruatus est à gentibus omnibus qui ab Hebræis, extra Arabes solos, qui plus nimio glorię cupidi, literarum suarum ordinem, vt & figuras noluerunt videri ab aliis accepisse. Græci & Latini veteribus literis, nouas suas tantum inseruerunt vel subiunxerunt. Inspice penitiùs & non dubitabis. ¶ Vau Hebraicum quod sexto loco ponitur, à Latinis tantum inuersum est Γ, eodemque loco cum eadem potestate retentum. Græci verò eius loco substituerunt epifemon, formâ non multum ab simile; eadem cum ¶ potestate numerandi: notat enim ¶ Græcis, sex; sicut ¶ Vau Hebræis: ipsum autem ¶ mutarunt in Y, & reiecerunt in calcem.

Iterum Græci reiecerunt Hebraicum ρ Coph, eiusque loco sumpserunt inuersum ψ Tsade pro φ, quasi Psade. quibus solis ex punctis ex Alphabeto Græco & Latino, habebis eundem ferè ordinem cum Hebræis, sed suis & nouis literis auctiorem; vti obseruauit Guilielmus Postellus Commentariolo De literis Phœnicum, ad Cardinalem Lotharing. Porro ordinem quem hodieque
habe-

habemus, partem natura, partem error induxit. Græci suum à Palamede Nauplio ferunt inuentum, vel à Simonide, vt apud Lucianum est in Iudicio vocalium.

A apud omnes gentes literarum agmen ducit; Aufonius:

Dux elementorum studiis viget in Latius A.

Est enim A, inquit Scaliger lib. 1. De caus. ling. Lat. c. xxxviii. prima notissimaq; infantis vox, cum quâ vita huius spiritum primum hausimus; neque re vllâ eget aliâ quàm hiatu oris solo, sine vllò ceterorum motu instrumentorum, &c. Primores consonantium autem sunt B, G, M, quare Arabes atq; Hebræi Græciq; longè quàm Latini sapientiùs, qui statim post A ponerent B, post quã G, non C, vt nostri: faciliùs enim G quàm C pronuntiat.

L quoque facillima fuit atque inter primas reponenda; lactentis enim ætatis est, itaque vdam Græci appellarunt.

R iudico postremâ in sede recensendam, sed ante duplices tamen; quarum vnaquaque eo loco statuatur quo eius origo fuit; vt Ψ prima sit, quia B; at Ζ vltima, quia C; media Z, quia D; Q nouum inuentum Latinorum aut statim post C, aut omnium vltima collocaretur. N autem post L. Neque verò idem ordo apud omnes nationes esse debet, sed vt cuique frequentior est litera, ita prior aliâ esse debet. Hæc Scaliger, vt ego quidem iudico, iudicio non malo. Mihi tamen magis arderet, literas hoc ordine censerî saltem apud Latinos. Primùm vocales A, E, I, O, V. Deinde consonantes mutas, quæ ante se cum vocali pronuntiantur, L, M, N, R, S. Deinde quæ pronuntiantur cum vocali post se, vt sunt, B, C, D, G, P, T. Deinde eas quæ nouæ quidem sunt, sed non necessaria, F, H, K, Q. Denique duplices, vt X,
pro

pro SS, vel pro CS, P S, Y, Z. Videtur enim hic ordo magis esse ex naturâ pronuntiationis; quæ etiamsi ad scriptionem non faciat (cùm scriptu literæ omnes sint æquè faciles, licet nonnullæ pronuntiatu difficiles) tamen dedit originem scriptioni: priùs enim pronuntiatæ sunt literæ quàm scriptæ; & earum etiam formæ pronuntiationi accommodatæ factæ sunt. Nolim tamen ego iam auctor esse veteris ordinis immutandi: qui id faceret, næ ille pueris Alphabetariis grande adferret negotium. Per me licet vt priscas suas stationes teneant literæ; nisi fortè saltando velint loca sua permutare, quod ingeniosè finxit de literis Sophocles in Amphiarao Satyrico, vt refert libro x. Athenæus.

CAPVT VI.

De figuris literarum.

HEBRAICOS characteres omnes compositos esse ex solâ literâ, Iod variè colligatâ, ingeniosè obseruauit Guilielmus Postellus libro De Phœnicum literis ad Cardinalem Lotharing. verbi gratiâ: Aleph ex quatuor Iodim ita connexis ; Gimel, ex tribus ; Vau, ex duobus ; Mem & Sin, ex quinque . De Latinis verò non malè Scaliger libro 1. De causf. ling. Latin. cap. xxxix. *Figura, inquit, literis accidit per lineas: omnis autem linea aut obliqua aut recta est. Litera autem omnes aut lineâ aut lineis constant: item aut rectâ, vt I; aut rectis, vt H; aut obliquâ, vt O; aut obliquis, vt Q; aut rectâ & obliquâ, vt P; aut obliquâ*

& rectâ, vt G; aut rectâ & obliquis, vt R, B, K. Hæc diuisio est à substantiâ. Ab accidenti autem talis: Perpendicularis vna, I; dua, H; eaq; iugata. Dua angulares ad medium perpendicularum, A. Vna perpendicularis cum vnâ iugatâ, L; cum duabus, F; cum tribus, E. Dua perpendiculares, diametro quadrati iugata, N; & iacente situ huic aduersâ, Z. Dua diametrales, X. Sunt & curua inordinata, S; nam Græca ex æquo respondet sibi, Σ; cui stans aduersatur M.

Item aliter literæ diuidi possunt; in simplices & compositas, quales sunt & & F; prior ex v & o; posterior componitur ex Γ Γ.

Figuræ autem sunt apud varias gentes, variæ; de quibus Guilielmus Postellus, Ioannes Baptista Palatinus, Bibliander, & Angelus Roccha de Camerino, Ioannes & Theodorus de Bry.

CAPVT VII.

De nominibus literarum, & eorum significatione ac causis.

NON opus fuerit Delio aliquo natatore ad diuinandam nominum (quæ literis suis variæ gentes imposuere) originem & causam: constat enim inter omnes, ab Hebraicorum characterum nominibus, gentium omnium literas esse appellatas, vel ex solâ vocabulorum affinitate.

Pronuntiant Hebræi:

Aleph, Beth, Gimel, Daleth, He, Vau, Zaijn, Cheth, Teth, Iod, Caph, Lamed, Mem, Nun, Samech, Aiin, Pe, Tfade, Coph, Resc, Scin, Tau.

E Pro-

Pronuntiarunt olim Chaldaei, vt docet Ioannes Potkenius Agrippinas in Pfalterio Chaldaico, & Munsterus in Grammaticâ Chaldaicâ; vel, vt alij malunt, Indiæ populi:

Ha, La, Ha, Ma, Sa, Za, Sa, Ka, Ba, Ta, Ha, Na, A, Cha, Vua, A, Za, Ta, Da, Gha, Tha, Pa, Za, Za, Fa, Pa. Sed veriùs Chaldaei sic pronuntiarunt, auctoribus Theodoro & Ioanne de Bry: Elpha, Vath, Gau, Dau, Zau, Vt, Zec, Vu, To, Hit, Caccar, Harar, Lendin, Neta, Pu, Fu, Pufò, Sam, An, Sagiuu, Kal, Rab, Siui, Reb, Ten.

Pronuntiant Syri veteres, auctore Scaligero in Eusebio:

Alpha, Beta, Gamla, Delta, He, Wau, Zeta, Heta, Theta, Iota, Kappa, Lambda, Me, Nun, Simcha, Oe, Phe, Tzode, Kophe, Roe, Scin, Thau.

Syri recentiores, eodem auctore, & aliis:

Olyph, Beth, Gomal, Dolath, He, Wau, Zoes, Heth, Teth, Iud, Chuph, Lomad, Mim, Nun, Semchath, E, Phe, Tzode, Kuph, Resch, Schin, Thau. Aliter verò auctoribus Ioanne & Theodoro Bry: Alyn, Bem, Gem, Dein, Ethimi, Fetin, Gith, Iothin, Kami, Kamin, Latim, Moin, Michoin, Olip, Phifai, Quinin, Rofi, Schith, Thoth, Vi, Xit, Yn, Ziph.

Arabes, Turcæ, & Persæ:

Aliph, Be, Te, The, Gim, Hha, Cha, Dal, Dhal, Re, Zain, Sin, Scin, Sad, Dhad, Ta, Thda, Ain, Ghain, Phe, Caph, Kaph, Lam, Mim, Nun, He, Faff, Ie, Lam-aliph.

Phœ-

Phœnices, Samaritani, Iones, & Græci:

Alpha, Bera, Gamma, Delta, Epsilon, Zeta, Eta,
 Vita, Zita, Ita,
 Theta, Iota, Kappa, Lamda, My, Ny, Xi,
 Thita,
 Omicron, Pi, Rho, Sigma, Tau, Ypsilon, Phi,
 Chi, Psi, Omega.

Ægyptij, auctoribus Theodoro & Ioanne
 Israële de Bry:

Athomus, Biuithyn, Chinoth, Dinaim, Eni, Fin,
 Gomor, Heletha, Ioquum, Kayta, Luzamin, Mi-
 the, Nayn, Obelat, Pilon, Quin, Iron, Sichen,
 Tela, Vt, Xiron, Ipph, Zaim, Thou.

Æthiopes, iisdem auctoribus:

Alph, Beth, Geml, Dent, Hoi, Vaue, Zaj, Haut,
 Harm, Thait, Iaman, Caph, Laui, Maj, Nahas,
 Saut, Hain, Pais, Aph, Pfa, Zadai, Zxappa,
 Kaph, Res, Saat, Tauj.

Iacobitani, iisdem auctoribus:

Alpha, Veda, Gamma, Delda, E, Tzo, Zieda,
 Eta, Theta, Ioda, Cabba, Lambda, My, Ny, Exi,
 O, Pbi, Rou, Sigma, Ta, Ye, Fi, Chi, Ebsi,
 Omega, Scei, Vei, Hach, Hori, Sima, Ti.

Latini, Hispani, Galli, Itali, Germani,
 Angli, Belgæ, &c.

A, Be, Ce, De, E, eF, Ge, Ha, I, Ka, eL, eM,
 eN, O, Pe, Qu, eR, eS, Te, V, iX.

Illyrij, vt est in Bibliothecâ Vaticanâ:

As, Buck, Viede, Glagolic, Dobro, Iest, Sgiuicte,
 E 2 Sielo,

Sielo, Semglie, Isge, I, Iu, Kako, Liude, Mif-
lete, Nasc, On, Pokoi, Erzi, Slouo, Turde,
Vk, Hir, Fi, Zi, Ciaru, Od, Scai, Sctai, Ier, Iar,
Iust, Ieriest.

Armeni in Bibliothecâ Vaticanâ:

Aip, Pien, Chiim, Da, Iec, Za, Ae, Iet, Tho,
Bien, Giem, Ta,

Ge, Zza, Chien, Tza,
Ze, Inni, Liun, Hhe, Dha, Gien, Ho, Ssa,
Xe, Tza, Kien, Xa,
Quien,

Chat, Ie, Scha, Zca,
Glal, Hie, Mien, Chi, Nu, Sa, Vua, Zia,
Gal, Gie,
Be, Zche, Rha, Se, Vieu, Dun, Re, Zzo,
Pe, Sche, Rra,
Yun, Aipiun.

Sclavi, auctoribus Ioanne &
Theodoro de Bry:

Ac, Buc, Cothno, Dobro, Feiu, Gaglose, Hy,
Ilouo, Iesti, Misalre, Nam, On, Pochi, Teurus,
Reti, Sier, Te, Vlo, Xnie.

Saraceni, auctoribus Ioanne &
Theodoro de Bry:

Alemoxi, Bendi, Cati, Delphin, Ephoti, Foithi,
Gaipoi, Hethini, Ioithi, Karthi, Lechimi, Me-
latil, Nabelot, Oithi, Corizeth, Inthoath, Rati,
Salaty, Tothin, Azothoth, Hirconi, Aronithi,
Zozim.

Moscouitæ, auctoribus Ioanne &
Theodoro de Bry:

As, Buki, Vide, Glahol, Dobre, Iest, Selo,
Ziemla, I, Y, Ie, Kako, Lude, Misiliti, Nas,
On,

On, Pokoy, Rezi, Szlouo, Tuuerdo, Vk, Pher, Her, Or, Cha, Cza, Tza, Scha.

Porro vt ad significationem veniam:

Α, Aleph, quasi Aluph, id est Princeps, Hebræis dicta, inquit Bellarminus noster in Grammaticâ Hebræâ. Cur autem Princeps? Quia prima nascentium vox, vt Iulius Scaliger. Angelus Caninius Anglarensis, in Institut ling. Syriacæ **ܐܠܦܐ**, Bouem interpretatur. ita etiam Iosephus Scaliger in Eusebij Notis. Bouem autem animalium principem aestimabant, ob vtilitatem. Græci **ἄλφα** vocant; quod Tyrius bouem significat; ideò inquit Plutarchus in Sympof. *Quia bos Cadmo occurrit, dum urbem in Bæotiâ condere vellet, ideòque Alpha omnibus literis præire voluit.* Accedit Plutarcho Hesychius: **Ἄλφα, βόδιος κεφαλή.**

Β, Beth, id est domus, ab imitatione. Cheualerus, Caninius, Bellarminus. Græci, **βῆτα**; Latini, priore tantum syllabâ, Be. Hinc Aufonius:

Diuiduum Beta; monosyllabon Italicum B.

Sunt qui eius sonum ab ouium balatu docent acceptum. vnde Cratini versus est in **Διονυσιακοῦ ἔργου**:

Scolidus tamquam ouis, bove dicens ambulat.

Γ, Gimel quasi Gamal, id est Camelus, à gibbo, inquit Cheualerus, Caninius, Bellarminus. Græci **γάμμα** **ἴσθα τὸ ἀμᾶν**, à metendo, quòd similis sit falci. Latini Ge. apud quos noua hæc litera, Sp. Carbilij commento; antè enim pro eâ utebantur C, vt Caius, Cneius, pro Gaio, Gneio. Aufonius:

Præualuit postquam Gamma vice functa prius C.

nec aliâ fuit opus mutatione, quàm rectum pedunculum adicere hemicyclo G, quæ figura Græcis

Ε 3 cis

cis pridem nota non quidem inter literas, sed inter numerorū formas, auctore Mario Victorino; qui ait, Latinorum G esse idem quod Græcorum epifemon. de quo Beda egregiè lib. De indigitatione: *Græci, inquit, tres numeros, notis propriis qua ex Alphabeto non sunt, depingunt. Prima est Ξ , nota numeri VI. Altera Γ , qua vocatur Cophe, & valet inter numeros XC. Tertia est Δ enneacofia; qua valet DCCCC.*

\daleth , Daleth, quasi Deleth, id est porta, à similitudine. Cheualerus, Caninius, Bellarminus. Græci, $\Delta\epsilon\lambda\theta$; Latini D. Hinc Aufonius malè, vt obseruat Scaliger:

Non formam, at nomen Delta gero Romuleum D. Romuleum enim D, est verum & vetus Delta Ionicum, non verò Δ , Græcorum.

η , He, nomen à sono fictum, inquit Bellarminus. Caninius vermem punici interpretatur. Latini Ha. Aufonius:

Spiritus hic flatus tenuissima viuificans H.

υ , Vau, id est vncinus, à formâ. pro hac vnâ, duabus vtuntur Græci, ϕ & β ; Latini eF, vel V consonante. Arabes pronuntiant Vau vel Gau.

ζ , Zaijn, quasi Zen, id est arma; exprimit enim clauam. Zeta apud Græcos & Latinos. pro quo hi antiquitus vtebantur G. Marcianus: *Getum dicebant quem nunc Zetum.* vocata est apud Marcianum Capellam Sepulchralis litera, quòd morientium dentes ita distringantur in modum Z. De hac facetus ludus est Bauhusij nostri, vt sunt argutissima eius omnia Epigrammata:

O ZETA felix! ô beata littera!

Qua dulce, croceum, mite, florem, vernum,

Blan-

Blandumq; Zephyri blanda nomen inchoas!
 Sed nec beata es tota, tota nec felix;
 Nam triste & horridum, & pice nigrius nigrâ,
 Fimoq; olentium olentius capellarum,
 Etiam scelesti, ZETA, scribis Zoili
 Misella nomen. mitte ZETA, vah, mitte
 Ferale nomen: quid tibi cum Zoilo?
 Nam voce in istâ litera innocens nulla est;
 Tu nomen orbis optimum, tu pessimum
 Eadem figures? non feremus hoc vates;
 Numquam feremus. Sit supremum hoc: Zoilum
 Aut mitte ZETA, aut te vocabimus THETA.

Π, Cheth, à sono inquit Bellarminus. Cani-
 nius quadrupedem interpretatur. Chi Græcis.
 Aufonius:

In Latio numerus denarius, Argolicum X.

Ϡ, Teth, à sono, ait Bellarminus. Caninius in-
 uolucrum vocat. Tau Græcis & Thita: Latinis Te.
 De utroque Aufonius:

Malus vt antennam fert vertice; sic ego sum T.

Ansis cincta duabus erit cum Iota, leges Θ.

Ι, Iod, manus, inquit Caninius. sed Bellar-
 minus & Cheualerus quasi Iad, hoc est spatium,
 quod ob exilitatem suam vacuum relinquit. Græ-
 cis Iota, Latinis I. Aufonius:

Litera sum Iota similis, vox plena iubens I.

Quò egregiè allusit Epigrammatophorus noster,
 quem Italis etiam audio esse admirationi:

Hunc esse verè Iesuitam dixeris,

Quem per rubentem & Sole & auro Peruam,

Crispum per Afrum, perq; Memnonias domos,

Et horridam Arcton, vna mittit litera.

Ϟ, Caph, palmam interpretatur Caninius: Bel-
 larmi-

72 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
larminus à Caphaph, incuruare. est enim tota
curua. Græci K & X; Latini C: nam & Latinum
C, olim sic pingebatur ζ. vnde apparet fluxisse
à Græco K; recto tantum pede amputato; vt no-
tat Iulius Scaliger, & Aufonius confirmat:

Cappa fuit primùm Bæotia; nunc Latium K.

λ, Lamed, à Malmad, id est stimulo, seu veru.
Græci Lambda. Latini eL.

μ, Mem, macula Caninio; vel, vt Bellarminus,
à sono, vt in aliis linguis. My Græci, Latini eM
vocant. Aufonius:

Vocibus in Graiis numquam vltima conspicior M.

ν, Nun, piscem interpretatur Caninius; Bel-
larminus à sono format. Græci Ny, Latini eN.
Aufonius:

Zeta iacens si surgat, erit nota quæ legitur N.

ξ, Samech, basis, inquit Caninius. continua-
tum & in se ductum, ait Bellarminus. Græci Sig-
ma; olim San, donec ζ admissum: Latini eS. à
vetustissimâ autem Sigmatis figurâ, quæ talis
erat, C, stibadium seu mensula vocata est Sig-
ma. Martialis:

Accipe lunatâ scriptum testudine Sigma.

Item alibi:

Septem Sigma capit. sex sumus, adde lupum.

Ϸ, Aijn, fons Caninio; Bellarmino interprete,
oculus. aspiratio est solis Hebræis nota. Arabes
pronuntiant Hain & Gain.

π, Pe, os seu vultus. Græcis Pi, Latinis Pe,
Aufonius:

Hostilis quæ forma iugi est, hanc efficiet π.

Scribit Halicarnasseus, veteres diu pro π vfos
esse Δ.

Ϸ, Tsa-

⚡, Tsade, venabulum seu hamus. propria Hebræis litera. Arabibus Tzad & Thad.

Ϟ, Coph, à Cuph circulo. vel, vt Caninius vult, significat simium. Græci K, Latini C, & Q: quæ vltima ex semicirculo literæ C concreuit in circulum, caudâ appensâ, hoc modo, Q, ad distinctionem literæ O, vt Scaliger adnotauit: eius autem loco primùm utebantur C, teste Aufonio:

*Præualuit postquam Gamma vice functa prius C,
Atque alium pro se titulum replicata dedit Q.*

quamquam & apud Græcos hæc figura erat episeimon, seu numeri nota, valens nonaginta, vt scribit Marius Victorinus: *Nec Q inuexit Latinus sermo; sed apud Græcos fuisse, cognoscere potestis, si Pontificum libros legeritis; & seruire numero, & significare nonaginta.*

⚣, Resc, quasi Ros, id est caput. Græci Rho; Latini eR. Aufonius:

*Aufonium si Pe scribas, ero Cecropium P,
Et Rho quod Græco, mutabitur in Latium P.*

Caninam literam vocat Persius:

———— *Sonat hîc de nare canina*

Litera. ———

Lucilium credo imitatus illo versu:

Irritata canes quod RR quamplurima dicat.

non scriptu, sed pronūtiatu difficilis litera, quam Demosthenes didicisse fertur, catellam irritando. Est scrupus insignis apud Epigrammatographum nostrum Bauhusium de tribus hisce eiusdem literæ nominibus ER, RO, RES:

*Sesquipedalis sum, Iudaica, Graia, Latina,
Inq₃ pedis medio pars mihi pulchra rosæ est.*

E 5

Tres

*Tres habeo dentes, Graecum vnum, vnumq; Latinū,
Tertius Hebraei de canis ore venit.*

Si me non dicis, dicis. si dixeris, erras:

Cuncta Deus faciat, quæ queat; ista nequit.

𐤀, Scin, quasi Scen, id est dens, à formâ; propria Hebræis litera. Arabes dicunt SSin.

𐤁, Tau, signum siue terminus; quia claudit Alphabetum, sicut Aleph inchoat. Græci Tau, Latini Te. Harum porrò literarum significationes, alias longè adfert Eusebius lib. ix. & x. De præpar. Euang. & ex eo D. Hieronymus Commentariis ad Threnos, & Epistolâ ad Paulam; quos aberrasse quidem, demonstrat egregiè Goropius Hieroglyph. lib. i. sed ipse multò certè miserabiliùs lapsus, cùm totius Alphabeti Hebraici literis omnibus, miram quamdam orationem ad Spiritum sanctum docet contineri; secutus, ut opinor, Martini Gilberti commentum, qui Hebraicum Alphabetum in septem sententias literis Hebraicis significatas dispertit; de quibus nihil habeo dicere simplicius, quàm quòd

Turpe est difficiles habere nugas.

Sed ut ad priorem literarum significationem reuertar; mirari satis non possum causas, ut mihi quidem videre videor, ita longè quæsitas. verbi gratiâ, 𐤂 Beth significare domum. Quæ enim similitudo illius figuræ cum domo? 𐤃 Gimel, significare camelum, cùm sit similior muscæ? 𐤄 Daleth, portam potiùs significare quàm vncū? 𐤅 Tsade, venabulum potiùs quàm trullam? Et cur, oro, literæ his nominibus appellatæ sunt, ut faciamus eas rebus dictis esse similes. Quid scriptioni cum domo, camelo, portâ, venabulo, &c.

Fateor

Fateor mihi hîc aquam hærere ; nec legere memini vsquam , quâ causâ inditæ literis fuerint hæ appellationes.

Iam de vocalibus obiter dicendum. Veteres Hebræi , inquit Bellarminus cap. 11. quòd propriè vocales non haberent , utebantur earum loco quatuor consonantibus , Aleph , He , Vau , Iod. Per Aleph & He exprimebant A ; per Vau , O & V. Per Iod , E & I. Præter quas , Græci habuerunt E longum , seu Η , & Ω , & Υ.

E, Εΐλδν, olim scribebatur hoc modo Ε̄, inquit Iosephus Scaliger ad Eusebium. tribus autem obelis iugulatur , medio , summo , & imo ; vt distinguatur à F spiritu, à Γ, γάμμα, à Λ, Lambda, à Ε, C veteri. ita Scaliger Iulius lib. 1. De ling. Lat. cap. XL. Aufonius :

Præsto quod E Latium semper breue Dorica vox E.

H, Η̄τα apud Iones erat nota spiritus, sicut hodieque apud Latinos. D. Hieronymus libro De nominibus Hebraicis vocat eam extensam vocalem ; hoc est αντίκειρον τῆς ε̄. Sic Aufonius :

Hta quod Aeolidum, quodq̄ E valet, hoc Latiale E.

O μικρόν, figuram habet ab oris rotunditate quâ os componimus dum O pronuntiamus. Olim autem pronuntiabatur planè vt ε, Aufonio teste:

Vna fuit quondam quâ respondere Lacones

Litera, & irato Regi placuere negantes.

ε autem post scribi cœptum est pro O. Aufonius:

Hoc tereti argutoq̄ sono negat Attica gens, ε.

quam literam, quia Philoxenus rescripsit Dionysio se reuocanti, vocarunt Φιλοξένειον γράμμα.

Ω μέγα opponitur Ο μικρόν. Aufonius:

Et suprema notis adscribitur Argolicis Ω.

His

His ambobus respondet O Latinorum. Aufonius:

Ω quod & OY Græcum, compensat Romula vox O.

Υ *Ψ* *ϒ* *β* *ν*. Pythagoræ biuium dicta, à ramosis brachiis. Aufonius:

Pythagoræ biuium ramis pateo ambiguis Y.

V, Latinis propria litera; vt Aufonius notauit:

Cecropis ignota notis ferale sonans V.

De hac Priscianus: V loco consonantis posita, eandem prorsus in omnibus vim habuit apud Latinos quam apud Aeoles Digamma F.

CAPVT VIII.

De quadruplici scribendi modo. Primo, à dextrâ ad læuam in latum. Secundo, à læuâ ad dextram in latum. Tertio, à læuâ ad dextram, & rursus contrâ per versus. Quarto, à summo sinistro latere chartæ in imum versus dextram sine regressu.

IN planâ tabellâ aut chartâ per lineas rectas, modi scribendi fingi possunt omnino viginti-quatuor: octo in latum, octo in longum, octo in diametrum.

Primus, à summo dextro ad læuum in latum, qui est vetus Hebræorum. Secundus, à læuo summo ad dextrum in latum, qui iam est ferè omnium, præterquam Hebræorum & Sinensium. Tertius, ex vtroque mistus, sed à læuâ incipiendo; qui fuit recentior Hebræorum, & antiquus Græcorum ac Latinorum. Quartus, ex vtroque item mistus, sed à dextrâ incipiendo. Quintus, ab imo dextro ad læuum, in latum. Sextus, ab

imo

imo sinistro ad dextrum in latum. Septimus, ex utroque mistus, sed à læuâ incipiendo. Octauus, ex utroque item mistus, sed à dextrâ inchoando. Nonus, à summo latere dextro in imum: Decimus, à summo sinistro in imum; sed hi ambo lineis perpendicularibus; qui postremus est Indorum, Sinarum, & Æthiopum. Vndecimus, à summo latere dextro in imum, & rursus ab imo ad summum. Duodecimus, à summo sinistro latere in imum, & rursus ab imo in summum versus, qui est Gothorum. Decimus tertius, ab imo dextro ad summum: Decimus quartus, ab imo sinistro ad summum; & hi ambo per lineas perpendiculares. Decimus quintus, ab imo dextro in summum, & rursus à summo in imum per versus. Decimus sextus, ab imo sinistro in summum, & rursus à summo in imum per versus. Decimus septimus, ab angulo dextro summo in imum sinistrum, lineâ diametrali. Decimus octauus, ab angulo summo sinistro in imum dextrum, lineâ item diametrali. Decimus nonus, ab angulo dextro in imum, & ab imo in summum rursus per versus. Vigessimus, ab angulo sinistro in imum, & rursus ab imo in summum. Vigessimus primus, ab imo angulo dextro in summum sinistrum, lineâ diametrali. Vigessimus secundus, ab imo angulo læuo in summum dextrum, lineâ diametrali. Vigessimus tertius, ab imo dextro in summum sinistrum, & rursus à sinistro diametraliter in summum dextrum. Vigessimus quartus, ab imo sinistro in summum dextrum, & à dextro rursus in imum sinistrum diametraliter.

Ex his viginti quatuor reperio quatuor tantum
fuisse

fuisse usurpatos; primum, secundum, tertium, & decimum: & sunt sanè inter hos etiam modos aliqui valdè incommodi, ut mirer vel quatuor diuersos potuisse placere gentibus diuersis.

Primus omnium & antiquissimus est, Hebræorum vetus à dextrâ ad leuam lineâ rectâ in latum. horum enim cùm primæ sint literæ, oportet & scribendi modum esse primum: quod eò faciliùs credendum est, quòd modus ille incommodior atque imperfectior est; & prima quæque solent esse incultissima maximeque rudia. Etiam si enim Hebræorum Rabbini gloriantur, se imitari cælorum motum scribendo à dextro in sinistrum; non tamen eâ gratiâ efficiunt, modum illum scriptionis esse laudandum; quando & ita literæ scriptæ calamo ac manu leguntur, quæ nobis ob oculos contemplandæ relinquuntur, cùm à læuo ordinur scriptionem; & omnium animantium item primus ac naturalis motus extorsum explicatur, & cetera opera quoque extento brachio, non retracto inchoantur; quando denique Hebræi ipsi singulas literas inter scribendum inchoant à latere læuo in dextrum, etiam si adiunctionem literarum ad literas ducant à dextro in sinistrum, ut acutè obseruarunt Angelus Roccha in Biblioth. Vatic. & Iul. Scaliger li. 1. De caus. ling. Lat. c. XLVI. qui tamen illud suo pte ingenio ridiculè affingit Hebræis, eò ita eos scribere cœpisse, quòd prius texturam inuenerint quàm scripturam: textores verò primum trame filum introrsum iaciant, coacti, nò naturâ; quoniam dextrâ manu cùm incipiunt, & sinistra operam vicissim petunt, sic motus fuit auspicandus. Cedò enim Scaliger, si coacti ita

tra-

tramam iaciunt, quia sinistrâ eam reiaculari debent, cur quando sinistrâ ad scribendum opus non est, manum liberè non explicant extrorsum à lauo in dextrum? Insignis etiam hac in re est Goropij fabella, qui libro tertio extremo Hieroglyphicôn, ait, à Cadmo Hébræos ita primùm doctos esse præposterè scribere, eâ causâ, vt discerent aliquando hac suâ scribendi incommodissimâ ratione, Cimbro (à quibus literas nempe acceperant) in literarum quoque scribendarum modo esse imitandos. Egregiam, ita me Deus amet, diuinationem!

Nec pueri credent, nisi qui nondum asse lauantur.

Porrò hanc scribendi rationem Ægyptij ab Hébræis accepere, vt Herodotus testatur lib. II.

Hébræorum modo veteri proximè, nisi fallor, successit modus quem suprâ numerauimus tertium: is nempe qui à lauâ in dextram, & rursus à dextrâ in lauam tendit per versus; quem Nauclerus volumine primo, generatione LIV. scribit Hébræis traditum esse ab Esdrâ scribâ, quem Græci, auctore Pausaniâ libro V. vocarunt *βασποφνδόν*, eâ re, quòd boues inter arandum ab extremo sulco conuertantur in proximum ab eodem latere: atque hinc, vt id credam, etiam vehementiùs adducor, quòd Cadmo literarum apud Græcos inuentori, dum Bœotiam conderet, bos occurrerit, quem Græci *ἄλφα* appellant, à quo primæ literæ nomen *ἄλφα* imposuit: ergo & à bouum in arando more morem induxerit scriptio- nis, quæ stylo velut aratro fiebat in cerâ: hic autem modus à Græcis deinde venerit ad priscos Latinos; de quibus ita Isidorus libro VI. cap. XIV.

Versus

80 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

Versus vulgò vocati sunt: quia sic scribebant antiqui sicut aratur terra; à sinistra enim ad dextram primùm deducebant stylum, deinde conuertebantur ab inferiore, & rursus ad dextram versus; quos & hodie rustici versus vocant.

Tertius scribendi modus est à læuâ in dextram, sine retrogressionem ad læuam. Hic iam communis est plurimarum gentium, quia commodissimus & decentissimus: cùm enim omnem literarum, etiam apud Hebræos, virgule ita inchoentur, decet totam scriptionem ita perfici, vt eadem sit ratio totius & partium.

Quartus scribendi modus est Syrorum, Indorum, Æthiopum, & Sinensium. De Syris Andreas Mafius in Grammat. Syriacâ: *Syri non à dextrâ ad sinistram versus ducunt manum, vt Iudæi faciunt, cùm scribunt: sed eam ex aduerso positam reducunt sensim ad se per chartam transuerso situ collocatam; propterea quòd sic commodius aptiusq; ipsorum litera formantur; ceteroqui legendi ratio prorsus eadem est quam Hebræi tenent.* Igitur Syri lectionem incipiunt à literâ quæ in scriptione erat summa; eamque faciunt esse in latere dextro, vertendo chartam dum legunt. De Indis ita Poggius lib. iv. De fortunæ varietate: *Scribunt Indi, non vt nos aut Hebræi, in latus dextrum aut sinistrum, sed à summo ad imum ducentes calamum, lineâ nempe perpendiculari.* Non explicat Poggius in quod latus faciant linearum ad lineas adiunctionem; at certum quòd versus dextrum: nam id de Sinensibus apertè scribit Nicolaus Trigaultius Belga è Societate nostrâ, Sinicæ Expedition. lib. i. cap. v. *Sinica scriptionis situs, inquit, è diametro nostræ aduersarius*

sarius est; nam ad dextram à summo in imum dicunt manum, nos à sinistrâ ad dextram in latum. progredimur. Denique de Æthiopibus circa Meridionales insulas narrat Diodorus Siculus libro 111. cap. x111. Non scribunt per latus, ut nos, sed à superiori parte lineâ rectâ ad inferiorem. Hunc scribendi modum Græci appellarunt Τάποcon, auctore Festo: Τάποcon, inquit, Græci soliti sunt appellare genus scribendi deorsum versus, ut nunc dextrorsum scribimus. Sed quid verbi sit Τάποcon, non miror vel à doctioribus ignorari, & præteriri à Tiracuello in Notis Alexandri Neapolitan. lib. 11. cap. xxx. quando ita variè legitur in diuersis exemplis apud Festum, ut monet Dionysius Gothofredus; Τάηποcon, Τεμπερον, Τεμποcon, Ταεμποτον, Ταμπερον, Ταεκοπον, Ταεπτον. Quis nõ rideat hæc monstra verborû?

Quintus scribendi modus falsò tribuitur Gothis à Theodoro Zvvingero lib. 1. volum. 1v. vbi sic scribit ex Olao Magno: Secundùm longitudinem à summo ad imum, & hinc rursus adscendendo, veluti per spiras (quales sol annuo motu per Zodiacum facere dicitur) scripserunt Gothi veteres in saxis vetustissimis, qua etiamnum extant. Sed nusquam hoc scribit Olaus. Sunt enim tantùm hæc eius verba lib. 1. cap. xxxv1. ex Ioannis Magni De Gothis lib. primo cap. vi1. Longè ante inuentas literas Latinas, Aquilonaria regna suas literas habuerunt. cuius rei indicium præstant eximie magnitudinis saxa, veterum bustis ac specubus apud Gothos affixa. His itaque (ut in historiâ charissimi fratris mei Ioannis Magni antecessoris Archiepiscopi Vpsalensis libro 1. cap. 7. habetur) apicibus res gestas lapidibus imprimentes, sempiterna memoria tradiderunt. Ioannes

verò Magnus tantùm hæc ampliùs addit : *Hæc saxa literarum formis inscripta, persuadere possint, quòd ante vniuersale diluuium, vel paullo pòst ibi erecta fuissent.* neque toto reliquo opere de Gothis, mentionem facit literarum. Certissimò autem lapsum esse Zvvingerum ostendit Bonauentura Vulcanius libello De literis Getarum seu Gothorum, vbi omnes eorum inscriptiones scripte sunt à læuâ ad dextram in latum, more nostro vulgari; nulla omnino à summo in imum per versus. Quamquam non miror hîc hallucinatum esse Zvvingerum, qui eodem loco grauissimè etiam aberrauit in voce Tapocon, asserens eum esse modum quo Hebrei scribunt à dextrâ ad læuam.

Tabulam hîc appendo, quòd faciliùs variè illæ scribendi rationes capiantur.

VIGINTI QVATVOR
SCRIBENDI
MODI.

A SVMMO SINISTRO AD DEXTRVM IN LATVM.
A SVMMO SINISTRO AD DEXTRVM ET PER REGRES-
SVM DA.TXED A MVZ

MVTAL NI MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
- SVB TE MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
SVS AD DEXTRVM.

A SVMMO SINISTRO PERPENDICVLARTER
A SVMMO SINISTRO AD IVM
MVMVS DA SVSRVTE
A SVMMO SINISTRO AD IVM
DORRISINISOMI BA

MVTAL NI MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
- SVB TE MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
SVS AD DEXTRVM.
MVTAL NI MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
- SVB TE MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
SVS AD DEXTRVM.

A SVMMO SINISTRO PERPENDICVLARTER
A SVMMO SINISTRO AD IVM
MVMVS DA SVSRVTE
A SVMMO SINISTRO AD IVM
DORRISINISOMI BA
MVTAL NI MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
- SVB TE MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
SVS AD DEXTRVM.
MVTAL NI MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
- SVB TE MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
SVS AD DEXTRVM.

AB IMO SINISTRO AD DEXTRVM IN LATVM.
AB IMO SINISTRO AD DEXTRVM ET PER REGRES-
SVM DA.TXED A MVZ

MVTAL NI MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
- SVB TE MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
SVS AD DEXTRVM.
MVTAL NI MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
- SVB TE MVTSINIS DA OPTXED OMAMVS A
SVS AD DEXTRVM.

Hac
quod
uis-
en-
um
ius
ubi
euâ
ulla
im-
ge-
ra-
um
lla

CAPVT IX.

Quibus instrumentis scriptura.

VT res quæque simpliciore ac rudiores sunt, ita paucioribus egent adminiculis ad sui constructionem. Igitur cum recens nata atque adhuc impolita erat scriptio, duabus omnino rebus perficiebatur; stylo seu instrumento quo scribebatur, & materiâ in quâ scribebatur. At mox, ubi poliri excolique ea ars cœpit, cœpit etiam præter stylum & materiam in quâ, egere materiâ ex quâ literæ scilicet fingerentur; de quibus singulis tractatio instituenda proximis tribus capitibus.

Instrumentum quo primùm scriptæ fuere literæ, fuit *stylus ferreus*. Ducem habeo rationem; quia primæ Hebræorum literæ faxis & laterculis incise, ut monstrauimus ex Iosepho Iudæo; igitur ferreo stylo. Ligno enim, aut saxo, aut osse, aut re aliâ, quâ pote? Ferreum autem hunc stylum vulgata lectio cap. x i x. Iob vocat *Caltem*: *Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? Quis mihi det ut exarentur in libro stylo ferreo, aut plumbi laminâ, vel calte sculpantur in silice.* Quam lectionem vindicat Pater noster Molina in primâ parte D. Thome. q. 26. art. 1. disp. secundâ, contra Titelmannum, & Biblia Regia, ubi pro *calte*, scribitur *certè*. Est enim *cæltis*, ut ipse ex Lexicis & Orthographiâ Manutij docet, ferrum sculptorium; sic dictum à cælo, vel antiquo verbo cællo, quod significat cedo. quem locum nullus, quod sciam, accuratius expli-

explicauit; nam & Pinæda noster silentio præterit, cùm tamen retineat priscam cum Molinâ lectionem. Styli forma huiusmodi fuit, vt altera eius pars ad scribendum esset acuta, altera ad delendum obtusa. Expressit eam egregiè Prudentius Hymno ix. de S. Cassiano Martyre:

Inde alij stimulos & acumina ferrea vibrant,

Quâ parte aratis cera sulcis scribitur:

Et quâ secti apices abolentur, & æquoris hirti,

Rursus nitescens inuenitur area.

Ego verò vt clariùs eam exprimam, hîc eius imaginem subiicio, quam incidi curauit ad exemplum styli veteris, quem mihi Bruxellis ostendit Cl. D. Hopperus.

Stylus æreus est, instar ligunculi, incuruâ palâ, vt nempe imposito indice, firmiùs ceræ sulci complanentur; caudâ seu cuspide inter reliquos digitos inclusâ, quare qui hunc stylum verterit ad inducendas literas, non eo vtetur planè erecto, sed obliquato; omnino sicut paruo ligunculo, non sicut typo epistolari quo lignantur epistolæ. cuspis quadrilatera est, latior tamen quàm densior. Latera autem seu potiùs anguli laterum, sunt limâ rasi. Id factum opinor vt stylus certiùs teneatur, & non fallat manum.

Confirmat ferri vsum de postera ætate Isidorus lib. vi. cap. ix. *Græci, inquit, & Tusci primum ferro in ceris scripserunt.*

Successit ferro stylus osseus. Tit. Quintil. *Atta in Satyrâ: Vertamus vomerem in ceram, mucro-*

neq̄, aremus osseo. Iusserunt enim Romani ne graphium ferreum esset: unde & apud scribas dicebatur, *Ceram ferro ne cadito*; ait ibidem Isidorus. sed non fuit perlata ea Lex, aut certè abrogata est: nam de ferreis cultellis suo adhuc æuo Martialis scribit lib. xv. Epigr. xxi.

Hæc tibi erunt armata suo graphiaria ferro:

Si puero dones, non leue munus erit.

vbi graphiaria, thecæ seu vaginæ sunt ipsius graphij, vt notat Raderus noster; non ipsi styli ferrei, quod volunt Beroaldus & Domitius. Porro styli ossei meminit prætereà Laërtius, qui refert Cleanthem solitum osseo stylo in tegulâ excipere documenta Zenonis.

Saxeo stylo vtuntur vulgò Arithmetici, dum in lamellâ faxeâ, seu scindulâ, numerorum zifras sculpunt.

Adamantinâ cuspide vitra inscribuntur.

Carneo stylo, hoc est digito suo, Christus pavementum inscripsit: Ioan. cap. viii. & quisquis ille fuit, qui Baltassari epulanti mortis sententiam digito scribebat in muro, Mane, Thecel, Phares: cap. v. Danielis.

Narratum mihi est à Sacerdote quodam nostro, cuius in iuuando hoc opere studium sensi omnino singulare, captiuum quemdam, cui vngues in longo carceris pædore excreuerant, vngue suo in cuspidem aptato, & in crenam fisso, atramentoque ex saliuâ aut vrinâ & carbone temperato, epistolam scripsisse ad suos. id quod ipse à viris fide dignissimis accepisse se mihi affirmavit.

Horum omnium ferè vsus exoleuit, postquam inuētus est calamus, penna, & penicillus; de quorum

rum

rum origine nihil constat certius, quàm quòd recentior sit inuentione chartæ & membranę: neque enim pennâ, quæ caua est; neque calamo, qui pulposam medullam habet, scitè arari potest cera; aut vlllo modo celari possunt tabellæ aut saxa: deinde penne & calami nisi coloribus intincti, non valent ad scriptionem, vt Quinctilianus li. x. cap. 111. in ceris autem, & saxis, & tabellis, sufficiebat incisio sine affusione coloris, quæ necessaria tamen ad inscribendam chartam aut membranam. Est hæc de earundem rerum origine sententia Opmerij initio Chronicôn; vbi sic loquitur: *In pugillares scribebant stylis ferreis: in papyros autem arundineis calamis, & postmodum etiam auium pennis.* & Petri Gregorij lib. xv. De repub. cap. 111. *Calamo, inquit, scriptum in chartis, Martiale teste:*

Dat chartis habiles calamos, &c.

Iam de singulis adfero aliquot auctoritates.

De *Calamo*. David Psalmo XLIV. *Lingua mea calamus scribe.* vbi Aquila vertit, *Iuncus scribe*, quod idem est; sunt enim calami, iunci seu arundines quædam aquaticę; quæ copiosissimè prope Memphim, Gnidum, & ad Nilum crescunt (vnde O-rus Apollo scribit, literas fuisse ab Ægyptiis significatas per cynocephalum apposito atramento & iunco; quòd iunco scriberetur, & cynocephalus facilè scriptionem disceret, sicut Ælianus ait, elephantos fuisse qui nossent scribere.) & Plinius lib. xvi. cap. xxxvi. *Calami, inquit, Ægyptij maximè & Gnidij chartis seruiunt.* & Martialis lib. xiv. Epigr. xxxviii.

Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus.

Vocatur autem *Niloticus calamus* ab Apuleio initio

lib. 1. De *Asin. Chartarius*, initio lib. 11. Florid. sicut & à *Celso Scriptorius*, lib. v. cap. xxviii. ab *Aufonio Fissipes* argutè, propter crenam cuspidi incisam. Passim verò apud Poëtas pro calamo inuenies *arundinem*. vt apud *Persium*; quem solum adfero, quia solus elegantissimè calamum descripsit:

Inq; manus chartæ, nodosaq; venit arundo.

Tum querimur crassus calamo quòd pendeat humor,

Nigra quòd infusâ vanescat sepia lymphâ:

Dilutas querimur geminet quòd fistula guttas.

De *Pennâ*. *Iuuenalis*:

— *præcipiti venisset epistola pennâ.*

quamquam sunt qui hoc interpretentur, non de stylo graphiario, sed de columbâ, seu alio quouis alite vectore literarum.

De *Penicillo*. Scribit *P. Nicolaus Trigaultius* Expedi. *Sinica* lib. 1. cap. 1 v. *Sinæ*, penicillo è pilis leporinis (quo ad scribendum vtuntur) atramentum excipiunt. Apud nos verò nullo alio ad scribendum instrumento, quàm penicillo, vtuntur pictores.

Præter hæc instrumenta, quæ vicem obeunt solius styli, sunt quedam etiam subinde vsurpata, quæ faciunt pro stylo & simul pro materiâ ex quâ literæ fiunt. Huiusmodi sunt, rubrica, creta, carbo, plumbum; quæ etiam prisce fuere consuetudinis, vt patet ex *Persio* de *Rubricâ*:

— *Oculo rubricam dirigit vno.*

ex eodem, de *Cretâ*:

Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis,
mancipiorum enim venalium pedes cretâ inscribebantur, vt auctor est *Plinius*, & *Propertius*. Asiaticam verò cretam vocat *Cicero* oratione pro *Flacco*, eam quâ *Publicani* utebantur, forte ad

tè ad signandas merces quæ soluto portorio exportabantur.

De Carbone, Plautus in Mercatore:

Impleantur mea fores elogiorum carbonibus.

De Plumbo Catullus:

Membrana directa plumbo.

Imò fullatis præterea coloribus scribere solitos Brachmanes in sindonibus, narrat Neapolitanus Alexander lib. II. cap. xxx.

C A P V T X.

De materiâ in quâ scriptum antiquissimè.

PRIMA materia in quâ exceptæ literæ, fuere saxa & lateres. ita enim de primâ scriptione Iosephus lib. I. Antiquitatum cap. IV. *Seth imitatores sui filios habuit, &c. qui facientes columnas duas; alteram ex lateribus, alteram ex lapidibus; in ambabus quæ inuenerant, conscripserunt. ut, si constructa lateribus exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens præberet hominibus scripta cognoscere.* Hic mos deinde venit ad Babylonios & Phœnices; quorum illi, auctore Plinio lib. VII. cap. LVI. coctilibus laterculis mores, leges, & instituta conscripta traderunt; hi verò lapidibus. Romani, ceteræque gentes ferè omnes, eundem morem sunt amplexi; vnde tot passim visuntur antiqua marmora, cippi, & stelæ, literis inscripta, ad memoriam æternam rerum gestarum, ut Horatius lib. IV. Od. VIII.

— *incisa notis marmora publicis.*

Et Danos solitos inscribere cautibus maiorum suorum gesta scribit Saxo Grammaticus in Præfat. Historiæ Danicæ.

Folia arborum, proximè, vt opinor, successère lapidibus. à quibus nos hodieque membranas & chartas folia (Græci φύλλα) appellamus. Plinius testatur lib. xiiii. cap. ii. *in palmarum foliis fuisse primò scriptitatum*; apud Ægyptios nempe, de quibus eo loco loquitur, non apud Hebræos. Henricus Salmuth in Notis Pancirolli, auctoritate Guilandini ductus, legit *maluarum* pro *palmarum*. Sed Isidorus aperte lib. vi. cap. xii. affirmat scribi solitum *in maluarum foliis atque palmarum*. quam lectionem asserit quoque Scaliger libello contra Guilandinū. Et cur, oro, non æquè in foliis palmæ ac maluæ? Certè affirmat id Orosius lib. ii. De rebus Emman. Indi, inquit, *neque chartâ vtuntur, neque papyro; sed stylo in foliis arborum siluestrium, quas propter similitudinem, palmas appellant, literas exarant*. Imò Virgilius omnino amplè loquitur de cuiusvis arboris folio, lib. iii. Æneid.

— foliisq; notas & carmina mandat.

Quæcumque in foliis descripsit nomina virgo, &c.

Ergo in foliis palmæ scriptum.

De Maluâ, C. Heluius Cinna apud Isidorum:

Hæc tibi Arateis multum inuigilata lucernis

Carmina, queis ignes nouimus ætherios,

Leuis in aridulo maluæ descripta libello

Prusiacâ vexi munera nauiculâ.

Hinc & folium *μαλάχης* sanctissimum Pythagoræ appellatum, apud Ælianum lib. iv. cap. xvii. Sic & Hesiodo dictum:

Ὅσον τ' ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλω μέγ' ὄνειρα.

Imò & in foliis oleæ Syracusanos Iudices solitos exulum nomina scribere refert Diodorus Siculus lib. ii. adeoque capitales fortes fuisse foliis frequen-

frequenter inſcriptas etiam apud Græcos, argu-
mento eſt, quòd condemnatio dicta ſit ἐκφυλλοσώ-
φης, vt Iunius obſeruat lib. 11. Animaduer. cap v.
Fungo autem Burri inſcripſerunt ad Traianum, a-
pud Xiphilinum; & pomo Acontius, apud Ouid.

Florum folia ſubinde inſcribi ſolita, reperi apud
Ouidium v. Faſtorum De Floralibus :

Prima Therapneo feci de ſanguine florem,

Et manet in folio ſcripta querela ſuo.

apud Virgilium Eclogâ 111.

Dic quibus in terris inſcripti nomina Regum

Nāſcantur flores. ———

quod multi de Telamone in Hyacinthum verſo
accipiunt. cui flori duæ hæ literæ AI inſcriptæ vi-
dentur ſignificantes AIacem. quâ de re Ouidius
lib. x111. Metamorphoſ.

Litera communis mediis, pueroq; viroq;

Inſcripta eſt foliis; hæc nominis, illa querela.

vbi literam communem vocet AI, vel YA. à quâ
& HYAcinthis & AIacis nomina inchoantur. eo-
demque alludit Poëta lib. x. Metamorph.

Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit; & Hya

Flos habet inſcriptum, ſuneſtaq; litera ducta eſt.

Formoſorum verò nomina iis inſculpi, hiſce for-
mulis, Ὁ δὲ ἴνα καλός, *Ille formoſus eſt, Pulchra Paſi-*
compa, &c. notaui Petrus Victorius lib. xvi. Va-
riar. cap. v. Vide Crinitum libro 111. De hone-
ſtâ diſciplinâ cap. 111.

Libri arborum, hoc eſt tunicæ interiores corticis,
ſuffecti in locum foliorum. Plinius lib. x11. c. xi.
In foliis primò ſcriptitatum; deinde quarundam arborum
libris. Arborum autem huiusmodi tres ſpecies e-
numerat Vlpianus Leg. Librorum. in princ. ff. De
Leg.

Leg. III. tiliam, philyram, & papyrum. Scribit Q. Septimin. in Præfatione Dictys Cretensis, vidisse se opera Dictys omnia, in talibus librorum tunicis scripta. In viuarum corticibus arborum subinde, sed rariùs scriptum legimus; de quo ritu postea agetur longiùs.

Tabella lignea, quia magis ferunt ætatem, mox libris substitute; eodem fortè tempore quo inuenti libri linteï & plumbei. Quia enim in arborum libris hucusque fuerat scriptum, faciliùs nempe cogitarunt de ligneis tabellis, quàm de linteo aut plumbo quæ minùs ad manum sunt; vt videor posse non malè suspicari. Porro hæ tabellæ codices dictæ, & codicilli; à caudice arborum, è quibus in scindulas sectæ. Fuisse autem ante chartæ & membranæ vsum inuentos, Isidorus libro VI. cap. VIII. scribit his verbis: *Ante vsum chartæ & membranarum, in dolatis ex ligno codicillis epistolarum colloquia scribebantur.* imò ante pugillares cereos, non dubitem asserere: quia simpliciore tabellæ nudæ quàm ceratæ; & Plinius indicat libro XIII. cap. XI. *privata monumenta linteis confici cæpta aut schedis.* ita enim legendum esse pro *ceris*, monet Scaliger contra Guilandinum ex omnibus manuscriptis. Sunt aut schedæ aut schedulæ Græcis eadem quæ nobis tabellæ nudæ: *Aliud*, inquit Scaliger, *est cera, aliud scheda. scheda non est deletilis; erat enim pagella lignea.* Ex huiusmodi verò assellis seu tabellis, librum Hebraicis & Latinis characteribus scriptum, inuentum esse prope Toletum temporibus Regis cuiusdam Ferdinandi, narrat Rodericus Sanctius Episc. Palentinus, 3. part. historiae Hispanicæ cap. I V. & Baronius in Martyro-

rolo-

rologio Romano, Codicem Euangelij diui Matthæi in huiusmodi schedulis Hebraicè scripti, inuentum refert in monumento D. Barnabæ Apostoli: *Libri huius tabellæ, ait auctor Vitæ apud Surtium Tomo III. erant thymis lignis compositæ.*

Solebant autem in huiusmodi tabellis discere primò scriptionem analphabeti; æuo etiam Plauti vt ipse significat Bacchid. Scenâ *Nunc experiar:*

Extemplo puer pædagogo tabulâ dirumpit caput.

si enim cerata fuisset tabella, & non nuda, ac satis etiam crassula; quomodo puer eâ caput dirumperet pædagogo? non, si vel cucurbita esset eius caput aut pepo. Deinde fiebant hæ tabellæ è solo ligno, vt pueri intra excisos characterum sulcos exercerent manum, quam nempe oræ ligni duriores, ne exerrarent, cohibebant; vt ita etiam ad ceram sensim firmaretur; quale ludi genus tirunculis præscribit Quinctilianus libro primo cap. I. Denique eedem tabellæ, à pungendo, dictæ pugillares, pugillar & pugillaria (vt loquuntur Gellius & Aufonius) & varia facta sunt earum genera.

Cerei pugillares, à ceræ crustâ vel malthæ; hanc enim etiam tabellis illitam scribit Pollux lib. x. c. xiv. ex Aristoph. & Cratino. Idem quincuplices à numero foliorum dicti Martiali lib. xiv. Epig. iv.

Quincuplici cerâ cum datur altus honos,
materiâ quidem vilissimi, sed officio summi; quando illis solis scribebatur ad Imperatores, qui qualisve eis honores decreti pro triumphis, vt indicat ille citatus versus.

Citrei pugillares, è citri ligno. Martialis lib. xiv.

Secta nisi in tenues essemus ligna tabellas,

Essemus Libyci nobile dentis opus.

Ebur-

Eburnei, ibidem Epigram. v.

Languida ne tristes obscurent lumina cera,

Nigra tibi miseum litera pingat ebur.

Hi verò eburnei pugillares iidem sunt quos Vopiscus in Tacito, & alibi, vocat libros elephantinos; vt rectè opinantur Turnebus & Pancirollus.

Membranei, ibidem Epigram. vii.

Esse puta ceras, licet hæc membrana vocetur:

Delebis, quoties scripta novare voles.

Liturantur enim chartæ illæ delebiles è gypso aut cretâ, digito in saliuâ intincto. de qualibus mentio fit Leg. Si quis, in quod. 7. De Iurisdic. omn. iud. P. & alibi lib. 50. tit. 3. cum similibus. Denique vt paucis omnia complectar quæ ad pugillares faciunt, lubet hîc adscribere Raderi nostri verba è Commentariis illius doctissimis in Martialem: *Pugillares sunt Græcis δύπυχα, σαρίδες, πιναρίδες. Homerus lib. v i. Iliad. πικτόν πινάριον* appellat, vnde apparet antiquissimus pugillarium vsus. Forma eorum quadrata; olim etiam trigona. vnde δελτίον δύπυχον Herodoto dictum. Materia varia; è buxo, vnde πυξίδι; è citro; è lapide atro in laminas tenues secto, quem ardasiam appellant; è laminis membraneis; ex ebore. A numero paginarum, duplices, Græcis διπύχα; triplices, τριπύχα; quincuplices, πεντάπυχα. Triplices & quincuplices vulgò erant pugillares è cerâ, tiliâ, philyrâ, buxo, membranâ; quia viliores. Duplices tantùm, quia pretiosiores, citrei & eburnei; vt Carrio obseruat lib. i i. Emendat. cap. vi. Hucusque Raderus, sanè accuratè & eruditè.

Plumbeis voluminibus monumenta publica confici cœpta sunt (nempe post pugillares) verba sunt Plinij libro x i i i. cap. xi. Sed è plumbo volumen diuturnum nullum fieri potest; plumbum enim, semel,

mel, iterum, tertiumque conuolutum & euolutum, facillimè rumpitur. inde enim nomen volumini datum à crebrâ conuolutione, vt refert Isidorus lib. vi. c. xiiii. Igitur per volumen Plinius laminam intellexerit: sicut Sueton. Neron. c. xx. *chartam plumbeam* vocat; quam eandem Plinius libro xxxiv. cap. xviii. (referens de Nerone eandem rem cum Suetonio) appellat *plumbi laminam*. & certum omnino videtur, cum publica monumenta, quæ vulgò publicè spectanda proponuntur, nihil opus sit instar voluminum posse conuolui. Vnde Gallorum publica monumenta, argentea fuisse scribit Trithem. lib. i. breuiarij *Annal. Franc.* & Romani ea non è flexili plumbo, sed æternaturo ære confecerunt; vt multis constat ex locis apud Dionysium Halicarnasseum libro x. Tranquillum in Cæsare, Machab. lib. i. c. viii. aliosque scriptores, pro quibus omnibus illud verbum Horatij satis esse debet:

Exegi monumentum ære perennius.

tum etiã quòd alij auctores omnes semper plumbi laminas appellent, nusquam volumina. Ita Frontinus lib. iii. cap. xiii. *litteras lamellis plumbeis* inscriptas, per vrinatorem sub aquâ missas refert. Interpretes Pausaniæ in Bæoticis, Hesiodi librum *plumbeis laminis* confectum fuisse in Bæotiâ. Interpretes cap. 19. Iobi Prophetæ: *Quis mihi det vt sermones mei exarentur in libro, & stylo ferreo in plumbi laminâ.*

Linteis priuata monumenta confici cœpta sunt. pergunt dicere Plinius loco citato. Neque hîc repugno; è linteo enim, quod volubile semper est, facilè fit volumen. Porro de libris linteis Liuius libro i.

Decad.

Decad. I V. & Vopiscus in Aureliano; vt mirari haud satis queam quid Turnebo viro doctissimo venerit in mentem, rescribere lib. XXIIX. cap. XX. pro *linteis*, *luteos*, in Aureliano Vopisci. maximè quando eosdem Marcianus Capella in Proœmio Graminat. vocet *carbafinos*: de iisdem scribat Claudianus bello Gethico:

——— *Romani carbafus æui.*

eosdem Philostratus in Vitâ Apollonij appellet *Sindones*, in quibus nempe Indis scribere mos fuit: denique Suidas scribat in *πέπλο* Mineruæ, hoc est velo nauis Panathenaicæ, quinquenniis singulis solita scribi eorum omnium nomina, qui fortes bello se præstiterant.

Membranæ inuentæ ante chartas; vt benè notarunt Dalecampius in Notis Plinianis, & Pancirollus lib. I I. tit. XIII. Charta enim Alexandri temporibus primùm nata est: membranaeos autem antiquissimos libros ab Eleazaro Pontifice Iudæorum ad Ptolomæum Philadelphum missos esse scribit Iosephus libro XI I. Antiquit. & argumento est illud, Græcis pro re antiquissimâ vsurpatum prouerbium; *Diphtherâ* (id est, membranâ) *antiquior*; membranæ quàm chartæ vsus esse longè priorem. Igitur quod ex Varro- ne Plinius scribit lib. XIII. cap. XI. *Pergami ab Eumene rege inuentas esse membranas, supprimente chartas rege Ptolomæo*; ita dictum esse cogitandum est, quasi Eumenes primus summam copiam fieri iusserit membranarum ob inopiam chartæ, & hinc membranas dictas esse pergamenum seu pergamenam. Membranæ autem vocatæ sunt, quod sint pelles, pecudum membris deglubitæ, vt Isidorus

dorus lib. vi. cap. xi. addit denique, eas varij
fuisse coloris, aut candidas, aut alterâ ex parte
luteas seu croceas, aut purpureas. Atque huc
spectat illud Persij:

Iam liber & positis bicolor membrana capillis.

Membranis denique accensenda sunt pecudum
intestina, in quibus item scriptum fuisse legimus;
qualia sunt elephantorū omenta, de quibus Isi-
dorus lib. vi. cap. xii. & illud draconis intesti-
num, in quo Zonaras lib. iiii. Annal. narrat scri-
ptam fuisse Iliadem totam Homeri & Odyssæam.
Ita quoque Attalus Rex manui suæ inscriptas li-
teras (more Hebræo, hoc est, à dextro versus si-
nistrum scriptas) continentes hanc sententiam,
Regis victoria, impressit calido victimæ cæcæ in-
testino (iam scriptas scilicet ordine recto à sini-
stro in dextrum) ut eo veluti bono omine & præ-
sagio militem suum excitaret in Gallos & Gala-
tas hostes, auctore Polyæno lib. i v. Stratagem.
Præter hanc omnem tam variam materiem, repe-
rio subinde, sed rariùs, scriptum in aliâ ignotio-
re. In corio à Lacedæmonibus scytale. In pul-
uere à militibus condentibus testamentum; quod
valere scribit Constantinus in Leg. Milites. xv.
De testamentis militar. lib. vi. C. tit. xxi. In
puluere item seu cinere scribunt Episcopi, dum
templa consecrant, omnes literas Alphabeti Gre-
ci & Latini, auctore Guilielmo Durando libro i.
Rational. diuin. Offic. num. 6. In vestibus: de
quo infra cap. xi. extremo. In terrâ Seruator
noster scripsit, Ioannis v i i i. & Suidas meminit
εἰς τέφραν γράφειν, cineri inscribere. In vino & a-
quâ, quod dicetur capite sequenti. In humanâ
G cute,

98 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
cute, de quo cap. x i x. vbi de notis feruilibus;
quamquam & Epimenidis demortui cutis tota
inuenta est literis conscripta, sine iniustione, vt
Suidas in Epimenide. à quo natum Prouerbiū:
Ἐπιμένιδειον δάγμα. Imò D. Ignatij Martyris cor
aureo IESV nomine legimus diuinitus fuisse in-
scriptum. Omnis denique materia quæ picturæ
aut cælaturæ est apta, versa ad scripturam, lapis,
lignum, plumbum, æs, aurum, argentum, gem-
mæ, vitrum, &c.

C A P V T X I.

*De primo vsu chartæ, eiusq; variis gene-
ribus & appellatione.*

CHARTARVM tractatio singulare sibi hoc
caput visa est vindicasse, cum ob rerum am-
plitudinem, tum etiam vtilitatem ac nouitatem.

Chartam, ætas nostra; sed prisca illa Lucilij
Auruncani, chartum masculino genere appella-
uit, auctore Nonio. De causâ nominis contesta-
ta lis inter multos est; sed nulli etiamnum ad-
iudicata. Guilandinus lib. De chartâ, & Pancirol-
lus lib. II. tit. XIII. chartam ita dictam volunt
à Chartâ Tyri vrbe, prope quam primùm inuen-
ta sit papyri arbor, è quâ mox facta charta.

Isidorus lib. VI. cap. X. *chartam dictam esse putat,
quod carptim papyri tegmen decerptum glutinetur.* Con-
trâ Scaliger docet, decerptas illas papyri tunicas,
semper esse papyros vocatas, donec ad scribendas
epistolas earum cœpit esse vsus; tum verò non iam
amplius papyros, sed chartas esse dictas à verbo χαρται,
quod omnibus epistolis suis pro fronte inscribere solebant
Gract;

Græci; sicut Latini verbum *suo*, vel *suis*. de quo Martialis lib. xiv. Epigr. ii.

Omnes ista solet charta vocare suos.

Epistolares ergo bybli, à *χαρτεν*, chartæ dicti. quare non abs re Martialis chartam epistolarem salutatricem vocat, lib. ix. epist. ci.

Charta salutatrix si modo vera refert.

Atq; ab hoc tempore chartæ appellatæ sunt chartæ nouæ; vt à pugillaribus è gypso factis, seu palimpsesto, vt Catullus, Cicero & Plutarchus nominant, iam pridem inuentis (qui vocabantur chartæ deletitiæ) distinguerentur. Nouæ autem & deletitiæ chartæ mentio fit apud Vlpianum libro i. Digest. De bonor. posses. secund. tab.

Iam de chartæ primâ inuentione ita Plinius scribit lib. xiiii. cap. xi. *Chartam Alexandri Magni victoriâ repertam, auctor est Marcus Varro, conditâ in Ægypto Alexandria; antea non fuisse chartarum vsum.* Sed Guilandinus libello De papyro, demonstrat longè ante hæc tempora chartam ex papyro esse factam; quamquam de certo aliquo tempore certum nihil statuat; neque sanè facile quisquam alius id possit, cum de nullâ re ferè scriptum sit minùs atque de origine scriptionis.

Chartarum autem confectio, quia non tam est considerationis criticæ, quàm artificij cuiusdam mechanici, visa est non facere operis huius instituto, eâque re prætermittenda. De variis tamen chartarum nominibus duxi non esse silendum. Nomina porrò omnia quadruplici ex capite orta esse, videre mihi videor. A locis, auctoribus, materiâ aut formâ, denique ab officiis.

A locis nomen inuenerunt, auctore Plinio li-

bro XIII. cap. XII. Saitica, Tæneotica, seu Tæneotica, seu Tanitica, Libyana, ad honorem provinciae Libyæ, auctore Isid. lib. VI. cap. X. *Chartæ Thebaicæve, Caricæve*, apud Statium lib. IV. Siluarum. *Aegyptia*, apud Apuleium. *Memphitica*, apud Turnebum lib. V. cap. II. quod displicet tamen Henrico Salmuth in Not. Pancirolli. *Amphitheatrica* apud Plinium; ab Alexandrino quodam Amphitheatro, ut suspicatur Scaliger; non *Athribitica*, ut contendit Guilandinus. *Mellonis pagina*, id est, Nili, apud Ausonium; sicut *Niliacæ papyri* apud Martialem.

Ab auctoribus. Augustæa (quæ Catullo est Regia) Liuia, Fanniana, apud Plinium lib. XIII. c. XII. Corneliana, apud Isidorum lib. VI. cap. X.

A formâ. *Μακρόκωλα*, à *κόλω* schedâ, quasi longa scheda; meliùs, inquit Scaliger, quàm à *κόλλω*, glutine, seu tergo bouino. Vnde Martiali talis inscriptio lib. XIV. Apophoreto X. *Chartæ maiores*, quales longissimæ sunt chartæ Sinenses, subinde quatuor vlnarum, ut ipsemet vidi.

A materiâ. Charta plumbea, Suetonio; delictitia & noua, Vlpiano.

Ab officio. Salutatrix, Martiali; Emporetica, Plinio: item Hieratica, quòd solis sacris literis seruiret; sicut barbarè vocamus chartam Postarum, quam rectiùs cursoriam diceremus, quòd ea seruiat literis per Cursorem mittendis. His adiungi potest *dentata* charta, ut Cicero ad Qu. Fratrem scribit lib. II. ep. XVI. ab officio reprehendendi.

Denique ut caput hoc absoluiam, lubet attexere iucundas quorundam auctoriù metaphoras, quibus in re scriptoriâ eleganter iuxtâ & ingeniosè
quan-

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. IOI
quandoque vsi sunt; vt sint hæc paucula veluti
pro epicitharismate, ad præteritorum nauseam
condiendam.

Arare, apud Qu. Attam est scribere. *Vomer* & *mu-
cro offeus*, sunt stylus. *Stadium charteum*, Varroni a-
pud Nonium est charta.

Effodere, apud Ennodium est scribere. *Acumina
ferrea*, apud Prudentium, sunt styli: *Cerata buxa*,
& *æquoris hirti area*, sunt tabellæ: *Arati sulci*, sunt li-
teræ: lib. *ἄρᾶς ἐσοφῶν*, de Cassiano Mart.

Æquor pagina, apud Boëtium. *Æquor cereum*, apud
Aufonium. *Campus papyrinus*, apud Scaligerum.

Alba melonis filia, pro chartâ apud Aufonium, vt
legit Mariangel. *Fissipes calamus*, pro pennâ.

Cadmi nigellæ filia, *Notæq; furuæ sepia*, apud
eundem pro literis.

Charta virgo, Martiali, alba: Vlpianus *puram* vo-
cat. *Charta anus*, Catullo est vetusta. Aufonio, *opi-
ca*. *Sepia* & *lolligo*, Horatio & Persio sunt atramen-
tum. *Fistula*, calamus est Persio.

CAPVT XII.

Quâ materiâ scriptum, siue ex quâ literæ?

Ex quo calami, pennæ, & penicilli adhibiti
scriptioni, ex eò etiam literæ distinctam ha-
buere materiam suam ex quâ, seu quâ pingeretur.

Sermo hîc mihi erit de eâ materiâ quæ literas
ob oculos ponit; non autem de eâ quæ commento
clandestino subducit & celat; vt sunt lac, cepa, sal
Ammoniacum, &c. de quibus postea, vbi de lite-
ris clandestinis.

Communis maximeque vulgata materia, est *atramentum*, *μελαυπησία*, ab atro colore dictum, cuius faciendi artificium tradunt Isidorus lib. xix. cap. xvii. & Vitruuius lib. vii. cap. x.

Inuenta deinde ad scriptionem, *multum*, *minium*, *cinnabaris* & *sinopis*, quæ omnia rubri sunt coloris, auctore Plinio, lib. xxxiii. cap. vii. Seruierunt autem maximè ad scripturam Imperatoriam & titulorum.

Encaustum verò ex muricis seu conchilij cruore compositum, pretiosissimum fuit, & solis Imperatoribus ad scriptiones vsitatum, vt Briffonius in Append. De signif. verborum. Eo vsus est Palæologus in syngraphâ quâ Romanæ Ecclesiæ obedientiam iurauit, quæ hodieq; Romæ visitur in ede Spiritus sancti, vt refertur in Epitome quadam Chronic. Werueronis monachi Leodiensis.

Imò Leo Imperator lib. vi. C. De diu. reser. *Sacra rescripta alio colore quàm purpureâ in scriptione lustrari vetat*, vt Briffonius lib. iiii. De form. obseruat. qui mos seruatus quoque ab Imperatoribus Constantinopolitanis, teste Constantino Manasse, cuius hæc sunt verba in Annalib. *Nam si quis ei chartam, rubris in eâ literis nomen Imperatorum subscribat, &c. Imperator precibus sororis annuit; mox calamum prendit manu, & exaratis purpurei coloris literis, chartam confirmat*. Denique adeò familiare fuit Imperatoribus encausto scribere, vt hinc ferè omnia Iuris capita sint miniata, & Rubricæ sint appellata. id quod fiebat cum maiestatis, tum etiam terroris causâ; vt nempe legibus sinopide aut cinnabari notatis, & sanguineum quiddam ac cruentum minantibus, maiestas accresceret; quod
insti-

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. 103
insinuat Prudentius lib. ii. contra Symmachum:

— *Dicant cur condita sit Lex*

Bis sex in tabulis? aut cur Rubrica minetur,

Quæ prohibet peccare reos?

Atque hinc apud Iureconsultos Rubrum, vt lo-
quuntur, æqualis auctoritatis est cum Nigro,
quando huic illud non repugnat. Rubrum enim
seu Rubricæ, ab ipsis etiam Imperatoribus scri-
ptæ sunt, sicut ipsæ Leges perscriptæ nigro, seu
atramento. Exemplum autem est in Authenticâ,
Vt factæ novæ Constitutiones. cuius nigrum agens de
solis Legibus testam. propter Rubricam accipi-
tur de omnibus.

Affine huic scriptitio legum terrori fertur
Draconis factum, leges suas sanguine scribentis,
vt Pluarchus narrat in vitâ Solonis; quamquam
hoc alij de eo iactatum velint, quòd omnes eius
leges pœnâ sanguinis & mortis essent obseruan-
dæ, vt Demades explicabat. At saltem sanguine
scribere non inauditum est iis qui meminerunt
dæmoni subarrhatam fidem dato sanguineo scri-
pto fuisse à quibusdam, quales non paucæ histo-
riæ circumferuntur. Et miles quidam apud Si-
lium Italicum lib. ix. clypeum suum ita sangui-
ne inscribit: — *Fuge prælia Varro.*

Imò inter magicos ritus, auctore Suidâ, sangui-
nea scriptura est. Sunt hæc eius verba, voce *Θερ-
ταλὴ γυνή*: *Est Pytagus, ludicrum per speculum, huiusmo-
di: Lunâ plenâ si quis speculo sanguine quantum volue-
rit inscripserit, & obuerso lunæ speculo alium à tergo stan-
tem lunam intueri iusserit; is leget omnia scripta in spe-
culo, quasi in lunâ scripta essent.* Valere autem mili-
tum testamenta sanguine scripta in clypeis suis

aut vaginis, sanxit Constantinus Leg. Milites. xv. De testam. militar. lib. vi. C. titul. xxi. Fortasse etiam sanguine iussit Deus ab Angelis scribi Tau in frontibus seruandorum, Ezechielis cap. i x. sicut sanguine agnino iussit signari domos Iudeorum in Ægypto, Exodi cap. xii.

Sed ne quidquam de literarum materiâ prætermittam, non abs re fore existimo, indicare etiam quomodo subinde ex materiâ non liquidâ literæ sint fabricatæ. Igitur de buxo & ebore; diuus Hieronymus epist. ad Lætam, quæ est xv. libri i i. *Fiant ei literæ vel buxæ, vel eburnæ, & suis nominibus appellentur. Ludat in eis, vt & lusus ipse eruditio sit; & non solum ordinem teneat literarum, vt memoria nominum in canticum transeat; sed & ipse inter se crebro ordo turbetur; & mediis vltima, primis media misceantur, vt eas non sono tantum, sed & visu nouerit.* Et Quintilianus libro i, cap. i. *Ad discendum irritanda infantia gratiâ, eburnæ etiam literarum formas in ludum offerre, notum est.*

De ferro, Suetonius in Octau. cap. vii. *Nactus puerilem iconculam eius æream veterem, ferreis, ac ferè iam exolescentibus literis inscriptam.*

De argento. Cicero Verrin. vi. *Signum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum.*

De auro. Macrobius lib. vlt. cap. v. *Cæsari Dictatori à Senatu decreti honores literis aureis in columnas argenteas inscripti. Quamquam & de auro fusili seu ductili non pauca etiam sunt vestigia; apud diuum Hieronymum in primis Prologo in Iob: *Habeant libros auro argentoque descriptos.* apud Sueton. cap. x. *Neronis: Carmina eius aureis literis scripta,**

Capi-

Capitolino Ioui dedicata. Apud Sidonium Apoll. li. i. epist. ad Sidonium Mont. *Dignum poema quod apicibus perennandum auratis.* In vitâ D. Nicolai, Constantinus Cæsar, Nicolao Euangelium aureis literis scriptum transmittit.

De bysso, eaque omnicolore, aliûsve generis licio, mentio est apud diuerfos. Martialis libro ix. epigram. xiv.

Quod Cytheræa suâ scribere gaudet acu.

Ausonius epigram. xcii.

Hermiones zona textum ἐλεγεῖον erat.

Qui legis hunc titulû, Paphie tibi mandat, ames me.

Exemploq; tuo neminem amare vetes.

item Epigr. xxxvii. ad Sabinam:

Versibus inscripsi quæ mea texta meis.

Boët. lib. i. De Consol. Philosoph. *Harum vestium in extremo margine π, in supremo verò ϑ, legebatur intextum.* Ovidius vi. Metamorphos. De Philomelâ quæ Terei corruptoris sui nomen (cùm ab eolingua sibi esset exsecta) liciis intexuit, misitque ad Progenem sororem. Plinius denique lib. xiiii. cap. x. versu vlt. *Nuper circa Babylonem in Euphrate nasci papyrum intellectum est, & eundem vsum habere charta; & tamen adhuc malunt Parthi vestibus literas intexere.*

Hic me conuiuæ vt hominem siccum non iniuriâ accusent, si de suo more taceam; faciunt hi enim literas etiam ex vino. ita Ovidius:

Blanditiasq; leues tenui prescribere vino,

Vt dominam in mensâ se legat esse tuam.

Tibul. Eleg. vi. lib. i.

Neu te decipiat nutu, digitove liquorem

Ne trahat, & mense ducat in orbe notas.

106 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
idem Elegiâ x.

Vel mihi potanti possit sua dicere facta

Miles, & in mensâ pingere castra mero.

Vnde scire legem illam tulit Modimperator
mensæ Lipsianæ, lib. III. Antiquitarum:

Dicta, indicta; facta, infecta, vino inscribuntur.

Planè sicut Græcorum Patæmiâ dicitur, femi-
narum iuramenta esse vino inscribenda vel aque.
Athenæus lib. x.

Τὸν ὃ γυναικὸς ὄρκον εἰς αἶνον γράφω.

Inscribo vino si qua iurat femina.

quod perinde est ac si dicas cum Catullo:

— *Cupido mulier quod dicit amanti,*

In vento & rapidâ scribere oportet aquâ.

nam & Lucianus in Tyranno, Plato in Phædro,
Xenarchus in Pentathlo apud Athenæum lib. x.
utuntur hac formulâ prouerbiali: *Scribere in aquâ.*
De lacrymis autè quod Catullus dicit, hyperbo-
licum est:

Conscriptum lacrymis mittis epistolium.

C A P V T X I I I

De epistolis, & earum variis generibus.

EPISTOLÆ, ab ἐπισέλλω, mitto. vnde Latinis
æuo lapsante vocatæ *missæ* & *missiue*. Isidorus
lib. VI. cap. VIII. *Epistolam Græci vocant, quod inter-*
pretatur Latine missa. *Missiue* nomen apud Cassio-
dorum est. cuius loci me admonuit Amplissimus
Archiducum Consiliarius & Historiographus
Erycius Puteanus, cuius etiam libris aliquot in
hoc opusculo usus sum.

Varia autem numerantur epistolarum nomina
à Car-

à Cardinale Baronio Tomo II. ego hîc adferam longè plura, & si possim, omnia.

Apostolica litera, quas item Breuia Apostolica vocamus, epistolæ sunt à Romano Pontifice Apostolicâ auctoritate scriptæ.

Clerica litera, à D. Cypriano vocantur epistolâ quartâ editionis Pamelianæ, illæ quæ à Clero scribi solent Sede vacante.

Canonica, vt scribit Atticus Tom. II. Conciliorum post Concilium Chalcedonense, eedem sunt quæ Communicatoriæ, seu Formatæ, de quibus mox.

Caballicata sunt, quas cursores in caballatione, hoc est in cursu publico deferunt. ita Luidbrandus Ticinensis appellat apud Lazium lib. II. De Repub. Rom. cap. XIV.

Circulares seu Encyclica, quæ à Synodo vel Papâ scribuntur ad totam Ecclesiam, & hæc etiam vocantur *Catholica*.

Captiuorum litera nominantur in Concilio Lugdunensi Secundo cap. II. quæ ab Episcopis dabantur pro redemptione captiuorum.

Confessoria, quæ ab incarceratis ad Episcopos scribebantur pro lapsis. Fit earum mentio in Conciliis Eliberitano & Arelatensi Primo.

Commendatoria, quæ Clericis peregrinantibus dabantur à suo Episcopo. quemadmodum & Romani magistratus dabant commendatitias suis mercatoribus proficiscentibus in Prouincias, vt Freigius notat ad illud Verrinæ IV. *Apud illum non tabulas commendatitias, sed tributarias multum valuisse.* *Tributaria* autem sunt quibus Magistratus imperabat tributa Prouincialibus.

Formate

Formata seu *Formales*, ut eas Suetonius nominat Domitiano cap. xiii. dictæ quod certâ formulâ conciperentur, quia in legem erant transitura. ita Torrentius docet ex illo Suetonij capite xx. Domitian. *Epistolas alieno formabat ingenio.* Dabantur Episcopis ad Parochias suas redeuntibus Româ, quò fuerant euocati, ut constaret scilicet de eorum cum Romanâ Ecclesiâ consensu & vnitate: quod scribunt Augustinus epistolâ c l x i i i. ad Eleus. epist. c l i i. ad Glorium; & Optatus lib. ii. contra Parmenianum.

Igitur ne qua fraus hæreticorum intercederet, Formatarum scribendarum formula certa concepta est à Synodo Nicenâ cap. xviii. eaque expressa est apud Iuonem part. vi. cap. ccccxxxiv. & ccccxxxv. item apud Burchardum lib. ii. titul. ccxxvii. hoc exemplo quod transcripsit Petrus Gregorius lib. xvi. de Rep. cap. ii.

π. 80. id est, πατῆρ. υ. 400. id est, υῖος.

α. i. id est, ἀγιος. π. 80. id est, πέτρος.

Debebant enim quatuor primæ literæ significare Patrem, Filium, Spiritum sanctum, & Petrum Apostolum. zifra autem adiectæ notant numerum quem quæque litera Græcis significat. Mox subiungebatur litera initialis quæ inchoabat nomen vel Pontificis, vel Episcopi mittentis suum subditum. verbi gratiâ: si Episcopus vocabatur Petrus, vel Ratholdes:

π. 80. id est, Πέτρος. ρ. 100. id est, Ρ' αθόλδης.

Deinde post nomen Episcopi mittentis, scribebatur secūda litera ex nomine Episcopi ad quem subditus mittebatur. verbi gratiâ: si vocabatur Robertus, ο. 70. id est, Ρ' οβέρτϞ.

Deni-

Denique tertia litera ex nomine ipsius subditi
missi. verbi gratiâ : $\mu. 40.$ id est, $\Theta\omega\mu\acute{\alpha}\varsigma$.

Tum iterum quarta litera ex nomine loci ad
quem mittebatur. v. g. $\nu. 400.$ id est, $\tau\epsilon\tau\acute{\alpha}\rho\epsilon\iota\varsigma$.

Rursum numerus Indictionis quæ erat illius
anni 906. quo tempore Burchardus misit hanc
formulam $\theta. 9.$

Extremæ verò epistolæ semper addebatur,

$\alpha. 1.$

$\mu. 40.$

$\eta. 8.$

$\nu. 50.$

} 99. id est, $\lambda\mu\acute{\iota}.$

Ad singulas attem literas adiiciebatur is nu-
merus quem quæque literæ significant Græcis;
fortè ad maiorem obscuritatem ignorantium.
Tamen has *Formatas*, ad illudendum Catholicis
Episcopis Iulianus Cæsar imitari cœpit, vt scri-
bit D. Nazianzenus contra Iulianum; & ex eo
Sozomenus lib. vi. cap. xvii. & lib. 8. cap. iiii.

De *Formatis* autè varij generis, *Pacificis*, *Com-
mendatitiis*, *Dimissoriis*, &c. libellum integrum
conscripsit Geraldus Rodolphus Grauiensis.
Osseruat verò Budæus in *Commentariis* lingue
Græcæ, *Formatam* intellectam esse à D. Hie-
ronymo, cum sic scripsit epist. ad Iulianum: *Iam
dimisso synthemate equus publicus sternebatur.* quam-
quam sint nonnulli qui $\sigma\acute{\omega}\delta\eta\mu\alpha$ putant esse vexil-
lum, vel tesseram aliquam cursorum; quod mihi
indicauit R. P. Heribertus Rosveydus noster.

Decretales, quibus Romani Pontifices ad in-
terrogata respondebant, & vitanda sequendâ-
que decernebant.

Dimissoria, $\delta\iota\mu\iota\sigma\sigma\iota\alpha$ καὶ $\delta\iota\sigma\tau\acute{o}\rho\alpha\iota\varsigma$ etiam diceban-
tur,

IIO DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

tur, vt Lazius notauit de Repub. Romanâ. erant autem literę quibus scribebatur Clericum de voluntate sui Antistitis aliquò esse profectum.

Laureata, quæ lauro inuoluta in victoria signum à Romanis Imperatoribus mittebantur ad Senatum. De his Liuius lib. v. *Litera à Posthumio laureata, sequuntur victoriam populi Romani.* Claudianus item De Bello Gildonico; & Panegyri. in vi. Consulatum Honorij.

———— *Laureabelli.*

Memoriales seu Commonitoria, quibus instruebantur Legati de singulis ad quæ mittebantur agenda.

Metatoria epistola à Sidonio nominatur lib. viii. ad Lupum Papam, quæ nihil est aliud interprete Baptistâ Pio, quàm *Odæporicon*, hoc est *Itinerarium*. Scaliger autē in Lectionibus Aufonianis ait, metatoriam esse id quod Aufonius vocat *ἀποδυσίον*, & Martialis *Aduentoriam*. De quâ docent Turnebus lib. xxx. cap. xxviii. & Cælius lib. xxviii. c. iii. esse epistolam quæ obuiam mittebatur aduentanti amico: id quod eruditè confirmant.

Pastorales, quæ pro instructione ad diuersas Ecclesias mittebantur; quales Paulinæ aliquot, & Ignariana.

Synodica, quæ ad Synodos scribebantur, vel ab ipsis Synodis mittebantur.

Systatica litera, quandoque pro Commendatitiis, aliàs pro literis com meatu ponuntur, vt obseruat Petrus Gregorius lib. xvi. De Repub. cap. ii. Pro Commendatitiis, cap. xxxii. Apostolorum: *Nemo Episcoporum peregrinorum, aut Presbyterorum, aut Diaconorum suscipiatur sine literis systaticis.*

tici. Pro literis comneatus. Nouell. Iustinian. vi. cap. 111. *Non autem aliter aliquem præsumere dirigere se ad hanc ciuitatem statuimus, prius quàm literas acceperit, quæ secundum diuinas regulas ουσΑΝΝΑΙ ΚΑΔΑΜΕΝΑ, testimonium perhibentia necessitatis, &c.*

Pragmaticæ, quibus aliquid faciendum præscribitur.

Tractatorie, quibus Episcopi certiores faciebant alios rerum gestarum. Augustinus Concione 11. in Psalmum xxxvi.

Tractorie, eadem quæ olim Commendatorix. Iis euocabantur Episcopi ad Concilium cum auctoritate vtendi cursu & statuis publicis, inquit Baronius Tomo 111. ex epist. Constantini ad Ablaium. est item Titulus de Tractoriis & Statiuis lib. viii. cap. vi. Cod. Theod. Vide Cuiacium C. lib. xii.

Denique, ne longum faciam, communia alia epistolarum nomina qui omnia scire volet, legat libros Erasmi & Lippi Brandolini De conscribendis epistolis, & libellum qui inscribitur *Επιστολικοί τύποι*, quem Aldus præfixit epistolis Synesij in volumine Epistolarum Græcarum, vbi de Laconicis, eroticis, conuiualibus, familiaribus, &c. differitur copiosè. Quamquam sunt & quædam epistolæ, quæ quo nomine appellari, aut quâ in classe censi debeant, non scio. Tales sunt illæ Theodosij Iunioris literæ scriptæ ad Chrystofforum mortuum; quæ statim atque impositæ fuere sancti cadaueris pectori, cadauer quod antè nullâ vi poterat loco moueri, vectoribus inapte sponte quasi morem gessit. Quidam etiam è Societate nostrâ mihi amicissimus, narrauit mihi, foro-

sororem suam, decennem puellulam, quo nescio instinctu, epistolium scripsisse patri suo iam demortuo, in caelum; & paucis post diebus eam abiisse è viuis ad patrem.

Illæ verò literæ D. Thaumaturgi admirabiles sunt quas dæmoni his verbis inscripsit: *Gregorius Satane. Ingredere.* & ingressus denuò est dæmon in locum vnde fuerat depulsus.

Stultissima autem & risu digna Xerxis epistola, quam, nescio quâ irâ accensus, scripsit ad montem Athos.

Quid quòd mortui subinde respondisse & scripsisse legantur; apud Niceph. lib. viii. cap. xxiii. vbi Chrysanthus & Musonius Episcopi defuncti in Synodo Nicenâ, nomina sua Synodalibus Actis post mortem inscripserunt.

Vria litera, abierunt in Prouerbum; de iis quæ ab eo in quem scriptæ sunt deportantur; sicut Vrias ferebat literas Dauidis, quibus ipsemet iubebatur necari, II. Reg. cap. II.

Illud fortè non ita omnibus obseruatum: certum fuisse epistolarum initium, certam item clausulam. Initium Platoni fuit antiquissimum *χαίρειν*, *gaudere*; vel *benè agere*, & *πρότερον*, vt patet ex epistola eius tertiâ ad Dionysium, aliisque pluribus exemplis quæ colligit Lucianus. quam formulam Pythagoras & Archytas, mutarunt in *ὕμειν*, hoc est, *saluere*. Cleon primus, pro initio scripsit *χαίρειν*, auctore Luciano De saltat. quemadmodum Latine vtramque formulam expressit Horatius epist. ad Celsum:

*Celso gaudere & benè rem gerere Albinouano
Musa rogata refer. —*

Iam

simi cursus, apud Suidam : adeoque ipse deorum nuntius Hermes seu Mercurius, qui ad velocitatem talaribus uti fingitur; & Ladas, quem Solinus cap. vi. scribit, inter currendum ne vestigia quidem arenae impressisse. Anistius item Lacon & Philonides, Alexandri Magni cursores, à Sycione Elin usque mille ducenta stadia vno die transierunt. O Græca fides! Est item de pedestribus cursoribus facetum illud Vespasiani responsum apud Suetonium: Vespasianus enim *Clasarios qui ab Hostia & Puteolis Romam pedibus cursitant, petentes constitui sibi aliquid calcearum nomine; quasi parum esset sine responso abegisse, iussit post hæc excalceatos cursitare; & ex eo ita cursitant.*

De equestribus cursoribus, Martialis:

Parcius utaris, moneo, rapiente veredo.

Ausonius:

Vel celerem mannum, vel ruptum terga veredum.

Isidorus verò ait, *Veredos dictos, quod currant per publicas vias, per quas rhedis etiam curri est solitum.* & Græcis sanè equi veredi, à cursu, Dromanarum, ut etiam Cassiodorus eos vocat lib. iv. Variar. qui ibidem eos quoque appellat *equos cursuales*, epistolâ ad Godifscum Saionem. Iurisconsultis dicuntur subinde Paraueredi, & Parangari. quemadmodum à quodam cursore Palladio, equi Palladij sunt nominati. Is enim, auctore Cassiodoro lib. xiv. Histor. sacra, *tantâ velocitate veredos egit temporibus Theodosij, ut tribus diebus veniret ad terminos Persarum & Romanorum, & rursus totidem remearet ad Constantinopolim.*

Curribus vsos subinde esse cursores, testes sunt, Isidorus supra citatus de Rhedis, Iulianus qui

qui sic in epistolis scribit: *Ducet te publico cursu vno vtentem vehiculo.* Suetonius in Augusto: *Iuuenes primò modicis interuallis, dehinc uehicula disposuit.* Herodianus lib. 11. *Commilitones ingenti studio uehicula vrgebant, quasi Macrino adhuc rerum potente, de magnis rebus mitterentur.*

De nauigijs cursorum, Sidonius Apollinaris: *Typhin cursoriam nauim conscendi.* Seneca epist. LXXVIII. *Tabellarias naues* vocat, quæ aduentum vicinæ iam classis prænuntiabant.

Hæc quadruplex cursorum vsurpatio, vocata *cursus publicus*, item *caballatio* lib. xxi. Cod. tit. De annona militari. *Cursus fiscalis*, quòd eius cautio ad quæstorem fisci pertineret, in Hadriano Lamprid. *Cursus clauicularis*, apud Ammianum lib. xx. & leg. 11. & v. Cod. Theod. pro quo in Cod. Iustinianaò mendosè legebatur *Ambularis cursus*, obseruâte Cuiacio, qui ait *Clauicularem*, seu *Clabularè* dici à clabulâ, quod est uehiculo genus. Brissonius in Caluini Lexico, fatetur nescire se quid sit Clauularis cursus; putatque non grauitè aberraturum eum qui legeret Caballarem cursum; nam & Caballicationes & Caballicatas legimus, inquit, apud Luitprandum in Historiâ suorum temporum. Turnebus lib. vi. Aduers. c. xxxiv. Clauularem cursum vocat cursus publici genus, quod militibus caligatis concedebatur; eorum enim caligæ erant clauulis confixæ.

Parangaria apud Persas, quia Angari Persis nuntij, auctore Lazio; qui id habet ex Suidâ. Hoc publico cursu primis temporibus soli Magistratus vtentur: neque poterant Tabelliones operam dare perferendis sarcinulis aut literis vulgi. Ita

persuadeor, quia apud Cassiodorum lib. iv. Theodoricus Rex epistolâ ad Godiscalcum prohibet cursoribus plures res vno simul cursu peragere. Nullum, inquit, præterea saionum discursus facere patiaris, sed ad causam ad quam directus fuerit, vno tantum itinere permittatur accedere, vel redire. & paulò superiùs: Nostrorum suggestionem comperimus cursuales equos frequenti usurpatione fatigari. Docet autem eam sententiam clarissimè Ioannes Corass. lib. i. Miscellan. Iuris ciuil. cap. xi. *Solis Imperatoribus licebat vti veredariis in epistolis transuehendis: aliis tantum impetrata facultate, quam vocant Tractoriam.* Et certa omnino res est; nam nec Ecclesiastici iis vti poterant, sed nuntiis tantum Ecclesiasticis. Verba sunt D. Ignatij epistol. xi. *Decet, beatissime Polycarpe, concilium cogere sacrosanctum; & eligere, si quem habetis, qui possit diuinus cursor appellari.* quibus gemina sunt illa D. Cypriani, epistol. xxi. *Quoniam oportuit me per clericos scribere, &c. necesse fuit novos aliquos constituere, qui mitterentur.* & ritum hunc alibi obseruauit Cardinalis Baronius Tomo i. Annal. Eccl.

Igitur populo cursus publici copia fiebat per facultatem Tractoriam; quæ (vt eam definit Cælius lib. xxi. cap. xxi. v.) *est licentia vtendi equis publicis cursorum.* Dabatur porrò hæc licentia scriptis tabellis testimonialibus, vt Vegetius loquitur libro i. cap. iiii. à quibus cursores inuenerunt nomen Tabellionum & Tabellariorum. Communius verò eæ tabellæ apud Scriptores vocantur diplomata, hoc est duplices tabellæ. Cicero lib. x. ad Atticum: *De diplomate admiraris? &c. ego autem, quia scripseras te proficisci cogitare (etenim audieram nemini aliter licere) eò te habere censebam, & quia pueris*
diploma

diploma sumpseras. Capitolinus in Pertinace: Præfectus cohortis à M. Aurelio Imperatore, &c. quòd sine diplomate cursum vsurpauerat, ab Antiochiâ ad legatum suum ire coactus est. Et rectè Capitolinus de pœnâ non accepti diplomatis: nam & grauiſſimam eam fuiſſe docet Caſſiodorus libro v. his verbis: Excedentium improbam præſumptionem tali te præcipimus diſtrictione reſecare, vt ſiue Gothus ſit aut Romanus, qui ſine noſtrâ aut eorum quorum intereſt euectione, veredum præſumit attingere per vnum equum, centum ſtatim ſolidos à te cogatur exſoluere. Et de illis pari quoque ſeueritate conſemus, qui ſupra euectionum numerum curſuales equos vsurpare præſumunt. Hæc igitur ineunda erat ratio: accipiendum à Principe aut Præfecto fiſci diploma: hoc oſtenſo, parochi apud quos per viam diſpoſiti ſtabulabantur equi, ſtatim nouos equos recentesque ſuppeditabant ad conſiciendum curſum; vt tradit Lazius lib. 11. de Repub. cap. xiv. & hæc erat auctoritas publica, ſine quâ nemini licebat vti publico curſu, aut eſſe Tabellario. Ad hæc autem omnia ritè obſeruanda, talis fuit inſtituta Oeconomia.

Præerat curſoribus omnibus Præfectus fiſci, quem corrupto ſeculo vocarunt *Curioſum*, quòd curram gereret curſus publici, & ad Curiam nuntios omnes referret, auctore Lazio; cuius meminit etiam Tertullianus lib. De fugâ, cap. xiiii. quem in locum Pamelius ex Notitiâ Orientis & Occidentis ſcribit, *ſub Magiſtro Officiorum, Curioſum curſus publici fuiſſe vnum; & Curioſos, per omnes prouincias.* Extat item Titulus de Curioſis & Stationariis lib. xii. Cod. Iuſtiniani, & Titulus x. libro xii. Theodoſiani. Porrò quem illi Curioſum

sum olim, nos nunc appellamus Magistrum generalem Postarum: Græci eleganter, Διοδοτέτω, ἢ Φροντιστὴ τῶ δρόμου. Huic generali Magistro, seu fisci Præfecto, suberant alij minoris auctoritatis, per singulas prouincias distributi, quos Theodorici Rex in epistolis suis apud Cassiodorū vocat Saiones. Hi Saiones rursum per certa viarum interualla stabulis singulis assignabant suos Hippocomos seu Parochos. Sunt autem Parochi, ij qui falem, & ligna, & cetera præbere debebant proficiscentibus pro Repub. ait Porphyrio ad illud Horatij: — *& parochi, qui debent ligna falemq.*

nam & equos, & fœnum, & annonam curabant; cursores fatigatos hospitio accipiebant; recentes recentibus equis imponebant. Hippocomi verò nomen habetur Leg. *Non patimur*; lib. xii. Codicis. Iam denique Cursores non poterant hippoperas suas (vt Seneca loquitur) implere onere maiori quàm centum librarum, ex constitutione Theodorici apud Cassiodorum lib. i v.

Talis erat maioribus nostris in cursu politia: qua quando primùm obseruari cœpta, non satis constat. Xenophon libro iv. Pædiæ narrat Cyrum, captandis orbe toto rumoribus, diurni itineris intercapedine stabula constituiſſe, & equorum curatores, certosque homines, qui literas eò perlatas inde ad proximum stabulum deferrent, ex quo ad vicinum denuò transferrentur; neque vllum hoc Rege anteriorem inuenio. Quare existimo ab aliis, quibus ea inuentio tribuitur, fortè cursus rationem factam tantùm fuisse magis expeditam, vt à Xerxe, quod scribit Herodotus lib. viii. in Vran. ab Augusto, quod scribit Tran-

Tran-

Tranquillus: nam de seipſo ſcribit Iulius Cæſar libro 111. qui Auguſtum præceſſit: *Niſi nuntij de victoriâ Cæſaris per diſpoſitos equites eſſent allati.* De aliis item ante Cæſarem Dictatorem, Lilius Decad. iv. lib. vii. *Titus Sempronius per diſpoſitos equos propè incredibili celeritate, die tertio ab Amphiffâ Pellam peruenit.* Decad. v. lib. 11. *Legati qui repente aliquò mitterentur, ſingula iumenta per oppida quâ iter faciendum erat, imperabant.* Decad. 111. lib. vi. *Tragillanus nuntius, diem noctemq; itinere continuato.* Ergo ante vtrumque Cæſarem Romæ Curſus publicus notus; & poſt vtrumque non adedò neglectus: ſeruatſus ſub Macrobrino, vt Herodianus lib. 11. ſub Constantio, vt Ammianus extremo libro xxi. ſub Constantino, vt in eius Vita Eufebius; ſub Zenone, ſub Anaſtaſio, vt Caſſiodorus lib. v. Variar. inſtauratus denique perfectiſſimè ſub Maxemiliano Imperatore, vt in eius Vita.

Iam obiter de Curſorum nominibus & cultu, hoc obſeruo. Perſæ vocarunt eos *Angaros & Aſtandas*, auctore Suidâ. Prior vox etiam integra ad Græcos tranſiit. Eufathius in *Ælio Dionyſ.* *Ἄγγαροι ſunt οἱ ἐκ διαδοχῆς γραμματοφόροι: qui ex ſucceſſione literas perferunt.* Poterant autem hi, inquit Stephanus, obuios quoſque viatores, aut etiam eorum equos vel naues ad vſus ſuos deriuare, ſicut etiamnum poſſunt Zauſij ſeu Poſtæ Turcarum, quando ita res ferunt. Id quod apud nos non fit ab ipſis Poſtis ſeu Curſoribus, ſed iure cuiuſdam vectigalis quod *ἀγγαρεία* vocatur, inquit Briſſonius De ſignific. verb. quo certi aliqui cogi poſſunt ad præſtandos angaros ipſi Reipublicæ, quando eſt vſus. De quo vectigali Pandectæ

120 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
lib. l. De vacat. & excusation. muner. & Herodotus libro v i i i. Latine vulgò *cursores* vocantur. Martialis:

Cursorem sextâ tibi Rufe remisimus horâ.

Tabellarij & Tabelliones passim; sicut & *Veredarij*. Olim verò *Gerones* à gerendis epistolis: apud Festum, & *Bruttiani gerones*. in quæ verba Iosephus Scaliger: *Hæc est prima nostra coniectura de Bruttianis. sed vt ingenuè fateamur, putamus potius dictos, quia gerones literarum, & publici cursores erant.* Scribit verò Gellius lib. x. cap. i i i. *Bruttios Italiae populos primos descivisse ad Hannibalem; eoque Italiâ depulso, eos semper à Romanis habitos pro servis & apparitoribus; & per contemptum vocatos Bruttianos.*

Casaubonus in Notis Suetonij, vbi de *Clasariis* Vespasiani: *Clasarij, non iidem qui Dromonarij, sed omnino similes tamen.*

Mittendarij. in epistolâ Theodorici Regis apud Cassiodorum libro iv. *Expeditos properare mittendarios volumus.*

Postea, quòd certis locis positi ad mutandos equos. Eorum habitus olim erat singularis. Scribit Budæus eos gessisse quoddam insigne, quod ipse armillam vocat: *Nostrates caduceatores*, inquit, *spinthere vtuntur quæ armilla dici potest: Blasonum linguâ vernaculâ vocant.* Nescio quid velit Budæus, nisi dicat scutulum æreum aut argenteum, cui gerunt insculptum vrbis ex quâ veniunt insigne, quod iuxta sinistrum humerum in pectore suspendunt. *Nostrates* verò cursores præterea lituum gerunt è cornu bubulo, cuius cantu prænuntiant aduentum suum, vt interea temporis recentes equi apparentur. Gerunt & scuticam capulo cauo & fistulato,

stulato, quo veluti per canalem, ne exscendere cogantur, deriuant vrinam. Olim pinnas in capite gestabant, teste Dione Cassio; idque etiam velut quidam commentator obseruat ad illud Iuuenalis Satyrâ I V.

Anxia præcipiti venisset epistola pennâ.

& hinc Περσφόρος Græci cursores vocarunt; vt Dionysius Halicarnass. & Plutarchus in Othone. Mos ductus fortè à Mercurij Deorum nuntij exemplo; quem non solùm ita depingere audent, verùm etiam inter Poëtas Plautus ita loqui facit Prologo suæ Amphitruonis:

Ego has habeo hucusque in petaso pinnulas.

quo loco ita Lambinus: Pinnulas, id est, pennulas. pictores enim non solùm in pedibus, verùm etiam capite, pennas tribuebant Mercurio. Arnobius lib. VI. *Mercurius pinnatus.* Augustinus li. VII. De Ciuit. *Idèò alas Mercurio in pedibus & capite ponunt,* &c. Apuleius lib. x. De Asino: *Inter comas eius aurea pinnule.* & fortè huc Cicero adspexit, cùm Tabellarios *Pegasos* appellauit. certè Ælius Verus Imperator cursoribus pennatas alas imposuit; & variis eos ventorum nominibus appellauit pro cursus pernitate, vt Spartianus scribit in eius Vitâ. At ô mores temporum nostrorum! Ita subinde cursores in reddendis literis socordes sunt & tardi, vt iam Mercurius alas amisisse videatur.

Galerus cursorum, *Petagus*, à latâ extensione dictus, contra cæli iniurias. vnde Suetonius Augustum cap. VIII. *petasatum* scribit solitum ambulare. nunc bardocucullis vtuntur; imò & vaginis quibusdam laneis & specillis ad oculos

122 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
contra arenarum volatum, & nares vultumque
contra hybernium frigus vindicanda.

Coronâ subinde redimitti currebant, cum latos
adferebant nuntios: ita apud Sophoclem Tra-
chiniis Chorus viso nuntio fausta adferente Deia-
niram alloquitur:

Εὐρημίαν νῦν ἴχ'· ἵπεί κατασεφῆ.

Στείχονδ' ὀρώ πιν' ἄνδρα πρὸς χαρὰν λόγων.

cui geminus locus est apud Aristidem in Pana-
thenaico. Illud verò facetissimum est vestimenti
genus, quo Menippum Cynicum Inferorum nun-
tium indutum facit Suidas voce Φαιδῆ: *Furiali
habitu utebatur*, inquit, & *se ab inferis inspectorem es-
se delictorum missum, eaq; illo renuntiaturum esse dicebat:
fuit autem illa vestis pulli coloris ad talos vsque demissa;
astrieta cingulo Persico: pileus Arcadicus in capite, duode-
cim elementa (Zodiaci signa) habens intexta: calcei Tra-
gici, barba ingens, baculus in manu fraxineus.*

CAPVT XV.

De occulta literarum missione.

DUPLICI artificio occultatae epistolae; clan-
dulariâ missione, vel scriptione clandestinâ.

Missionis occultae isthaec ferè sunt exempla, or-
dine per tabellam digesto, quam anonymus qui-
dam adiunxit operibus Ioannis à Porta Neapoli-
tani: quam ego etiam exemplis aliquot nondum
obseruatis augebo.

Occulta

		Excauatione viridis corticis.	
	lignum	Excauatione sicci ligni, eiusq; iteratâ oppletionē.	
Ratione materiae occultae cui includuntur vel inscribuntur epistola,	ouum.		
	marmor.		
	pomum, in quo	scriptura incisa.	
		charra inclusa.	
	panis.		
	placenta.		
	lepus exenteratus.		
	fasciæ pectorales.		
	thorax. calceus. baltheus.		
	vaginæ.		
Occulta fit epistolarum missio triplici modo: vel	cutis humana.		
	caput nuntiorum sub capillis.		
	candela cerea.		
	tabella noua, mox cerâ oppleta.		
	viscera canis.		
	scytale.		
	fungus.		
	Tabellarij occultati tectâ veste,	venatoris.	
		mendici.	
		animantis alicuius.	
tectâ ratione itineris,	terrâ, per canem.		
	mari	per vrinatores.	
		per milites vectos vtribus.	
	aëre	per sagittas	literis incisis telo.
			epistolis telo alligatis.
	per aues	columbas.	
		hirundines.	
	cornices.		

Singu-

Singulorum verò membrorum istæ sunt historiæ:

Viridi cortice introrsum excavato, quantum ad epistolam abdendam satis est, occuluntur ita literæ intra arbores, vt successu temporis cortex denuò cum reliquâ arbore concresecat. Cardan. De variet. rerum lib. xii. cap. lxi. ex Theophrasto.

Intra siccas tabellas aliquantulum excavatas, & glutine denuò compactas, secretissimè possunt literæ abscondi. Ioannes à Porta libro i. De Notis, cap. xxi.

Ouo perforato, & rursus occluso agglutinatione chartæ; glutine confecto ex albumine oui, cerussâ & cerâ. A Porta ibidem.

In marmore fracto, partibus iterum iunctis, ibid.

Pomo inscriptæ literæ, ab Acontio, vt Cydipen deciperet:

Iuro tibi sacra per mystica sacra Diane,

Me tibi venturam comitem sponsamq; futuram.

Pomo includi possunt epistolæ paruo facto hiatu, qui mox suapte sponte claudatur.

Pani incoxit codicillos arbitrariis notis scriptos Laurentius Medices Florentinæ Reipub. Princeps; & per nobilem quemdam mendici habitu rectum, misit ad Regem Ferdinandum Neapolitan. iisque eum de filij salute certum faciebat. Brutus lib. viii. Hist. Florent.

Placentæ plumbeam epistolam inseruit Polycrete capta à Drogneto Duce Erythræorum, misitq; ad fratres suos. Polyenus lib. viii.

Lepori inclusit epistolam Harpagus ad Regem Cyrum, quâ eum excitavit ad oppugnandos Medos. Polyenus lib. vi. Herodotus libro i. & Iustinus.

Fasciis

Fasciis pectoralibus abdi posse, indicat Ovidius:

*Conscia cùm possit scriptas portare tabellas
Quas tegat in tepido fascia lata sinu.*

Calceis. ibidem:

*Cùm possit solèâ chartas celare ligatas,
Et vincto blandas sub pede ferre notas.*

In *Calceo* item è ramis arboris appenso, Ioannes Nouius à Lusitano Rege Calecutum missus, literas inuenit Petri Atardæi admonentis Lusitanos omnes, vt Calecutanum portum declinarent ob Regis perfidiam. Oforius lib. 11. Emanuel.

Thorace Tabellariorum abdidit epistolas suas Andronicus senior ad Cralem Sueuiæ Præfectum. Gregoras lib. 1 x.

Baltheo abdidit transfuga quidam qui à Campanis per Romanorum castra veniebat ad Pænos. Frontinus lib. 111. cap. x111.

Vaginarum interiora à quibusdam fuisse inscripta narrat Frontinus lib. 111. cap. x111. & Marcellin. Ammian. lib. xv111.

Cutis humana quomodo pro epistolâ esse possit, docet Ovidius:

*Hoc caueat custos pro chartâ conscia tergum
Præbeat, inq; suo corpore verba ferat.*

de quo ritu latè infra, vbi de Notis encausticis.

Capiti humano sub capillis inscriptæ literæ, ab Histyæo Milesio, qui mancipio suo ægro, factâ curationis spe, capillos rasit, & capiti eius stigmata inscripsit; itaque postquam crines excreuissent, ad Aristagoram misit, hoc dato imperio, vt ad reliquam sui curationem se raderet. rasit mancipium Aristagoras, & capiti eius inscriptam reperit hanc sententiam: *Histyam Aristagora. Ioniam*
ad

ad defectionem sollicita. Polyænus libro primo, Gellius lib. xvii. cap. ix.

Cereæ candelæ inclusam epistolam miserunt ad Buciacium Cameneciæ vrbi Præfectum Tencinius & Dreuicius Poloni per puerulum cum hoc mandato; vt quando Cameneciam puer venisset, iuberet verbis suis Buciacium ex eâ candelâ accipere lumen. Buciacius suspicatus quod erat, dissectâ candelâ epistolam inuenit, quæ magnam rebus eius lucem adferebat. Cromerus lib. xx.

Tabella noua inscripsit literas Demaratus exul ad Spartiatas; & mox eius sulcis vacuum ceram induxit. Polyænus lib. i i. cui geminum stratagemata cuiusdam alterius refert Gellius lib. xvii. capite i x.

Canibus deglutiendas cum esculento quopiam literas obiiciunt quidam tempestate nostrâ, vt ex eorum interfectorum visceribus postmodum nuntius exigatur. A Porta lib. i i. cap. xxi.

Scytale Laconicâ secretissima quæque olim indicata sunt. De hac ita Gellius lib. xv i i. cap. ix. ex Lyfandro Plutarchi: *Surculi duo erant teretes, scytalas vocant, oblonguli, pari crassamento, eiusdemq; longitudinis. Vnus Imperatori in bellum proficiscenti dabatur: alterum domi Magistratus cum iure atque cum signo habebant, &c. circum eum surculum lorum complicabant, volumine rotundo & simplici, ita vt ora adiuncta vndique & coherentes lori quod plicabatur, coirent. Literas deinde in eo loro per iuncturarum oras, versibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebant. Id lorum literis ita perscriptis reuolutum ex surculo, Imperatori commenti illius conficio mittebant. Resolutio autem lori, literas truncas ac mutilas reddebat, membraq; earum & apices in partes diuer-*

diuersissimas spargebat. Propterea si id eorum in manus hostium inciderat, nihil quidquam coniectari ex eo loro quibant. Sed vbi ille, ad quem erat missum, acceperat, compari surculo, quem habebat, capto, ad finem perinde, vt debere fieri sciebat, circumplicabat: atque ita litera per ambitum eundem surculi coalescentes, rursus coibant, integramq; & incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. Ridet meritò hanc artem Iulius Scaliger, & exercitat. CCCXXVII. ad Cardan. vocat *Laconica nugalia*. Athenæus lib. x. cap. xvii. ait ex Achæo Erythriensi vocatam fuisse *Cyrbim Spartanam*: hoc est, inquit Iunius lib. iv. Animadu. cap. xiv. quia quemadmodum in *κρόκεον*, publicis videlicet tabulis, Leges exaratae erant; ita in scytale, præcepta ad Duces & Imperatores militiae scribebantur: Spartanam verò à ciuitate. Sunt deniq; de scytale elegantissimi illi Aufonij versus, ep. ad Paulinum:

*Vel Lacedæmoniam scytalen imitare, libelli
Segmina pergamei tereti circumdata ligno
Perpetuo inscribens versu; qui deinde solutus,
Non respondentes sparso dabit ordine formas,
Donec consimilis ligni replicetur in orbem.*

De fungo, Xiphilinus in Traiano: *Fungus ingens ad Traianum allatus est, in quo scriptum erat Latinis literis; Burros sociosq; omnes à Traiano petere, vt pace factâ domum reuerteretur.*

Haecenus de celandis peregrinâ materiâ literis; nunc de astu Tabellariorum.

Harpagus non contentus literas suas in leporem exenteratum abdidisse, misit eas præterea per domesticum suum aliquem indutum habitu venatoris, ad Cyrum regem; auctoribus Iustino, Herodoto, & Polyæno.

Men-

Mendici simulato habitu nobilis quidam pertulit epistolas Laurentij Medicæi ad Regem Neapolitan. Ferdinandum. Brutus suprâ.

Canum pellibus vestitos, canatimque reptantes per noctem Iosephus Galilæus à Vespasiano in vrbe Iotapata obsessus tabellarios cum literis misit per vigillum custodias, neque ea res, nisi serò obseruata est. Iosephus lib. III. De bello Iud. c. VIII.

Denique etiam itineribus occultandis adhibita cautio est. *Terrestri in primis itinere*. Catellam à Tingitano ciue in oppido Arzilæ relictam, Menesius ad Præfectum Tingitanum alligatis inter pilos literis, misit, hoc astu: In litore catellam verberibus multis multauit, fecitque vt ab se velocissimè diffugiens, postridie ante crepusculum staret cum literis ad portas Tingitanas. atque ita terrestri itinere tutò nuntium misit. Oforius libro II. De reb. Emanuelis.

Scultellæ flumine per *Vrinatores* Hircius Consul ad Decium Brutum Mutinæ obsessum ab Antonio, plumbeas literas eorum brachiis alligatas misit. Frontinus libro III. cap. XIIII. Addit Dio Cassius lib. XLVI. eadem viâ à Decio literas remissas.

Vrribus verò quibus insutæ erant literæ, Lucullus gregarios milites imposuit, qui marinorum monstrorum specie velut portento quodam stationarios terrerent, itaque ad Cyzicenos à Mithridate obsessos nuntium perferrent. Frontinus lib. III. cap. XIII.

Per *aërem* epistolæ missæ; telis inscriptæ vel alligatæ. Inscriptæ; à Cleonymo Lacedæmonum Rege, dum Træzenem obsideret, hac sententiâ:

tentiâ:

rentiâ : *Venio vt ciuitatem in libertatem asseram.* A Porta libro I I. cap. xx I. Alligatæ telis ab Artabazo & Timoxeno, apud Herodotum lib. viii. à Cæsare cum scriberet ad Ciceronem obsessum his verbis : *Cæsar Ciceroni fiduciam optat; expecta auxilium.* apud Polyænum lib. viii. & Dionem lib. xxxix. ita proditum Zeuminum est Romano exercitui à propriis militibus & ciuibus. Nicetas Choniates in Annalibus.

Auium denique volatu perlata per aërem literæ non infrequenter. De *hirundinibus* id scribit Plinius libro x. cap. xxiv. *Cecinna Volaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus, comprehensas hirundines in urbem secum auferens, victoria nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes, illito victoria colore.*

De *Cornice* quâ vsus est Marthes Ægypti Rex pro cursore, Alexander Neapolit. lib. I. cap. xxvii. ex Æliani historiâ animal. lib. vi. cap. vii. cuius hæc verba : *Marrha Aegyptiorum regis cornix fuit animal oppidò mansuetum & cicur, ita vt epistolas quò ille vellet, facillè perferret, essetque omnium nuntiorum multò celerrima, &c.* eam itaque pro huiusmodi officii, defunctam Marthes & columnâ & sepulchro honorauit.

De *columbis*, Plinius lib. x. cap. xxxvii. *Magnis in rebus fuere internuntia, &c. Quid vallum, & vigil obsidio, atq; etiam retia anne prætenta profuere Antonio, per cælum eunte nuntio?* Loquitur Plinius de Hirtio, qui ad Decium Brutum Mutinæ ab Antonio obsessum literas mittebat per columbas, quas fame & tenebris confectas vicino mœnibus loco emittebat, vt faciliùs ad escam à Decio rerum conscio exposi-

130 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
tam aduolarent, atque ita Decius literas eis demeret; auctore Frontino, lib. I I I. cap. x I I I. Columbam item cum literis Sultanus, dum à Gallis Venetisque obsideretur Ptolemais, eò misit; quibus significabat se tridui interuallo cum copiis adfuturum. Sed Veneti columbam conspicati, militari clamore ita eam deterruerunt, ut ex aère delaberetur; moxque ei alligatis fictis epistolis, Sultani nomine scriptis, quibus indicabat scilicet se obsessæ vrbi opem ferre non posse, miserunt Ptolemaidem; quæ desperato auxiliorum aduentu, ante triduum se suaque hosti dedit in potestatem. Sabellicus lib. vi. c. vi. Egnatius lib. vii. cap. iv. Columba etiam, dum Godefredus Bullonius Ierosolymam obsideret, à Barbaris in urbem cum epistolis missa, ab accipitre supra ipsa Bullonij castra in terram deturbata est, literæque sub eius alis repertæ. Æmilius lib. iv. De Iani Douzæ columbâ; quam ille ex obsessâ Leidâ dimisit, geminum carmen, Græcum alterum, alterum Latinum, scripsit Daniel Heinsius in Manibus Douzæ.

C A P V T X V I.

De inuisibili literarum scriptione.

PARVM fuit humanæ vafritiæ modum excogitasse quo literæ clanculum mitterentur; nisi etiam tegendæ scriptionis astus inueniretur. Igitur triplici id ratione factum est: Literis planè fallentibus aspectum, vel certis literis positis loco aliarum literarum, vel notis. De prior modo hîc ago, qui inuisibilem facit scrip-

ptionem. Id autem fiebat his artificijs:

Nocte tantum legi possunt literæ scriptæ aquâ distillatitiâ nitedularum, vel aquâ salicis putrefactæ.

Aspectum fugiunt literæ omnes scriptæ aceto, vrinâ, lacte, lacte herbæ tithymalli, adipe, sepo, pinguedine, gummi, donec puluere aspergantur; tum protinus fiunt visibiles.

Scripta item omnia succo mali citrij, cæparum, ceraforum, cyclamini, aliûsve cuiuspiam pomi acris, sale denique ammonico, solo igne admoto legentur.

Gummi, sale, & calce scripta, legi non possunt, nisi papyrus in quâ scriptum est, cremetur.

Alumine aut chalcantio scripta tantum legi possunt postquam charta in aquam demersa est, aut vinum certo modo paratum.

Quædam legi non possunt nisi interposito lumine siderum aut candelæ: quædam affusâ aquâ hydrargyri; de quibus singulis latè Ioannes à Porta libro 1. capite vltimo. quòd verò de lacte tithymalli interposui, habeo ex Plinio libro xxvi. cap. viii.

CAPVT XVII.

De scriptione per transpositionem literarum occultandâ.

MIRE sibi gratulabantur veteres, insigni scilicet, vt ipsi putabant, inuento epistolarum occultè scribendarum per transpositas li-
 1 2 teras;

teras: sed profectò id artificium facillimè à quouis sagaciore deprehendi potest, vt non iniuriâ Iulius Scaliger Exercitat. cccxxvi r. id vocet delirium, & imposturam. Referam tamen paucula eius exempla, veneratione solius antiquitatis. Recentiores omnes id genus technas relinquo apud Neapolitanum quærendas lib. i. De notis furtiuis: quamquam Amplissimus Consiliarius Puteanus epistolâ quadam ad Plouuierium de *ἔπιγραφῶν*, rationem ostendit occultissimam scribendi per transpositionem, quam nec Oedipus diuinare possit. de quâ ita numquam locuturus fuisset Scaliger, vt de veterum facili commento.

Iulius Cæsar, inquit Dio lib. xxxix. *consueuerat, si quid secreti cuiquam per literas significaret, quartum semper elementum in scribendo, pro eo quod sumi debebat, sumere; ne obuia literarum lectio cuius esset.*

Augustus autè (verba sunt Suetonij c. lxxxviii.) *quoties per notam scribit, ponit B pro A, C pro B; ac deinceps eadem ratione sequentes literas; pro X autem, duplex A A.* Sed hæc scriptio non rectè à Suetonio vocatur *Scriptio per notam*, seu *per notas*, vt loquitur etiam cap. l v r. in Iulio Cæsare: quia literæ, etiamsi transpositæ, non tamen sunt notæ; neque etiam per transpositas literas scribere, idem est quod *notare*: nam quæ per transpositas literas scripta sunt, omnino perscripta sunt; seu, vt barbari loquuntur, ad longum omnibus necessariis literis scripta sunt; notata autem, seu notis scripta, compendio, & per abbreviationem (vt vocant) scripta sunt. Paulus verò Iureconf. De milit. testam. & Cicero in Catil. & ipse Suetonius, hæc duo ita sibi opponunt: *Notata, non perscripta erat*

erat *summa*. quæ sunt ipsius Suetonij verba ; sicut hæc Ciceronis : *Nondum est perscriptum Senatusconsultum*. Et certa omnino res est : nam quæ notis scribebantur, breuissimè & velocissimè erant scripta ; quæ autem per transpositionem, totidem constabant literis, quot recto ordine perscripta constare solent, vt patet ex Probo Grammatico, quem Gellius libro xvii. cap. ix. narrat fecisse commentarium de occultâ significatione literarum in epistolis C. Cæsaris.

Igitur Varro rectiùs quàm Suetonius scriptiõnem hanc appellat lib. i v. *Etymolog. Tractationem* ; vbi malè quidam legunt *arctationem*, vti benè adnotarunt Turnebus lib. xxiv. *Aduer. c. xxix.* & Scaliger *Coniectan. in Varronem*.

Porro D. Hieronymus commentariis in c. xxv. *Ieremiæ*, meminit apud Hebræos literas ita transponi solitas, vt prima, loco vltimæ ; secunda, loco penultimæ ; atque ita deinceps ponerentur, censetq; ita ab Ieremiâ scriptum esse פשפ, *sesach*, pro בבל *Babel* ; ne Rex irritaretur in captiuos Israëlitas ; quod genus illi vocant אַתְּבַשׁ *athbasch*. cum videlicet Aleph א loco Tau ט ponitur, & Beth ב loco Schin ש, &c. Imò etiam planè inuersis verbis ad occultationem scribi solitum, narrat Isidorus. Vtuntur autem prætereà Hebræi numeris loco literarum inquit Bibliander : vt טז, pro יה, quod est nomen Dei ; nam vtraque literarum colligatio notat quindecim.

CAPVT XVIII.

De occultâ scriptione per notas.

MULTA sanè sunt quæ de notis longâ & curiosâ lectione obseruau; & faciunt quidem omnia ad hanc de scriptione tractationem, Tamen ne molestior sit aut inuolutior obscuriorque ea res, dispertiar hanc omnem materiem in aliquot sequentia capita. Hic agam primùm, quid notæ sint, quando, & ad quid inuentæ.

Nota, inquit Festus Pompeius, *aliàs significat signum; ut in pecoribus, tabulis, literis, singula litera, aut bina; aliàs ignominiam.* Ampliùs Brissonius De signific. verborum: *Nota item, in L. 2. ff. De seruis fugit. signa, stigmata, puncta seruis inscripta atque iniusta significant.* Clariùs dicerem: Notæ sunt, vel quælibet signa seu scriptilia elementa, vt loquitur Marcellinus; vel literæ solitariae positæ pro signis. Duplicis enim generis notæ sunt: Notæ non literæ seu zifræ, & Notæ literæ.

De notis, seu zifris non literis, passim sunt scriptorum testimonia, qui eas vocant *σημεία*, signa, imagines, &c. Cicero libro xiiii. ad Atticum: *Quod ad te de legatis scripsi, parùm credo intellexisti; quia diè σημάτων scripsi.* Plutarchus in Catone & Cicerone: *Σημεία ἐν μικροῖς ἢ βραχέσι τύποις πολλῶν πραγμάτων δύωμιον ἔχοντα.* Ita signa quoque appellantur notæ ab Ouidio iv. Trist. Eleg. iv.

Scis benè cui dicam positis pro nomine signis?
ab Horat. lib. ii. Sat. iv.

———— non est mihi tempus, auenti
Ponere signa. ————

à Sido-

à Sidonio Apollinare libro I X. *Comprehendebant signis quod literis non tenebant.*

Imagines vocantur à Quintiliano li. XI. cap. II. *Zifra* nunc dicuntur notæ, inquiunt Spiegel. De signif. verb. Turnebus lib. XIV. cap. XXI V. & à Porta De furtiu. notis lib. I. cap. XIII. qui postremus refert à Cicerone conscriptum esse Dictionarium, cuius singulis verbis signa quædam ipse præfixit, significantia id verbum cui præfixa sunt, verbi gratiâ: **W** mundum, **M** modum, **T** tempus signant. & hæc signa, aliaque id genus. Apuleius lib. XI. De Asin. vocat *ignorabiles literas*; Theodoricus Imperator apud Cassiodorum libro III. in quadam epist. LI. *quasi literas*. aperte nimirum indicantes *Notas* quasdam, præfertim tales, non esse literas, sed quasi literas, & imagines potius ac signa. Id quod ex variis item auctoribus doctissimè obseruarunt Barnabas Brisson. docens *Notas non esse literas*, ex Leg. 33. ff. Ex quib. caus. maior. Leg. 9. §. I. ff. De hered. instit. Leg. 41. ff. De milit. testam. & Leg. 6. in fin. ff. De bon. possess. Quâ de causâ etiam à literis separantur notæ, in Leg. I. §. Ludi. ff. De var. & extr. cogn. & Paulus ex Pedio, in Leg. Sed cum patron. 6. §. fin. ff. De bon. possess. & Leg. Lucius 40. ff. De test. milit. Petrus Gregorius ex Paulo, lib. XVI. De Repub. cap. I. qui adfert hæc eius verba, *Notas literas non esse* Pedius lib. XXV. ad edictum scribit. Franciscus Polletus libro V. De foro Roman. cap. XII. affirmans ex iisdem Legibus *Notas non esse literas*. Cuiacius lib. XII. cap. X. *Notæ*, inquit, *non sunt literæ: quod vt demonstrem exemplis, Senatum Populum Que Rom. ita scribebant singulis: S. P. Q. R.*

notis hoc modo, . Senatusconsultum per singulas sic, S C. per notas sic, . & lib. III. Obseru. cap. III. Nota, inquit, non erant literæ, sed compendia literarum. Gruterus in xc. epist. Senecæ, li. xiv. Sauaro ad lib. I x. Sidon. epist. I x. Bernartius ad I. Siluar. Statij, pag. xiv. Iurerus ad epistolam Symmachi xxxvii. lib. v. Raderus noster in libro xi v. Martial, Epigram. cci. Torren- tius in Galbâ Suetonij.

Igitur has notas seu zifras, propriè vocabimus Sigla, vel *σίγλας* cum Iustiniano, epistol. ad antecessor. §. Illud autem. 8. vetus enim Lexicon habet *σίγλας*, & Stephanus ait se legisse *σίγλας* in Pandectis. Sed utcumque scribatur in Lexico aut Pandectis; existimo verissimam esse sententiam Petri Gregorij Tolosatis lib. xvi. De Repub. c. i. paragrapho 6. *Sigla Latinum esse vocabulum contractum ex sigillo, quasi dicas; Siglum, paruum sigillum; quemadmodum enim sigillum est parua icuncula, seu nota quâ literas obfirmamus; ita siglum est nota quâ intelligitur plus esse intelligendum, quam expresse ad longum, ut dicunt, scriptum sit.* Id quod mihi magis probatur quam quod Cuiacius scribit lib. xii. cap. x. Sigla nimirum dici non à sigillo, sed à voce singula; tunc enim non sigla, sed singla (sicut à vinculis, non vicia, sed vincla) fuisset dicendum.

Iam verò aliud est genus notarum; quæ sunt notæ simul & literæ. de his Festus suprâ: *Notæ erant literæ, sed singula, vel binæ.* eodemque nomine eas appellant Suidas cent. xii. prou. lxxxvii. in Paræmiis Andreæ nostri Schotti. & Cicero Oratione pro Murenâ, *Singulas literas.* Gellius, *Singularias*, lib. xvii. cap. ix. Has verò singulas, seu

seu singularias esse quidem notas, sed à prioribus illis siglis diuersas, obseruarunt Spiegelius De verbor. signific. Petrus Gregorius lib. xvi. De Repub. cap. i, Torrentius in Galbâ Sueton. & omnium accuratissimè Raderus noster loco antè citato. vbi in hæc verba concludit sententiam suam: *Auctores non pauci separant omnino literas singulas, siue quæ vno verbo, singula appellantur, à notis; ita vt nota non sint literæ.* Vnde miror cur Cuiacius singulas, quæ literæ sunt, voluerit esse sigla, quæ, vt iam ostensum, non sunt literæ. Porro hæc posteriores notæ, seu literæ singulariæ, quandoque ponebantur pro puris notis, non literis seu siglis; perinde atque ipsa sigla pro meris signis.

Quandoque vtræque notæ, & sigla nempe & singulæ ponebantur pro verbis tantum, quandoque pro totis etiam sententiis. Pro verbis tantum, vt patet ex notis à Cicerone inuentis, quæ erant notæ, non literæ: ¶ pro tempore. De singulariis autem verbi alicuius loco positis, ita Ammianus lib. xvi. *Apud Aegyptios singula litera singulis verbis seruiabant.* Sed impropiè loquitur Ammianus: non enim Aegyptiorum notæ erant singulæ literæ, sed sigla mera & notæ, non literæ: igitur meliùs, Singulæ pro verbis singulis ponuntur toto libello Probi Grammatici, quem scripsit de Notis Romanorum, verbi gratiâ, S. P. Q. R. id est, Senatui Populoque Romano. & sic etiam scribi solent omnia Romanorum prænomena. Pro sententiis integris ponebantur omnes ferè notæ Hieroglyphicæ Aegyptiorum, & modernæ literæ Sinenfes, auctore Trigaultio nostro. & notæ item Cabbalistarum, quorû tota in harum ex-

138 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
plicatione ars est, indeq; habet nomen Cabbala.

Fuere autem tam varia per notas scribendi artificia, vt dicat Aufonius:

*Innumeras possum celandi ostendere formas,
Et clandestinas veterum referare loquelas.*

Neapolitanus verò à Porta Notarum faciendarum modos cum nouos tum veteres adfert circiter CLXXX. in lib. De notis furtiu. Quò spectant etiam tria illa scribendi genera, quæ Trithemius prodidit initio lib. De polygraphiâ, Dermatium, Hyphasinaticum, Aleoticum: adeoque totus liber sextus continet vigintiquatuor Alphabeta ignota, ad vsum notarum; & lib. quinto programma proponit variæ literarum transpositionis.

Vsus enim notarum olim omnibus familiarissimus fuit, non infimis modò & ancillis ipsis, vt de quadam refert Marcellinus, quæ nomine Assyriæ epistolam notis scripsit ad Barbatonem Præfectum peditum; verum etiam summis quibusque, vt Tito Cæsari, qui solitus notis velocissimè excipere, auctore Suetonio cap. III. & Octauio Augusto, qui nepotes suos & literas, & notare docuit; vt monent legendum esse Lipsius & Torrentius, pro *natate*. Quamquam ornatissimus vir Erycius Puteanus libello suo De natatu quem parat extrudere, ex Græco Dionis Cassij planè me conuincat legendum esse *natate*, vt olim legebatur, non autem *notate*. Neque pauca aut parua causæ sunt tam frequentis vsurpationis. Primùm enim notæ Hieroglyphicæ à Phœnicibus aut Ægyptiis excogitatae sunt ad celanda sua mysteria, ne vulgus ita facilè in adyta sacrarum scientiarum irreperet. Quamobrem & Persæ Magos, Indi Gymnosophistas,

phistas, Celtæ Druidas habuere mysteriorum suorum interpretes, quæ plebi proposita esse nolebant; sicut & Hebræorum Legem fuisse scribit D. Gregorius Nazianzenus in Apolog. fugæ suæ, quâ libros sacros vulgo communicari vetabant. Imò Romani huius rei gratiâ Notarios adhibebant, auctore Suidâ: Τὸν ἴ ἀπορρήτων γραμματεία, ἡ σὺκρήτις καλεῖται τὸ ἀξίωμα Ρωμαίων. id est: *Scribam qui notat res, quas non licet proferre, à Secretis vocant, quæ dignitas est apud Romanos.* Et Trithemius scribit, Ciceronis Lexicon De notis, à diuo Cypriano auctum, vt Ecclesiasticis iuxta prodesset atque profanis ad arcana celanda. Hebræi verò teste Bibliandro, eo scribendi genere plurimùm vtuntur, quo initialis sola litera ponitur loco totius dictionis; vocantque *Raschei theboth*, hoc est, *Initia dictionum*. Ita etiam Iurisperiti ad tegendos astus suos, inquit Cicero pro Murenâ, notas inuenerunt, ne plebs sciret quibus diebus fas nefasve esset Lege agere: *Irati, inquit, Iureconsulti, ne dierum ratione peruelgata & cognita, sine suâ operâ posset Lege agi, notas quasdam composuerunt, vt ipsi omnibus in rebus interessent.* vnde Manilius de Notario:

— Hic Legum tabulas & condita Iura
 Nouerit, atque notis leuibus pendentia verba,
 Et licitum sciet & veritum.

In pecude verò, seruis, & milite, stigmatum notæ ad internoscendum inuentæ sunt; sicut & notæ Grammaticorum seu posituræ, obeli & asterisci: in communi autem scriptione ad breuitatem & celeritatem, & secreti cautelam, vt notauit Ioannes à Porta lib. I. cap. II. III. & IV. De breuitate, testatur Solinus cap. VI. narrans Iliadem
 totam

totam notis scriptam adeò fuisse breuem, vt nucis vnus testulis geminis tota clauderetur. quo in artificio excelluisse Myrmecidem Milesium, & Callicratidem Lacedæmonium, scribit Ælianus lib. i. Variar. hist. quos fama fuit in sesamo (quod minutissimum genus est seminis, simile milio aut panico) distichon vnum Elegiacum aureis literis scripsisse; sed per notas & signa, inquit Henricus Salmuth comment. in Pancirollum. Ingeniosius tamen Bauhusius noster lib. iiii. fol. 55. de Iliade ludit ad Paul. Palmerinum:

*Iliadem magnam parua in nuce Paule videbis,
Hæc duo si patiens carmina nostra legis.
Atride gemini, Lærtius, Hector, Achilles,
Aeneas, Priamus, Troia, Lacæna, Paris.
Ilias en nuce clausa vnâ est: nisi, Paule, negabis,
Aut hanc Iliadem, aut carmina nostra nuces.*

Celeritatem autem scribendi per notas refert Ausonius fuisse tantam, vt Notarij ferè præuenterent dictantium verba, Epigram. cxxxviii.

*Puer notarum præpetum
Sollers minister aduola
Bipatens pugillar expedi, &c.
Euoluo libros vberes,
Instarq; dense grandinis
Torrente lingua perstrepo.
Tibi nec aures ambigunt,
Nec aucupatur pagina,
Et mota parcè dextera
Volat per aquor cereum.
Cum maximè nunc proloquor,
Circumloquentis ambitu:
Tu sensa nostri pectoris*

Et

Vix dicta, iam ceris tenes, &c.

Et præpetis dextra fugâ

Me tu loquentem præuenis?

Quis, oro, quis dixit tibi

Quæ cogitabam dicere?

Quæ furta corde in intimo

Exercet ales dextera? &c. Nec absimi-

liter, sed breuius Martial. lib. xiv. Epigram. cci i.

Currant verbalicet, manus est velocior illis;

Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Quæ si fortè sint hyperbolicè dicta, at saltem sine ampullis & vento dicta sunt illa Boëtij lib. v.

Vt quondam celeri stylo

Mos est equore pagine, &c.

Illa Sidonij lib. ix. Epist. ix. Tribuit & quoddâ dicta-
re celeranti scribarum sequacitas saltuosa compendium.

Illa Senecæ ad Lucil. Epist. xc. Celeritatem lingue
manus sequitur. Illa Prudentij de Cassiano:

Raptimq; punctis dicta præpetibus sequi.

Illa D. Hieronymi lib. i ii. comment. in Epist. ad Galat. Notario dicto aut quidquid in buccam venerit; aut si paululum voluero cogitare, melius aliquid prolaturus, tunc me tacitus ille reprehendit, frontem rugat, manū contrahit, & se frustra adesse toto gestu corporis contestatur. Insignis sanè, & percommoda scribendi velocitas: quam tamen, quantacumque fuerit, dicendi copiâ atque impetu præuertit Proceresius, qui (vt de eo narrat Eunapius) tantâ celeritate perorabat, vt Notarios præcurreret; verbis tamen ita conceptis, vt cum ingenti omnium admiratione, eandem quam ex tempore habuerat orationem, denuò absque omni hallucinatione integram recitaret. Omnium item etiamsi perniciosissimas manus retardauit

Orige-

Origenes Adimantius, qui septem notarios vicissim scribentes lassabat; vt de eo scribit Eusebius lib. v i. cap. xv i i.

Quod vltimum est huius capituli, de notarum origine est; in quâ, vt in literarum origine, video plerosque hallucinatos esse. Sanè non scio quis ante Mattheum nostrum Raderum eâ in re veritatem attigerit. Alij enim notarum inuentionem Mæcenati & eius liberto Aquilæ tribuunt; inter quos est Dio lib. lv. Ciceroni sub tempus Catilinariæ coniurationis Plutarchus assignat. Eusebius in Chronico adscribit Tironi liberto Ciceronis: Seneca Mæcenatis & Ciceronis seruis. Isidorus lib. i. cap. xxi. & ex eo à Porta libro i. De notis furtiu. cap. i i i. Ennio vt primo auctori acceptas fert huiusmodi notas mille & centum; quas post auxerit Tiro, deinde Persannius Philargyrus, & Aquila libertus Mæcenatis, denique Annaeus Seneca; ita vt numerus excreuerit ad quinque notarum millia. Ego, postquam expendere cœpi illum versiculum Davidis Psal. xli v. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* postquam excutere cœpi antiquitatem Hieroglyphicarum notarum, non aliud potui suspicari, quàm longè antiquiùs notarum originem esse indagandam. neque tamen primus id audebam apertè affirmare, donec comperi Patrem nostrum Raderum, & ex eo Patrem etiam Lorinum in Psal. xli v. id docuisse. pretium operæ erit audire Raderi verba: *Multis annis ante Ciceronem Iudæa notarum videtur artem inuenisse; captatâ ex Danielis interpretatione huius compendij occasione. Daniel enim illa celesti digito exarata verba, Mane, Thecel, Phares, sic est inter-*

interpretatus, vt singula verba singulas obseruarent orationis sententias. Magistri ergo & Diuinarum literarum interpretes genus inde interpretandi nouum inuenerunt, quod Cabbalisticam appellarunt; quâ non tantùm sententias & integras Scripturæ diuina orationes explanant, sed etiam syllabas, & singulas quasque literas separatim expendentes, quasi lateat in singulis aliquid mysterij, excutiunt, &c. & coniectura est, hinc à Iudæis manasse rationem hac methodo non interpretandi tantùm, sed & scribendi.

Igitur pro veriori hanc sententiam amplectemur, donec à quopiam certiùs refutetur. neque enim contigit mihi hucusque videre Octavianum Ferrarium, qui in Originibus suis Romanorum feruit quædam de notis attigisse.

CAPVT XIX.

Quàm varia notarum genera? ac primò, de notis seruilibus seu stigmatibus Threiciis.

CAUSSAM accuratè tractandi hanc materiam præbuit mihi Isidorus libro primo, capitibus XXI. XXII. XXIII. & sequentibus, agens de variis generibus notarum.

Diuido igitur notas in Seruiles, Pecuarias, Iuridicas, Iudiciarias, Suffragatorias, Censorias, Tesserarias, Sortiarias, Grammaticas, Arithmeticas.

Seruiles notæ sunt, quas Cicero Threicias appellat lib. I I. Offic. hoc est, stigmata seu signa quibus seruorum vultus aut manus inurebantur, vt scribit Artemidorus libro primo Onirocrit. Threicias autem vocat; quia, etiam si apud Thra-

ces,

ces, eiusmodi notæ erant insigne nobilitatis, non
 seruitutis, auctore Herodoto lib. v. & Boëtio
 prosâ iv. (quemadmodum & apud Dacos & Sar-
 matas, vt Plinius scribit lib. xx i i. apud Britan-
 nos item, vt testatur Herodianus lib. i i i. qui
 tota corpora pungebant) tamen à Thracibus ad
 pistrinenses, ad ergastulos, & ad fugitiuos véne-
 runt, pro signo infamiæ & probri. Vocantur hæ
 notæ diuersimodè apud diuersos. Apud Sene-
 cam i. De Tranquill. *seruiles literæ*; apud Boë-
 tium libro i. Ciceronem ii. Offic. Aufonium
 epist. xv. Valerium Maximum lib. vi. cap. viii.
 vocantur *nota*. Plinius in Panegyri. vocat *notas &*
puncta. Vocantur *stigmata* à Suetonio in Caligulâ
 cap. xxvii. à Senecâ lib. iv. De Benef. à Quin-
 ctiliano lib. vi i i. cap. iv. à Iustiniano Leg. i i i. De
 fabricens. lib. xi. à Scribonio Largo cap. ccxxxii.
 ab Herodiano lib. v i i. Columella in Hort. ap-
 pellat *signa fororum*, vel, vt ingeniosè Scaliger,
signa fugarum. Similiter hinc serui nominantur
stigmatia à Nonio & Cicerone, item *notis com-*
puncti. *στυγῶνες καὶ στυματῖαι* à Polluce lib. i i i.
 cap. viii. de Seruis. *Varij attagenes* ab Aristo-
 phane in auibus, propter maculas, opinor; sicut
Istriani à more gentis illius quæ se punctis inu-
 rebat, inquit Cælius lib. vi i i. cap. xxxi. & *po-*
pulus Samiorum, *Σαμίων ὁ δῆμα*, apud Suidam ex
 Aristophane. quia, inquit Suidas, dicunt Samios
 ab Atheniensibus captos noctuâ, Athenienses ve-
 rò à Samiis famenâ (hoc est, biremis vel numi
 caractere) à Syracusiis autem equi imagine fuis-
 se compunctos: sicut hodieque fures insignibus
 urbium, in quibus plectuntur. Ex quibus apparet,
 tripli-

hos benè noui, literam eam cui vos vsque ed inimici estis, &c. ita vehementer affigent ad caput. Quem locum egregiè explicat Turnebus. Ita D, delatoribus, T, furibus, apud Lucianum, & Polyd. Virgilium lib. xxvi. Histor. Angl. qui scribit ab Henrico VII. esse statutum, vt furibus (qui *Theefe* vocantur) T inureretur in palma sinistra manus sub pollice: homicidis verò (quos appellat *Murdure*) M. quam consuetudinem docet à Gallis esse sumptam. At ego, si primam originem quaerimus, scio eam manasse à Syris, qui stigmata manibus aut ceruicibus, non frontibus inurebant; vt narrat Lucianus in Deâ Syriâ; & hanc manuum inscriptionem, inter pœnas omnes, solam retinuit Constantinus Imperator, vetitâ vultus inustione, sic scribens ad Eumelium: *Si quis, &c. fuerit pro criminum qualitate damnatus, minimè in eius facie scribatur, dum & in manibus & in suris possit pœna damnationis vnae scriptione comprehendi; quò facies, quæ ad pulchritudinis celestis similitudinem est figurata, minimè maculetur.* Leg. 11. de pœn. Cod. Theodos. Sed hanc piam sanè Constantini Legem antiquauit Theophilus Iconoclasta, inustis denuò vultibus sanctorum martyrum Theophanis & Theodori, vt refert Cedrenus. Verùm vt illud obiter addam; non seruis modò aut reis, sed etiam militibus aliquando, & sacris etiam hominibus huiusmodi literæ fuère inustæ. De militibus Aëtius lib. viii. capite xi i. *Στίγματα κελῶσι τὰ ἐπὶ τῷ προσώπῳ ἢ ἄλλῃ τινὸς μέρει τῶ σώματι ὅτι γράφομενα, οἷα τῶ σκετενομένων ἐν ταῖς χερσὶ.* & Vegetius lib. i. cap. viii. *Sed non statim punctis signorum scribendus est tiro.* libro ii. cap. v. *Nam victuris in cute punctis milites scripti.* Quæ puncta Lipsius

Lipsius lib. 1. De milit. cap. vltimo, ait fuisse notas nominis Imperatorij, ex testimon. Chrysoft. ex Cod. De Aquæduct. & Cod. De fabric. quas omnes auctoritates in eam rem antea attulit Turnebus libro xxiv. cap. xii. De sacris hominibus auctor est Prudentius :

*Quid cum sacrandus accipit sphragitidas?
Acies minutas inserunt fornacibus,
His membra pergunt vrere; vtq; igniuerint,
Quamcumque partem corporis feruens nota
Stigmatit, hanc sic consecratam predicant.*

Porro hoc supplicij genus Seneca lib. iiii. De Irâ, cap. i i i. vocat *Inscriptionem frontis*. Ferrum verò quo fiebat inscriptio, Palladius & Hippocr. *καυτήρα* appellant, Lucianus & Plutarchus *καυτήριον*. Notam ipsam iniustam Plato in Timæo, *ἐγκύμα*: vnde *ἐγκύμοι* apud Martialem libro i v. Epigr. xlvii. apud Athenæum lib. iiii. sub fin. ex poetâ quodam Asio, de Cnifolæcho :

Claudus, notis compunctus ac iniustus.

& lib. vi. ex Diphilo :

Iniustam punctis frontem capillo obuolat.

apud Valerium Max. lib. vi. cap. v i i i. *Seruus inexpressibili notâ per summam oris contumeliam iniustus.* apud Iuuenalem :

Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

Denique post iniustionem, atramentum subinde causticis fulcis infundebatur. ita apud Zonaram supra; monachis illis non solum Iambi iniusti, sed & atramentum in notas infusum est; quemadmodum & fugitiuis illis in Satyr. Petronij. Quæ res fortè originem habet ab vstorîa arte, seu *καυστήριον*, quâ pictores omnicolore ceram liquefactam

148 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
factam in strias infundunt, dum pingunt; aucto-
ribus Plinio lib. xxxv. cap. xi. & Varrone li-
bro 111. De re Rusticâ, cap. xvii. & Ouidio
111. Fastorum:

Quiq; moues calum, tabulasq; coloribus vris.
1v. Fastorum:

— & picta coloribus vslis

Celestem matrem concaua puppis habet.

Anacreonte item:

Si fert & ipsa cera,

Vnguenta pinge olentes.

vnde hoc artificium *υνοχηφιαυ* appellat Callixen.
apud Athenæum lib. v. & Turneb. lib. viii. ca-
pite ix. *Cauteria*, inquit, sunt, quibus pictores olim
ceris pingentes, picturam tabularum inurebant. vide
eundem lib. xxiv. cap. xvii. lib. xxix. cap. xiii.
& Isidorum lib. xx. cap. vltimo; qui characterem
coloratum vocat, stylum ipsum vstorium. Mo-
net autem Raderus noster in Martial. lib. iv. Epi-
gram. xxxvi. hoc picturæ genus in nauibus, *nec*
sole, nec sale, nec vento corrumpi.

CAPVT XX.

De notis pecudum.

VT hominibus ad pœnam aut notitiam, ita
etiam pecudibus ad internoscendum eas
inscriptæ notæ.

Signare, ait Festus, significat, etiam pecora signis no-
tare. alibi: *Dignorant*, signa imponunt, vt fieri solet in
pecoribus. vbi sic Scaliger: *Glossarium*, dicor at, *δια-*
γνωσκει; lege dicor at. Ita etiam Næuius apud Pri-
scianum lib. vii.

Signare oportet frontem caldâ forcipe.

Cal-

Calpurnius in Bucolicis:

Impressurus oui tua nomina. ———

Virgilius I. Georgic.

Aut pecori signum, aut numeros impressit aceruis.

& III. Georgic.

Continuoq; notas & nomina gentis inurunt.

Anacreon:

Equi solent iniustum

Coxis habere signum.

Meminit eiusdem ritus ex Ariano Titius lib. VII. loc. cap. x x. docens, *Sibas Indorum gentem consueuisse bubus clauæ notam inurere, in Herculis memoriam, qui illuc penetrauit. & huc spectauit Aufonius in Alexandria, vt notat Scaliger:*

———— *illa Seleucum*

Nuncupat, ingenuum cuius fuit amphora signum,

Qualis iniusta solet generis nota certa. —

vbi ingenuum signum (quod est à naturâ scilicet inditum) opponit signo iniusto.

Suidas, prope Phasidem, narrat equis solitam inuri Phasianam auem: & Sisyphum quemdam solitum vngulis suorum animalium, singulas literas inscribere. Athenæus item libro XI. ex Aristophane in Nubibus scribit equos, quibus Σ inscriptum erat, vocatos *σαμφοβας*: sicut & ab eodem equi vocantur *κοππαται*, quibus *κόππη* seu *καππα* inurebatur; vt referunt Cælius & Stephanus ex Eustathio & Hesychio. Sed hunc vtrumque & illos item falli, verè ostendit Scaliger in Notis Eusebianis, ex Alphabeto Ionico vetere, & Phænicio: vbi post literam Π, hæ notæ, non literæ, **Ϝ** **Λ**: *ὄπισσιμον σάνπι*, vel *Σάν Πι*, vel *ἀνπισίμα Πι*; vel *ὄπισσιμον ἐννεακόσια*. Hæc enim

K 3

nota,

nota, Θ, nongenta significat; à quâ equi quibus ea iniusta, vocantur σαμπόραι ἢ σαμφόραι, vel σαπφόραι, quemadmodum & κοππατίαι, quibus Kophe seu Koppa iniustum; non autem χαππατίαι: κόππα enim & κάππα valdè distant.

Instrumentum quo notæ hæc imprimebantur, Cælius ait vocatum esse τρυσίππον, vel ἵππου τροχόν, quod erat velut rotula, quæ candens malis equorum inurebatur. Isidorus lib. xx. ultimo capite vocat χαρκατῆρα, & ferrum coloratum, quo pecudibus notæ inuruntur. Sed & victimæ immolandæ cultro notabantur in fronte, vt Scaliger scribit epist. postumâ ad Puteanum; vnde Herodotus & Diodorus ἀσφράγισαν vocant victimam, cuius frons nondum cultro signata est.

CAPVT XXI.

De notis Iureconsultorum.

SCRIPSIT de hoc argumento libellum integrum Magno ad Carolum Regem, his versibus dedicatum:

Hæc Iuris ἀμείβια lubens Rex accipe Carle,

Offert deuotus quæ tibi Magno tuus.

Non est instituti mei huc adferre earum exempla; qui volet, ad libellum illum adeat, quem simul cum veteribus Grammaticis excusum nuper vno Tomo ediderunt quidam de literis benemeriti. Illud tantùm moneo, bono fuisse sine eas notas inuentas, sed in Iurisprudentiæ libris longè perniciosius quàm in vllis aliis disciplinis vsurpatas, quorundam! Leguleiorum fraude rem optimam pessimè auertente. Tot enim, temporis successu,

ex

ex hisce notis earumq; augurandâ significatione extitère circumventiones, vt Iustinianus Imperator Lege sanxerit, ne quis iis omnino in Iure vteretur, sed omnia perscriberentur. Lib. 1. Cod. titul. 17. De veteri iure enucleando, Lege primâ: *Ne per scripturam aliqua fiat in posterum dubitatio, iubemus non per siglorum captiones, & compendiosa anigmata (quæ multas per se & per suum vitium antinomias induxerunt) eiusdem Codicis textum conscribi, etiamsi numerus librorum significetur, aut aliud quidquam. Nec enim hæc per specialia sigla numerorum manifestari, sed per literarum consequentiam explanari concedimus. & eodem titulo Leg. 2. Eandem pœnam falsitatis constituimus aduersus eos qui in posterum Leges nostras per siglorum obscuritates ausi fuerint conscribere. Omnia enim, id est, & nomina prudentium, & titulos, & librorum numeros, per consequentiam literarum volumus, non per sigla manifestari; ita vt qui talem librum comparauerit, in quo sigla posita sunt, in quocumque loco libri vel voluminis, sciat inutilis se esse codicis dominum: neque enim licentiam aperimus ex tali codice in Iudicium aliquid recitari, qui in quacumque sui parte siglorum habet malitiam, &c. Quod etiam ante Iustinianum in Oriente sancitum à Basilio Imperatore lib. 11. Iuris Oriental. num 11. titul. Περὶ τῶν σημάτων τῶν ἀειδμῶν. vbi imperat loco notarum arithmeticarum, reponi literas quas etiam rustici facillè legere possent. Quâ Lege ferendâ quàm benè de posteris meriti sint Imperatores, ita commendat Foquelinus, titul. Instit. De vulg. substit. Quis, si eiusmodi velut stigmatum notis deformatos Iuris veteris libros Iustinianus ad nos transmisisset, earum sese laqueis expedire potuisset? aut quis illis reddendis exprimendisq; litium altercationumq; finis fuisset; cùm*

in earum interpretatione Trebonianus ipse frequenter ha-
 sisse deprehendatur? id quod præter Foquelinum
 multis exemplis demonstrat Ioannes Thomas
 Freifius in ep. Pand. Planè vt non incitè Italus
 quidam Proueno Arloto, in facetiis vulgari lin-
 guâ editis (cùm in Prouerbiū abiisset, *Et cetera
 Notariorum*) rogatus, quid quotidie Deum oraret?
 responderit, orare se quotidie tria: Primò, *Signor
 mio, guardate me da furia de villani*. Secundò, *Da gua-
 zambaglio di Medici*. Tertiò, *Da gli & cetera de Notai*.
 Notarij enim per vnam aliquam huiusmodi no-
 tam, &c. res sæpè significant diuersissimas; vt ap-
 paret ex lepidissimâ illâ historiâ, quam Rutilius in
 vitâ Rutilij Iureconfulti narrat his verbis: *Scaurus
 absolutus crimine ambitus, in Rutilij accusatoris sui tabulis
 ostendit has literas, A. F. P. R. easq; sic interpretabatur,
 Actum Fide Publij Rutilij. Rutilius contrâ, sic: Antè Fa-
 ctum, Post Relatum. C. Cannius verò, qui Rutilio aderat,
 exclamauit neutrum significari; sed illud: Aemilius Fecit,
 Plectitur Rutilius*. Cui gemina est illa Æsopi diui-
 natio ex literis cippo inscriptis, ter ingeniosissime
 variata, vt scribit Planudes in eius vitâ. quemad-
 modum & illud Sibyllinum, *Salua Populum Quem
 Redemisti*; tandem ad Romanam Rempublicam
 est translatum hac formulâ: *Senatui Populo Que Ro-
 mano*. Quanto autem damno & periculo in re
 præsertim pecuniariâ fuerit vsus notarum, vel il-
 lo apophthegmate manifestū est, quod Macrobius
 inter iocos Augusti refert lib. II. Saturnal. his ver-
 bis: *Solebat Licinius libertus eius inchoanti opera patrono
 magnas pecunias conferre: quem morem secutus, centum
 promisit per libellum, in quo virgula superducta pars vl-
 tra pecuniæ defectionem protendebatur, vacante infrâ loco.*

Cæsar

Cæsar occasione vsus, priori, alterum centies suâ manu iunxit, spatio diligenter expleto, & affectatâ litera similitudine; geminatamq; accepit summam, dissimulante liberto: qui postea cœpto alio opere, leniter factum suum Cæsari obiecit, libello tali dato: Confero tibi, domine, ad noui operis impensam quod videbitur.

Porro etiamsi seuerissimè notarum vsu Iureconsultis à Iustiniano Cæsare fuit interdictum; non tamen illud vniquam effici potuit, vt duæ illæ notæ ff & **D** à Iurisprudentiæ libris exularent. Prima apud nostros Iureconsultos significat Digesta, vel etiam Pandectas, inquit Ioan. Corass. lib. v. Miscel. Iur. cap. xv. & Alciatus, qui refert apud veteres pro hac nostrâ notâ ff, solitum scribi hoc siglum π , π cum accentu circumflexo; vnde tandem formatum ab indoctis librariolis ff. Digesta autem eodem Pandectarum siglo fuisse significata, quòd Latini olim Digesta, Pandectarum nomine complectebantur. At anonymus quidam interpres Ioannis à Porta scribit Digestorum notam, antiquitus non fuisse π , sed **D** vel **D**, Delta confixum veru curuo, vel lineâ rectâ; quales visuntur in nummis. notam autem illam neotericam ff corruptam esse non ex π , sed ex θ , quâ literâ notabant Thematia Iuris, vt ea vocari cœperunt, postquam à Constantino Romani Imperij sedes tralata est in Orientem, indeque orta Iurisprudentia Græca.

CAPVT XXII.

De notis Iudiciariis.

IN grauioribus caussis Iudices non pronuntia-
bant sententiam de tabulis, sed eam in iis no-
tabant, teste Afcon. in Diuin. Verrin. Singuli, in-
quit, Iudices sententiam de tabulâ pronuntiarunt in le-
uioribus caussis; & ob id neque notâ, neque custode opus
fuit. Item docet Sigon. lib. 11. de Iudic. cap. xxii.
Prætor Iudicibus tabellas dabat, & vt sententiam ferrent, in
concilium mittebat. Mittere autem in concilium, erat, iu-
bere illos ad urnas ire, atque in eas, tabellas sententiam con-
tinentes conicere. Urna verò, siue cista, tot fuerunt, quot
Iudicum ordines qui iudicarunt: tres quidem cum omnes
adhibiti sunt; vna Senatorum, altera Equitum, tertia Tri-
bunorum ærariorum. Tabellæ verò quæ data erant Iudici-
bus, quarum vnâ in urnam mitterent, erant tres: vna ab-
solutionis, altera condemnationis, tertia ampliacionis; eaq;
omnes ceratæ erant. Nota absolutionis fuit A. condemna-
tionis, C. ampliacionis, N. L. Non liquet.

Igitur hæ tres præcipuæ Iudicum notæ. nam
Suetonius præter hæc tres tabellas scribit capi-
te xxxiii. ab Augusto, cum de falso testamento age-
retur, non tantum damnatoriam & absolutoriam cogno-
scentibus datam esse; sed tertiam quoque, quâ ignosceba-
tur iis quos fraude ad signandum vel errore inductos con-
stitisset. cuius tabellæ nota non potuit fuisse vlla ex
præcedentibus, sed fuerit forrasse I. id est, Igno-
sco. Crinitus etiam lib. vi. cap. vi. scribit θ & κ
fuisse etiam condemnationis notas; nam κ Græ-
cum, est Latinorum C, significans κταδικάζειν,
quamquâ Britannicus Perlij commentator scribit
κ fuisse

z fuisse notam absolutionis, & significasse καλόν, id est, pulchrum. θ autem significat θάνατον, id est, mortem. vnde Martialis lib. vii. Epig. xxxvi.

Nosti mortiferum Pratoris Castrice signum,

Est opera pretium discere Theta nouum.

& Aufonius in Eunum Epigram. cxx.

Miselle doctor, z tibi sit obsceno:

Tuumq; nomen Theta seclilis signet.

vbi Scaliger: z erat signum suspendij, refert enim laqueum collo inuolutum: θ, litera condemnatoria. quin & in castris militem ex cohorte morte dispunctum, hac nota significabat. Quod postremum Isidorus scribit libro i. Etymolog. addens è contrario per T in militiâ significari superstite, sicut mortuum per θ. Quare Romanis sospitalis litera erat T, quam Tribuni plebis, auctore Valerio Maximo, Senatusconsultis, quorum ipsi aut populus fundus factus erat, subscribebant. Erat & felix litera apud Hebræos, vt constat ex Ezechielis cap. ix. *Om-nem super quem videbitis Tau, ne occidatis.* De quo videndi, D. Hieronymus in eum locum & in c. lxx. Gretzerus cap. li. de Cruce, Foquelin. ad iv. Satyr. Persij, Brodæus lib. i. & Christianus xui nostri Martialis, qui ita cecinit lib. i ii. Epigrammatum, pag. 58.

Infelix multis Theta est; mihi litera felix,

Si θάνατον scribit, scribit & illa θεόν.

De aliis prætereà absolutionis & condemnationis notis apud Suidam hæc reperio: Μακρά γραμμή ἢ γραμμὴ δικάζουσα, &c. Longa linea condemnationem, breuis absolutionem significabat. De quibus fortè Plautus capiendus, cum longam quamdam literam infelicem vocat; quam alij aiunt esse I, alij L,
alij

alij, vt Afconius & Cælius, T. Vt vt fit, abfolu-
tionis literam, Cicero pro Milone, vocat *ſalutarē*;
condemnationis verò *triftem*; ſicut Liuius, *trifio-
rem*. Porro pro hiſce Iudiciariis literis, alibi cal-
culos, nigrum, condemnationis; album, abſolu-
tionis; uſurpatos fuiſſe ſcribit Ariſtoteles in Pro-
blem. & Ouid. lib. xv. Metamorph.

*Mos erat antiquis, niueis atrisq; lapillis,
His damnare reos, illis abſoluere culpa.*

Aut fortè cretà & carbone fiebant notæ; vt apertè
Horatius I. Serm. Satyrâ I I I.

Quorſum abeant ſani? cretà an carbone notandi?
Et Perſius Satyrâ v.

*Quæq; ſequenda forent, & quæ vitanda viciſſim,
Illa prius cretà, mox hæc carbone notaſti.*

Quâ de re hæc accuratè obſeruauit Iunius lib. II.
Animaduerſ. cap. v. *Teſtulis in urnam coniectis, ſi ſex
millium numerum explerent, reus ſolum vertere cogeba-
tur, quod ὀσσηνίσκουον appellabant, &c.* Neque illud reticen-
dum eſt; veteres loco calculorum Iudiciariorum uſos fuiſ-
ſe conchulis marinis, quos *χιγίλας* vocabant, vt teſtatur
Pollux libro VIII. ad quarum modum poſtea fabricata
fuerunt aeneæ, quas *σπονδυλάς* & *φρυκτοῦς* nominarunt.
Porro Iudicum calculi duplices fuerunt, vt ex Vlpiani An-
notationibus in Demoſthenem conſtat; quidam perforati
& nigri, qui condemnabant; alij qui abſoluebant, albi
& integri. Duas verò urnas, priorem mortis, poſterio-
rem miſericordie appellatam annotatur ab Ariſtophanis
Scholiaſte in Veſpiſ.

CAPVT XVIII.

De notis Censoriis.

PROVERBIO nobiles sunt Censorum notæ: non solum si per notam, intelligas ignominiam, vt Festus accepit; sed etiam si pro notâ, siglum capias, aut literas singularias. Vnum Liuium testem laudare possum lib. xxxix. cuius verba apertè de notis propriè dictis; cum omnium ferè aliorum testimonia magis faciant pro notâ μεταφορικῶς; significante infamiam. Sic habet Liuius: *Patrum memoriâ institutum fertur, vt Censores motis à Senatu adscriberent notas.* Quamquam & Suetonius satis clarè scribit, Claudium adhuc Censorem, rogatum vt notam alicui appositam deleret; respondisse, *Ita tamen vt maneat litura: vbi manifestè alludit ad notam à Censore scriptam.* Hinc celebrantur Cæritum tabulæ vulgari adagio: apud Horatium lib. i. Epist. vi.

———— & *Carite cerâ*

Digni. ———

Erant eæ tabulæ, in quas à Censoribus referebantur ij qui fuerant priuati suffragio. Quemadmodum Cærites primi quidem fuerant facti Romanorum municipes, sed sine iure suffragandi, vt auctor est Gellius. Extant & apud Græcos moris non absimilis quædam vestigia, cum nempe improborum nomina ad infamiam in publicis columnis adnotabant; vnde *συλοκοπεῖν* Hesychio est idem quod infamiâ notare. & apud Athenæum lib. vi. Polemon quidam vocatur *συλοκοπᾶς*, hoc est, columnæ ad probrum inscriptus.

CA-

CAPVT XIV.

De notis Suffragatoriis.

Ex quo, Consulibus Mario & Flacco, perlata est Lex tabellaria à Luc. Cass. Longino, De suffragiis non voce aut hastarum sonitu, aut *χερσιν*, sed tabellâ ferendis, cœperunt notæ suffragiorum: vt apparet ex Cicer. lib. I I I. de Leg. oratione pro Planc. & in Rullum. Erant verò eæ notæ, aut puncta, aut singulæ literæ. Ratio autem suffragandi talis, vt scribunt Turnebus, Tiraquelus, Gruchius, Budæus in post. Adnot. ad Pand. Comitia habebantur in Campo Martio, intra locum tabulis depalatum, quem Septa & Ouilia ab ouilis similitudine vocarunt. Ouid. I. Fastor. Iuuenal. Satyrâ VI. Martialis lib. IX. Epigr. IX. Strabo lib. V. Liuius Decad. III. lib. VI. Plinius lib. XVI. cap. IV. Suetonius Augusti cap. XLIII. Aufonius in Panegyri. Tum Rogatores obibant centurias vel tribus (iam enim curias à Romulo institutas Rex Seruius in centurias verterat, & Tribuni denique in tribus) rogantes ecquam singuli tabellam vellent? Erant enim duplicis generis tabellæ; aliis inscribatur A. id est, Antiquo; aliis V. R. Vti rogas. Post hæc, Diribitores diribebant, id est, distribuebant eam tabellam, quam quisque velle se Rogatori respondebat. Deinde suffragatores cum suâ singuli tabellâ ibant per pontes tumultuario opere extractos, in quibus *καθίστονοι*, hoc est, sitellæ erant positæ, vt Plautus; vel urnulæ seu cistæ, vt loquitur Plinius. His urnulis, coram appposito custode (ne qua fraus fieret)

ret) finguli tabellam suam iniiciebant. Denique tabellæ simul omnes excernebantur à custodibus, qui ex iis suffragiorum omnium inibant numerum, eumque in tabulâ (ad quam positi dicuntur à Cicerone) punctis adnotabant. Hinc passim apud Latinos scriptores, elegantes & prisca illæ formulæ: Puncta ferre, Tribum ferre; pro, Habere suffragia.

Quando autem pro candidatis ibatur in suffragia; primam tantum literam è cuiusque cui suffragabantur nomine, in tabulâ adnotabant suffragatores; vt scribit de Comitibus Nicolaus Gruchius.

CAPVT XXV.

De notis Tesserariis.

TESSERAM, inquit Turnebus libro xix. cap. xxvi. à Græco τέσσαρες dictam puto, id est, quatuor: erant enim tessera olim frustilla lignea quadrata. Idem asserunt Lambinus in Cistellar. Plauti, Brissonius De signif. verb. Cælius Rhodiginus libro xx. cap. xxvii. Alexander lib. iiii. cap. xxi. ibidem Tiraquell. Et quidem de materiâ tesserarum lib. xvi. cap. xviii. Plinius: *Tesseris aptissimum ligustrum.* Dio scribit ab Hadriano tesseras lignneas sparsas. à Tito Vespasiano σφαιρία ξύλινα, globulos ligneos. Polybius, ξυλίνιον vocat tesseram militarem, quod Lipsius eleganter *ligellum* vertit.

De formâ verò quadratâ ex vocis etymologiâ constat; quamquam & lusoriæ tessera, sicut alex nostrates, sex lateribus constabant, quo differabant à talo, qui quadrilaterus erat; vt ex Mar-

riali

tiali Cælius & Turnebus admonent. Et subinde rotundas tesseras quasdam quidam fecerunt, vt Dio de Tito, Vespasiano, & Nerone, & Hadriano, & Domitiano.

Fuere autem varij generis tessera: Militares, Frumentaria, Numarie, Vestiarie, Lusoria, Viaria, Hospitales.

Militaris tessera, auctore Polybio, *σώθημα* seu *πατέρον*, *tabella erat latiuscula inscripta* (inusta certis notis aut formis, inquit Turnebus libro x i x. cap. xxvi.) *quæ sole occiduo à Tribuno accepta, ferebatur ad signorum principes, rursusq; ad Tribunum redibat; vnde is omnibus esse datum signum cognoscebat.* Ita Marius pro signo tesserae suae vsurpauit Panem Deum, Nero Optimam Matrem, Sylla Apollinem Delphicum, Cæsar Venerem genitricem: alij verò verba, aut versus; vt de Claudio Suetonius cap. xlii. qui utebatur illo Homericò:

Ἄνδ' ἀπαμύααδ' ὅτε τις παρτέρῳ κλεπῶν.

Præter hæc signa, cuique tesserae inscribatur nota Ordinis, verbi gratiâ: H, Hastatorum, P, Principum, T, Triariorum: quod Lipsius lib. v. De Militiâ, ex eo colligit, quòd Polybius dicat, semper fuisse ex inscriptione deprehensum, cuius partis seu Ordinis tessera non esset perlata. Plurima verò alia de Militari tessera, quæ huc non spectant, scripsit Godescalcus ad librum secundum Vegetij, cap. vii.

Frumentaria tessera, certo frumenti numero inscripto, gratis dabatur populo. hoc enim solo differt à stellaturâ, inquit Lazius libro secundo, capite vltimo, quæ non gratis, sed vice stipendij dabatur, stellis notata, vnde nomen accepit.

pit. De illâ Perſius :

— *emeruit ſcabroſum tesserulâ far.*

De hac Lampridius in Alexandro, Spartianus in Peſcennio, Iuſtinian. Leg. Septem diebus. lib. xii. Cod. De erogat. milit. ann.

Numaria tesseræ, ſymbolum erat, quo ad Quæſtorem allato; nunmi promiſſi congiario (hoc eſt dono Imperatoris) reddebantur. Suetonius capite xli. Octau.

Vestiaræ, cui veſtium promiſſio certis notis erat inſcripta. Suetonius de Nerone, & Dio: *Aurum, argentum, variam veſtem; hæc dabat per ſymbola quadam & tesseras, &c. & reipsâ mox dabatur, quod quiſque eorum in tesserâ haberet.* idem Dio de Tito: *Globulos ligneos iaciebat, qui ſymbolum haberent; hic alicuius eſculenti, ille veſtis, &c.*

Laſoria tesseræ (quas, quia in tabulâ ſubſiliunt, lepuloſcos vocat Iſidorus lib. xviii. cap. lxxii.) oſcilla ſunt punctis ſeu ſignis notata; quibus binis ſimul aut ternis in pyrigo ſeu fritillo luditur. Dixi, binis aut ternis; quia ſemper paucioribus, quàm talis, vt monet Cicero in Diuinat. & Martialis lib. xiv. epigr. xvi.

Non ſum talorum numero par tesseræ. —

Erant autem hæ tesseræ ſex laterum auctore Cæſio lib. xx. cap. xxvii. Habebant enim binarium & quinarium ampliùs quàm tali; ſicut aſphalum erat octonum laterum: de quo Alexander Neapolit. lib. ii. cap. xxi. Porro huic ludo tesserario (de quo librum integrum ſcripſit Claudius Imp. teſte Sueton.) non abſimilis fuit graminifinus, in quo ſexaginta calculi, partem albo, partem nigro notati, per *ſpammas*, hoc eſt lineas, fritilli iaciebatur.

L

Vialis

Vialis tessera (vt eam Lipsius appellat lib. v. De Milit.) quâ iubebantur adornare itinera. Ammianus lib. XXI. *Per tesseram edicto itinere.* & lib. XXI II. *Misâ per Prouinciales numeros expeditionali tessera, cunctos transire iussit Euphratem.* Silius de Asdrubale:

———— *tacitum dat tessera signum:*

Dimisâ in colles pugnâ siluasq³ ferantur

Dispersi. ————

Hospitalis tessera. quâ ostensâ tamquam veteres hospites & amici, in maiorum suorum hospitia posteri accipiebantur, vt definit Stuckius lib. I. Conuiuial. De hac Plautus in Pœnulo:

Deum hospitem ac tesseram mecum fero.

Hac mihi hospitalis tessera cum illo fuit.

Ergo hîc apud me hospitium tibi præbebitur.

quæ eadem ab eodem, & ab interprete Lactantij vocatur *fidei tessera*: à Tertulliano verò *contesseratio hospitalitatis*, lib. De Præscript. cap. xx. eratque signum, vt Baronius docet Tomo I. Annal. quo Christiani instructi passim ab aliis Christianis hospitio accipiebantur; quod cum hæretici per fraudem imitarentur, sæpè nouis formis & notis mutatum fuit; ac tandem literis commissum, quæ à Patribus Concil. Nicæni, vt docuimus supra, vocatæ sunt literæ Formatæ. Vide Zasium in Leg. I I. ff. De Orig. Iur. & Budæum Leg. Sed etfi. ff. De Iudic.

C A P V T X X V I.

De notis Sortiariis.

SORTIVM notæ, eruditè non sunt ignotæ. Accuratissimè de iis egit Martinus Antonius Del

Del Rio noster, qui vniuersim earum vsum ait fuisse vel ad diuinandum, vel ad diuidendum. Sed meliùs Lessius noster lib. 11. de Iust. cap. 43. Dub. 1 x. addit etiam, ad consulendum. Sunt igitur triplicis generis sortes; Diuinatoriæ, Diuisorix, Consultoriæ. Quid sint sortes, quales, è quâ materiâ, describit Lipsius lib. 11. Elect. cap. xii. *Sortes, taleola, aut surculi è ligno fuere, non grandes, quibus litera inscripta siue nota.* Benè de ligno & notis. ita enim Cicero 11. De Diuin. *Perfracto saxo sortes erupisse, in robore insculptas priscarum literarum notas.* & Plautus Casin.

Num ista aut populna fors aut abiegna est tua?

A ligno autem, quod Græcè κέλον, fors dicta est Græcis κλήρο, vt ea voce vsus est Homerus Iliados v 11. ait Iunius lib. 11. Animaduers. cap. v. A notis, fors dicta χαμματιών apud Plutarchum in Fabio, inquit Cælius lib. xx11. cap. xv 11. Vt autem dicam de singulis. Diuinatoriæ, inquit Lessius loco citato, quibus inquisitio fit de rebus futuris. Diuisorix, quibus quæritur quid cuique tribuendum, siue illud sit res possessa, siue honor, siue pœna. Consultoriæ, quibus inquiritur Diuinum consilium. Alius cuiusdam generis sortium quoad materiam meminit Tacitus lib. De moribus German. *Virgam, inquit, fructifera arbori decisam, in surculos amputant, eosq; notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt. Mox paterfamilias aut sacerdos precatus deos, cælumq; suspiciens, ter singulos tollit; sublato secundum impressam notam interpretatur, &c.* Fiunt hæc per *παλδομάντεια*, inquit Del Rio. spectant autem vel ad diuinatoriam, vel ad consultoriam.

Huic artificio affinis est ἀλεκτρονομία, quâ certum aliquem locum in quatuor partes æquales describunt, & partibus singulis singulas inscribunt literas; literis singula imponunt grana; tum obseruant quo literarû ordine gallinaceus oscen introductus grana depascatur. Ita Valens Imperator cùm de suo successore quæreret, quia gallinaceus depastus erat grana notata literis Θ. Ε. Ο. Δ. occidi iussit omnes Theodoros, Theodulos, Theodatos: successit tamen illi Theodosius magnus, auctore Zonarâ Tomo 3. Sed hanc pullariam diuinationem non esse ἀλεκτρονομίαν, ut putauit Zonaras, eruditè ex Ammiano ostendit Del Rio, quò Lectorem remitto.

Hucusque de notis sortium Diuinatoriarum. *Diuisoriâ autem sorte*, inquit Del Rio, *Romani olim in Iudicibus legendis, prouinciisq; sortiendis utebantur, nec non in familiâ herciscundâ, in militaribus aliisq; negotiis.* quam ipsi rationem ab Atheniensibus accepere, ut ex Asconio Sigon. lib. II. de Iudic. cap. XI. docet, ubi iam olim in Areopago coniectis in urnam variis literis sortiebantur, testibus Luciano, Demosthene, Scholiaste Aristophanis, Cælio libro XXI. cap. XVI. & Sigon. lib. II. De Repub. Atheniensium. Neq; verò Iudices tantum, sed & athletæ quoque suos aduersarios literariâ sortitione constituiebant, ut scribit idem Lucianus. quod & Syracusanos fecisse, in iis sortiendis qui concionem essent habituri ex Plutarchi Problem. docet Cælius lib. XXI. cap. XVI. Indeque Dionysium, cùm fortè literam μ esset sortitus, acri scommate vocatum μωρόλογον, retorsisse; Monarcha ero.

Qui

Qui autem plura volet de variâ gentium fortitione per literas, legat Adrianum Iunium libro 11. Animaduers. cap. v.

Denique Consultoriæ sortes, quibus consilium exquiritur, vsui sunt subinde sine peccato etiam inter Christianos. quando, verbi gratiâ, quæritur in militiâ, cuius nationis miles primus facturus sit impressionem: item tempore pestis, quis Sacerdos mansurus sit inter pestiferos, vt faciendum esse scribit diuus Augustinus epistolâ CLXXX.

CAPVT XXVII.

De notis Grammaticorum.

GRAMMATICORVM notas vniuersim appello **G**accentus, seu *περὸς ὀδία*, notas item sententiarum, quas Græci *σημαὶ καὶ δέσεις*, Latini *posituras*, quia punctis positis adnotantur, appellant; auctore Isidoro lib. 1. cap. XIX. De his Nicanor Grammaticus librum scripsit, ideoque dictus *σηματίας*; auctore Eustathio. Scripsit & Diomedes diligenter libro secundo maximè de notis distinctionum, de quibus accuratè quoque I. Lipsius epistolâ ad Hubertum Audeantium: omnium verò absolutissimè vir clarissimus Erycius Puteanus in Faculâ, vt appellat, *Distinctionum*; quam ego non ab alio quàm illo sole eram speraturus. Omnem autem distinctionem notis factam, Græci vocant *διάστιχον* seu *διαστολίω*: & *κατασίζω*, notis distingo, in Epist. Basilij ad Notarium suum: *ἀστὴν τοῦ ἁγίου*, ager non notatus cippo, apud Pollucem.

Prima seu minima distinctio est Comma, quod Incisum vocant, cuius hæc nota, . sequitur distinctio paullo maior, Hypocolon, cuius hæc figura ; . deinde Colon, quod membrum quoddam est sententiæ, & gemino puncto signatur. postremò Punctum, quo ipsa Periodus definitur.

Alia verò olim interpungendi ratio: vno enim puncto variè collocato, omnes distinctiones notabant. Ita Diomedes lib. 11. & Donatus Grammatic. cuius postremi hæc verba: *Distinctio est, vbi finitur plena sententiæ: huius punctum ad summam literam ponimus. Subdistinctio est, vbi non multum superest de sententiâ: huius punctum ad imam literam ponimus. Media est, vbi serè tantum de sententiâ superest, quantum iam diximus, cum tamen respirandum sit: huius punctum ad mediam literam ponimus.*

Porro neque ea interpungendi lex omnino vetus est. constat enim veteres singulas voces punctis vtrimque includere solitos, neque vllam habere distinctionem aliam. ergo diuinari hoc potest; nam qui sciuerit, quando ea consuetudo inuenta, neminem scio. Cassiodorus ait, *id acceptum à maioribus.* magna lux à Cassiodoro! quibus maioribus? Hic omnes Dau sumus.

Parentthesis, signum est interpositionis; huiusmodi ()

Υφέν, signum coniunctionis in vocibus compositis, quando proxima manet immutata, vt, *semper-florentis* apud Lucretium. scribunt autem & Hebræi eodem modo hanc notulam, & *קפח* Maccaph vocant.

Αποσποφές, nota deficientis alicuius literæ, vt, *viden'.*

Diasta-

Diastasis, Signum diuisionis cùm verbi alicuius pars vna in extremâ lineâ, altera initio alterius versus rescribitur, vt homi-
nes. quem morem Augustus repudiauit, qui reliquum quod supererat verbi, malebat parti scriptę in extremâ lineâ subscribere, narrante Suetonio, quàm alterius versus initio perscribere, cap. LXXXV I I. *Notauit & in chirographo eius illa præcipuè; non diuidit verba, nec ab extremâ parte versus abundantes literas in alterum transfert, sed ibidem statim subiicit, circumducitque.*

Dieresis, nota diuisionis literę aut syllabę, vt *Aulã*, *Poëta*.

Accentus, seu *νεσσηδία*, veteres docti, notas vocum, fastigia, cacumina, vocationes, moderamenta vocabant, ait Gellius lib. XIII. cap. VI. Inuenit eos in Græciâ Pherecydes Pythagorę magister, auctore Laërtio. Nam ante Pythagoram Græcis ignotę fuere hæ notę, vt ex prisca marmoribus probat Gyraldus Dialog. I. de Poëtis. Neque iam ita Latinis vsurpantur ac Græcis; quamquam prisca Latinis fuere vsitatissimę, vt notauit Scaliger Iulius lib. II. De caus. ling. Latin. cap. LXII. ex Quinctiliano. Apud Hebræos verò, accentus quos ipsi Masoreth appellant, multò quàm apud Græcos & Latinos recentiores sunt. Falsum enim est, puncta seu accentus à Moysè vnà cum Lege Hebræis esse tradita, quando constat ea ferè quingentis annis post Christum à Tiberitis in Mæsiâ Paphlagoniæ (quos nunc Thalmudistas & Masorethas vocamus) esse excogitata, vt demonstrant Caninius in Grammat. Syriacâ, Elias Leuites in Prefatione lib. Masoreth, Munsterus in

Grammat. Hebraic. Bellarminus denique, Blasius, Viegas in XII. cap. Apocalypf. & Posseuius, nostri, qui postremus scribit lib. II. Bibliothec. cap. VIIII. punctorum vsum cœpisse anno Christi CCCCLXXVII. cùm Zeno Orientis Imperium, Occidentis Augustulus, Pontificatum administraret Simplicius.

Hi porro accentus seu tenorum notæ, triplices sunt, inquit Scaliger lib. II. De causf. linguæ Latin. cap. LIII. quot nempe sunt dimensiones syllabarum: altitudo, latitudo, longitudo. Altitudinis ratio est linea perpendicularis: idcirco cùm vocem tolleremus, eâ lineâ signata est; eo tractu, quo scriberemus in dextram nostri partem, sic /: quæ autem depressam significat, quasi caderet, sic \, situ contrario. atque hanc quidem suo nomini reliquere, grauemque appellarunt; propterea quod in guttur ac pectus pronuntiando eam mitteremus. Alteram illam priorẽ ab effectu potius nominarunt acutam; ferit enim aures, &c. Euenit autem vt duæ syllabæ inter se concurrerent; quarum prior acutum accentum haberet, altera grauem; quare eæ cùm coalescerent, concreuerunt etiam ipsi apices in vnum, sic ^, vel ~: quod Græci περισπόμενον, Latini circumflexum vocauerunt: quia vnico flexu virgulam arcuatam pingebant, talem o. quæ omnia maximam partem Scaliger descripsit ex Isidoro lib. I. cap. XVI.

Porro sicut accentuum, ita etiam spirituum quædam sunt notæ. Densus, initio hanc habuit H, deinde istam F, denique illam C. Lenis primùm nullo signo notatus, deinde isto q, denique illo D, vt Isidorus loco citato, & Seruius. Latini suum H,
pro

pro aspirationis notâ acceperunt à Græcis. Hebræi his non indigent, quòd eorum voces suos secum spiritus adferant.

Sunt prætereà metricæ quædam notæ, syllabarum quantitibus signandis apponi consuetæ. Ita longæ syllabæ symbolum est - . Breuis syllabæ nota o, quæ quidem debebat esse linea recta, sed altero tanto breuior prior: verùm ne inter scribendum error excurrentis manus falleret; eò ventum est, vt notula quæ circumflexo accentui aduersatur, aduersam quoque ei figuram haberet, vt argutè obseruat Scaliger. Prior notâ *μακρός*, altera *βραχύς* dicitur Isidoro. qui illud etiam habet de notulâ Sicilico, quod non facilè apud alium inuenias, lib. 1. Origin. cap. xxv1. *Vbi litteræ consonantes geminabantur, Sicilicum superponebant: vt sella, serra, asseres; pro sella, serra, asseres. Veteres enim non duplicabant litteras, sed suprâ Sicilicos apponebant. Dicitur autem Sicilicus, quia in Sicilia inuentus est. Rectiùs tamen à siciliendo, id est secando, inquit eruditissimus Puteanus.*

Nec prætereundæ sunt Platonis notæ, de quibus Scholiastes Aristophan. Hortibonus, aliàs Casaubonus, in Notis Laërtij, Sixtus Senens. libro 111. Bibliothec. Pythæus lib. 11. Aduers. cap. 111. quas Isidorus vocat *notas sententiarum*, & appositis figuris recenset singulas his nominibus, lib. 1. cap. xx. Asteriscus, Obelus, Limniscus, Antigraphus, Paragraphus, Positura, Cryphia, Antifigma, Diple octuplex, Versa, Ceraunion, *κρίσιμον*, vel vt Hortibonus scribit *κρίσιμον*; Phi & Rho, anchora duplicis generis, *κορῶνις*, *ἄλορον*. Illud autem de obelo obseruandum; eius

170 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
notam solitam vocari Culpam; sicut ei contra-
ria dicebatur Laus. De quâ vtraque Horatius
epist. ad Pisones:

—— vitæ denique culpam,

Non laudem merui. ——

Et Aufonius in ludo septem Sapient. ad Dre-
pan. Pacatum:

Possum ego censuram lectoris ferre seueri,

Et possum modicâ laude placere mihi.

Pone obelos igitur spuriorum stigmata Vatum,

Palmas non culpas esse putabo meas.

Quæ fuerit nota culpæ, præter θ, & obe-
lum — non reperio. De θ autem extra mili-
tiam, etiam in Grammaticorum castris vsurpato,
Persius testis est:

Et potis es nigrum vitio præfigere Theta.

Et Sidonius Apollinaris in Hendecasyllab. ad
Felicem:

Isti qui valet exarationi

Districtum bonus applicare θ̄ntæ

Noui, sed benè non refello culpam.

Vnde in Prouerbum abiēre; ὀβελίζειν Ciceroni
vsurpatum; obelo, vngue, censoriâ virgulâ nota-
re apud D. Hieronymum & Quinctilianum: Ari-
starchum agere apud Ciceronem, qui sic Atticum
compellat; quod is sua scripta quæ ei non pro-
babantur miniatulâ cerâ notaret; epistolâ xvi.
ad Atticum.

De laudis verò notâ, obseruatio est Scaligeri
in Varronem De re Rusticâ: *Pauimenta q̄ L faciunt.*
L inquit, nota est quam olim solebant inserere ad
designandum locum laudabilem; quod patet ex
Commentario, vbi L L exponitur *Locus Laudabilis.*

Plura

Plura de similibus vide apud Wouuverium in Polymath. & Robertum Titium lib. x. cap. xiv. Erant enim olim Grammatici plerique proiectifsimæ audaciæ, vt impunè in omnium scripta obelis suis & asteriscis velut ferro grassarentur, sicut Cresconius ille allatrator Augustini. in quos facetissimi sunt hi versus Herodici Babylonij apud Athen. lib. v. sub finem :

*Aufugite Aristarchij per maris spatiosa terga,
E Graciâ, flauis ceruorum hinnulis pauidiores,
In angulis murmurantes bombyces ; monosyllabi,
quibus cura est
Σοῦν & σοῦν an dicatur, altercari, & μὴν an νῆν?
Hoc vos numquam non torqueat, ô morosi ac tempestuosi.*

CAPVT XXVIII.

De notis Arithmeticis.

PRISCÆ numerorum notæ non iniucundam habent narrationem, adeoque huc pertinentem; etenim cùm apud Latinos, tum apud Græcos & Hebraos, literæ etiam singulariæ numeros significarunt, vt Gyraldus Dialog. i. Poët. & Petrus Gregorius lib. xv. Artis mirab. cap. i. & Matth. Hostius De Numeris. Ac Hebræi quidem & Græci, librorum numerum præfixis literis censent. Librum Α primum, Librum Β secundum vocant, &c. Atque hinc apud Homerum versus ἰσόληποι. De quibus ita Muretus l. xiv. Variar. cap. xiiii. Cùm literæ Græcorum etiam ad numeros significandos adhibeantur, quorum versuum omnes literæ pro numeris acceptæ, eundem

dem numerum efficerent ac constituerent, eos versus *ισοψηφως* vocabant. Sunt autem *ισοψηφα* planè nomina; *δαμαγόργς* & *λειμὸς*, vt è subiectâ descriptione perspici potest.

α	4.		
α	1.		
μ	40.		
κ	1.	λ	30.
γ	3.	ϛ	70.
θ	70.	ι	10.
ϛ	100.	μ	40.
κ	1.	θ	70.
ς	200.	ϛ	200.
<hr/>		<hr/>	
	420.		420.

Apud Hebræos quoque obseruarunt Rabbinii Esther & Susanna Grammatica nomina esse *ισοψηφα*.

כ	1.	ש	300.
ו	60.	י	6.
מ	400.	ש	300.
ל	200.	נ	50.
		ה	5.
<hr/>		<hr/>	
	661.		661.

Huius vtriusque loci admonuit me pro insigni suâ in me beneuolentiâ Pater Ortho Zylus è Societate nostrâ, cùm autographum huius libelli ei legendum dedissem.

Latini verò vnitatem literâ I notabant; quoniam (inquit ex Prisciano & Valerio Probo Scalliger lib. 1. ling. Latin. cap. xli.) minimo spatio esset

esset virgula, sicut vnitas nullo: ac repetebant sanè vnitates vsque ad quinque, IIII. Quinarium scribebant per V. non propterea quòd ea nota dimidium esset X, quo denarium designarent; neque idcirco, quia olim scripserant QV, & postea Q sustulissent; sed quoniam esset quinta vocalis; cum quâ repetitis atque appositis vnitatibus, ducebantur ad numerum denarium; quem idcirco X literâ notauere, quia in vulgari ordine Alphabeti statim post V subsequitur. quo consilio etiam, Centenarium numerum cum statuissent per C; sequenti elemento scilicet D, quingenarium deposuere. vel quia proximè post C, sequitur D, inquit Probus; vel, vt aliis placet, quia inter hanc & M, quod mille significat, quinque literæ intercedunt, quæ dimidium millenarij innuant. vel, quod magis placet, quia sit capitalis litera huius nominis, Dimidium. quod dimidium Millenarij significet; vel potius quia antiqui hunc numerum per sinistram partem literæ M, sic notarent, N, quæ nota panè similis est D. Ratio autem Centenarij à primâ literâ ipsius nominis accepta fuit, sicut & Millenarij per M. Quingenarij verò notam non à nomine, sed à Græcorum instituto excogitarunt; nam cum illi per N pingerent quinquaginta, prisca Latini qui huius elementi loco ponerent identidem L, vt Lymphæ, pro Nymphæ, in hunc quoque vsu L pro N substituere. Verum hæc omnia displicent Matthæo Hosto, qui lib. De num. cap. v. longè hæc aliter explicat, neque sanè ineruditè: sed non lubet hîc adscribere, ne sim longior.

Quidquid hac de re sit, Romani ante vsu horum-

horum-

horumce numerorum annos Consulares notabant clavis fixis; sicut & Volsci in templo Nortia deæ Hetruscæ, vt Plinius scribit lib. vii. c. xl. *Annales, inquit, antea in clavis fuerunt, & per numerum clauorum fixorum fuerunt anni numerati, quòd rare litera eo tempore fuissent, idcircoq; clauum ex Lege vetustâ figebat Prætor Maximus; dehinc à Consulibus ad Dictatorem, &c.* De quo ritu vide VVouuerium in Petron. Notis, Rosinum, Alexandrum, Cælium.

At verò Barbaricæ Arithmeti corum notæ, quibus hodieque vtimur, ante trecentos annos tantum ad nos venere ab Arabibus, inquit Scaliger in Explicat. numi Constantini. Hispani primùm eas accepere à Mauris: Latini deinde omnes ab Hispanis. Fertur autem priscorum numerorum inuentor primus Theut, seu Theutates, auctore Plinio. Zifra autem vocantur ab Hebræo Zepher, quod est scribo, sicut Cariad-Zepher, hoc est, ciuitas literarum, in Scripturâ sacrâ, quòd ibi literarum studia florerent.

Iam finem facio dicendi de notis; nam quæ de Astronomiæ signis dici possent, paucula sunt, sicut & de notis ponderum & mensurarum, de quibus partem Probus, partem Pet. Diaconus, partem Isidorus scripserunt. Digitorum autem notæ (de quibus Tractatulum conscripsit Beda) quia non scriptione, sed gestu exprimuntur, non faciunt meo instituto. Spero interim neminem mihi succensurum, quòd tam minutis reculis tantum impenderim scriptiõnis; quando & Isidori & Bedæ, aliorumque eruditorum hominum me defendit exemplum; & multa, nisi fallor, dicta sunt, quæ parum antea obseruata.

C A-

CAPVT XXIX.

*An literis, notis, & numeris arcana
aliqua insit vis.*

DVPLICEM literis, notis, & numeris inesse vim nemo negare potest; vim nempe significandi, & vim obligandi; quæ vtraque moralis quædam vis est, communi hominum arbitratu atque consensu iis attributa. De hac non ambigimus: de vi quadam physicâ atque arcanâ nobis quæstio est; qualem tribuere literis & notis ij videntur, qui Notariam exercent, quæ ars Magica censetur à quibusdam, apud D. Thomam, & Antonium Del Rio. Illi item qui philacteriis quibusdam & schediasmatis, veluti amuletis, tutos se præstant à vulneribus & globis tormentorum. Ac sanè in Magiâ variæ sunt diuinandi artes per mysteria quædam literarum.

Est *ὀνομαίντεια* per quam futura exquirunt ex nomine consulentis; illius nempe literis veluti anagrammatismo quodam variè collocatis. Atque ita Philostratus lib. 1 v. narrat Romæ puellam quamdam mortuam, ab Apollonio suscitatum per *σοιχειομαίντειαν*, quam Cocles cap. 1. de Sortileg. rectè Literomantiam vocat.

Est & *ἀριθμάντεια*, quâ Græci valorem literarum expedientes diuinant de illius victoriâ, cuius nomen maiores habet numeros; quâ item Chaldæi Alphabetum diuidentes in tres decades, singulas literas planetis singulis assignant. Cui affine est illud commentum diuinandi ex literis pagine alicuius in libro quopiam fortuitò aperta; quo

quo vti solitum Hadrianum Imp. Spartianus, & Claudianum Trebel. Pollio scribit; & Socratem sic ferunt intellexisse sibi esse moriendum:

Spectat huc etiam Iudæorum recentiorum Kabbala, & Platonis Arithmeticum vaticinium, reprehensum ab Aristotele lib. v. Polit. Item Pythagoræ somnium dicam an inuentum, quod ei Plinius tribuit; quo docet ex pari vocalium numero in nominibus felicitatem, ex impari infelicitatem portendi & diuinari.

Quid quòd eò dementiæ venerit quidam C. Basilius (vt eum Philastrius nominat libro De hæresibus, vel potiùs Marcus & Colarbasus; vt Irenæus De hæres. item lib. i. & Tertullianus De præscript. eos vocant) vt dicerent tantam Alphabeto Græco inesse vim, vt sine istis literis veritas non possit inueniri; imò totam plenitudinem & perfectionem veritatis in istis literis esse dispositam. propter hanc causam enim dixisse Christum, Ego sum Alpha & Omega. quam hæresim confutauit toto ferè libro primo Irenæus.

De vi auerruncatoriâ, multi opinati sunt eam inesse literis ac notis. Ita Conradus Wimpina cap. penultimo & vltimo lib. De superst. scribit vsitatum esse apud Magos genus quoddam characterum peregrinorum, in quibus sunt nouem caldariæ, & nomina Principum quatuor huius mundi cardinum; feruntque eos inuentos à Germone Babylonio, Hermete Ægyptio, & Thore Græco. Fundaturque hic error, inquit Del Rio lib. i. cap. i v. qu. i. in magno illo aphorismo libri impij, qui inscribitur Arbanel in Septennâ i i. vbi traditur, quòd Deus quando rebus nomina

nomina imposuit, simul cum nominibus vires & officia quædam illis distribuit; & ita characteres habeant vim non ratione figuræ vel pronuntiationis, sed ratione virtutis seu officij illius, quod Deus ad tale nomen vel characterem ordinavit. Neque ab hac opinione alienus fuit Origenes libro 1. & v. contra Celsum; aliiq; medici, Qu. Serenus, Aëtius, Trallianus, Paracelsus, & Plinius lib. xxv i i i. cap. i i. qui docent notas & scripta quædam verba facere curandis morbis; sicut & Cabbalistar, qui docet literis ac syllabis quædam esse cum sideribus cognationem; adeoq; illas habere maiorem vim, quæ rem sanctiorem significant, aut à sanctiore lingua descendunt; quorum auctoritate forsân persuasus Picus docuit in position. Magic. nomina barbarâ & nihil significantia, plus habere efficacitatis. Sanè sic apud Iudæos fuere phylacteria characteribus inscripta, quibus ipsi se præservari putabant. Apud Romanos ros turpiculæ inscriptæ (præfiscini, ut dicebant) suspensæ de collis puerorum: de quibus Gellius. Apud Græcos Ephesiæ literæ, quas Diogenianus scribit fuisse quædam notulas, quibus vtentes, in omni certamine victoriâ potirentur, quarum mentio apud Athenæum lib. xi i. ex Anaxilâ Poëtâ:

In consutis sytariis (id est, minutis coriis) literas Ephesias, ferens.

Quales fortè erant R & A, quas quidam collo appensas gerebant, apud Plinium libro xxv i i i. cap. i i. sub finem. Suidas scribit eas fuisse carmina quædam obscura, quæ & Cræsus in rogo reitavit; & Olympia, Milesio & Ephesio certantibus, Mi-

M

lesium

legum luctari non potuisse, propterea quod alter iuxta talum Ephesias literas habebat; quibus compertis & demptis, concidisse Ephesum ferunt. quo loco liber meus in margine habebat has notas, AIN. SEGEN. FV. RALLES. VNGLYCK. Cælius lib. xvi. c. xiv. refert hæc verba, *Asci. Catafci. Aex. Damnameneus. Aesion. Tenebra. lumen. Sol. ipse. verum.*

Amatorias autem notas refert D. Hieronymus cap. xvi. in Vita D. Hilarionis: Erat iuuenis emporij Gazensis, qui virginem vehementer deperibat; is Memphim profectus, post annū magicis artibus instructus rediit, & subter limen domus puella, tormenta quadam verborū & portentosas quasdam figuras sculptas in aris Cyprij laminā defodit, & illic amore infaniuit puella. & mox facit D. Hilarionem hæc respondere dæmoni, dicenti se ob vim harumce literarum non posse exire: *Grandis fortitudo tua qui licio & laminā strictus teneris.* Quo loco Rosvveydus noster ex Taciti Annal. libro xi. obseruat huiusmodi notas plumbeis lamellis fuisse nonnumquam incisas, & ab Ammiano lib. xxviii. huiusmodi inuenta vocari *artes prauas.*

Igitur vt ad hæc omnia respondeam; dico generatim, nullam omnino vim physicam arcanam inesse literis vllis aut notis, ad aliquem huiusmodi effectum producendum, vt mecum docent omnes Patres, & scholastici Doctores, D. Thomas, Gerson, &c. Antonius Del Rio, Tyræus, nostri; ipse etiam Vlpianus I. C. Leg. i. D. De extraord. cog. & Hippocrates medicus lib. De Sacro morbo, Galenus lib. vi. & x. Simplic. medicam. Langius, Valesius, Fernelius, Ferrerius, Petrus Gregor. Tolosanus, Scaliger, &c.

Talis

Talis autem est ratiocinatio Antonij Del Rio, lib. 1. Disquis. Magic. cap. iv. qu. 111. quâ sententiam illâ confirmat: Notæ, literæ, verba, nullam habent vim, neque artificialem, neque naturalem, neque supernaturalem ad huiusmodi effectus; igitur, &c. De artificiali nemo dixerit, aut etiam de supernaturali; non enim Deus, aut boni Angeli ad præstigias operam suam locant. Naturalis nulla vis esse potest; quia verba scripta & notæ sunt quid mortuum, & expers omnis energiæ, nisi fortè à chartâ aut atramento vim hauriant, &c. Igitur notæ, literæ, verba, nihil faciunt ad morborum auerruncationem, amoris excitationem, vulnerum defensionem, &c. Atque ob huiusmodi rationes damnantur hæcce *magica* characteribus magicis insignita à diuo Basilio homiliâ in Psalm. xlv. & meritò phylacteria hæc vocantur ab Isidoro *Ligatura execrabilium remediorum*. imò irrita fuere olim ab ipso Luciano in Dialogo De moribus Philosophorum: adeoque Antoninus Caracalla, auctore Spartiano, grauissimis suppliciis eorum superstitionem compescere decreuit.

Quamquam *de artha* seu amuleta illa quæ Catholica Ecclesiæ consensione probantur, notis aut literis insignita, vim suam habent, non naturalem illam ex numero figurarum, aut lineis ipsis, aut re quapiam simili; sed supernaturalem ex ope diuinâ. Talia autem sunt Euangelium D. Ioannis, Davidis Psalmi, sententia aliqua sacre Scripture, Agni cerei inscripti: quorum effectus supernaturales sunt, Deoque assignandi, si quando eueniunt. Quicumque autem effectus producitur

vsu aliarum chartularum, dæmonis paciscentis artificio existit. ira patuit in virgine illâ Gazensi, quæ non vi philtri, sed machinatione dæmonis, philtro tantum pro signo vtentis, ἐρωτοληψία correpta est; neque aliter de aliis omnibus existimandum est. Quod verò attinet ad diuinationem, quæ ex nominum literis aut notis numerorum capi solet; ea quia nullo Dei aut Scripturæ sanctæ promisso nititur, quia semper incerta, quia plerumque fallax, quia semper dæmoni locum aliquem tribuere videtur, anathematis pœnâ prohibita est, cap. Sortes. xxvi. qu. v.

Alioqui licet subinde exquirere rerum nomina notis inuoluta: verbi gratiâ, Antichristi nomen quod Apostolus in Apocalypsi his siglis numerorum texit, DCLXVI. quodq; nonnulli se fuisse assecutos putarunt, texendo nomen ex literis eisdem simul numeros continentibus, quale est, DICLVX. quod legere me memini in glossario quodam manuscripto Heriberti nostri Rosveydi. Et multa sanè de illo nomine curiosè scribunt Ribera noster in Apocalypf. Pater Alcaçar, Sanderus de Antichristo, Feuardent. & Raimundus item de Antichristo: nec id malè faciunt. At credere magna quædam mysteria ac vim singulis inesse numeris, vt Pythagoræi & Cabbalistræ tradiderunt, ne insignis insania est, helleboro purganda; de quâ eruditè multa obseruarunt Petr. Gregorius Tolosanus lib. xv. Artis Mirabil. cap. x. Cornelius Agrippa lib. ii. De occultâ philosoph. cap. iiii. & x. Galatiñ. lib. iiii. contra Iudæos cap. ix. Philostratus De Vitâ Apollonij cap. ix. lib. iiii. & Cælius Rhodigin. lib. xxii. cap. vi.

Deni-

Denique non damnauerim erroris eos, qui piâ quadam consuetudinis simplicitate, libri alicuius sacri pagellam aliquam fortuitò arreptam legunt, vel dogmatis vel solatij alicuius capiendi causâ, quod diuo Aurelio Augustino sedenti & de vitæ mutatione cogitanti vñu venit, vt diuinitus sibi dictum arbitraretur quod primâ fronte in Paulinis Epistolis sibi offerebatur. Et multos dicere frequenter audiui solitos se ex libello Thomæ à Kempis sic querere in mœrore consolationem, neque ferè vñquam falli. Sanè Pater Ioannes Dauid è Societate nostrâ vir liberalissimi ingenij & acuti, Veridico suo Christiano extremo rotulam adiecit variis numeris illusam, alteri folio fenestrato suppectam; cuius circumuolutione, noui semper & noui numeri apparèt, nouarum, sed incertarum sententiarum (quibus totus liber refferus est) indices; vt quæ cuique sententia forte ceciderit, eam sibi dictam esse inspiratamque existimet. Sed futura velle conuicere ex versiculis ita fortunâ oblati, vt fecère Heraclius Imperator apud Cedrenum, Andronicus apud Gregoram lib. viii. damnata superstitio est, cap. Aliquantum, & cap. Si quis Clericos. xxvi. qu. v.

CAPVT XXX.

De vi obligandi quam habent literæ.

INITIO capitis superioris dixi literas moralem quamdam habere vim obligandi. Auctor mihi est Iustinianus lib. i i i. Instit. tit. xiv. De obligationibus: *Obligationum ex contractu, quatuor*

M ; sunt

sunt species: aut enim re contrahuntur, aut verbis, aut literis, aut consensu. Dixi autem esse moralem vim. Ita enim scribit Paulus Iureconf. L. xxxviii. ff. De obligat. & action. Non figurâ literarum, sed oratione, quam exprimit, obligamur; quatenus placuit, non minus valere quod scripturâ quàm quod vocibus linguâ figuratis significaretur. vbi clarissimè ostendit, omnem illam vim ex placito esse hominum. Rectè autem addit, non minus valere scripturæ fidem quàm vocis, quia Leg. xv. Tit. xxi. Cod. lib. i v. sancit Constantinus Imperator, quòd eamdem vim obtinent tam fides instrumentorum quàm depositiones testium. Imò lib. viii. Cod. Tit. xxxix. Lege xiv. *Meliùs quidem si per scripturam.*

Porro hæc obligatio quæ ex literis oritur non est naturalis, sed ciuilis, vt Modestinus in L. Obligamur, li. versu penult. De action. P. & §. i. De liter. obligat. habet enim scriptura vim obligandi tantum ex Lege ciuili, aut summum ex Iure gentium. Et optandum quidem esset cum Senecâ lib. iiii. De Benef. *Vtinam nulla stipulatio emptorem venditori obligaret, ne pacta conuentaq; signis impressis custodirentur; fides potiùs illa seruaret, & æquum colens animus, &c. adhibentur ab vtraque parte testes: ille per tabulas plurium nomina interpositis parariis facit, ille non est interrogatione contentus, nisi rem manu suâ tenuit. O turpem humani generis & fraudis ac nequitia publica confessionem!* sed ex quo cœpit esse,

Nusquam tuta fides, —

& promissiones ac pacta passim perfidiâ eludi, cœpit illud Cicer. lib. i. epist. xiv. ad Atticum esse verissimum: *Nervos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere.* Optimum verò Epicharmi consilium:

lium : Νῆες καὶ μέμναο ἀπιστεῖν : *Sobrius esto, & memento nulli fidere.*

Quia verò tam stricta ex scripto nascitur obligatio, non nisi præsentis prudentiæ animo ad syngraphas, cautiones & fiducias scribendas accedendum est: *Si quis enim debere se scripserit, quod sibi numeratum non est, inquit Imperator libro III. Institut. Tit. XXII. De literarum obligat. is de pecuniâ minimè numeratâ, post multum temporis, exceptionem opponere non poterit.* Atque adeò memorabile exemplum est, quo Pulcheria Augusta, prudentissima femina, fratrem suum Theodosium Imp. Iuniorum ab incautâ imprudentiæ syngrapharum subscribendorum consuetudine deterruit, ut de eâ refert Socrates lib. VII. cap. XXI. Theodoretus lib. V. cap. XXXVI. & Nicephorus Callistus lib. XIV. Histor. Eccles. cap. XXI. his verbis: *Theodosius quòd naturâ apertus & simplex esset, & omnibus benignè facere cuperet, sæpè etiam literis quibus minimè oportuit, sententiâ earum non perspectâ, subscripsit. Que verò ei diuinitus quasi fidelis custos data erat in rebus omnibus magnifica, moderata & sapiens Pulcheria Augusta, id ipsum quoque morem absurdum coarguens, correxit. Syngrapham enim inter eum & se venditæ coniugis eius raptim compositam ei proposuit, eamq; ille scripturæ vim nesciens, confestim manus suæ annotatione confirmavit. Postridie eius diei Imperator coniugem ad se vocavit, quam Pulcheria se ei reddituram plurimum negavit; emptionis libellum ut testem (qui accusari aut reiici non posset) prætendens. Tantâ illa prudentiâ ac festiuitate fuit. Atque illa negligentiam eius arte quadam arguens, moderatione mirâ improvidam literarum subscriptionem sic in eo emendavit.*

Hinc etiam è contrario tanta est Legum seueritas, in eos qui aliorum scripturam cum fraude imitantur, vt apud Ægyptios ambe iis manus amputentur, teste Diodoro Siculo lib. 1. Bibliothec. cap. vi. Quod & fecisse Claudium scribit Suetonius: *Proclamante quodam, præidendas falsario manus; carnificem statim acciri cum macherâ mensaq; lanionia flagitauit.* Et vix aliquanto mitius consuluit Alexander Seuerus in Tabellarium, quem, quia falsum causse breuem retulerat, incisus digitorum neruis deportauit. vt Auentinus scribit lib. 11. Annal. Boiorum, ex Lampridio in Alexand. Seuero.

Solitus tamen est Titus Vespasiani filius, cum amanuensibus suis per ludum iocumq; certando, imitari chirographa quæcumque vidisset, ac sæpè profiteri se maximum falsarium esse potuisse. vt Suetonius in Tito: quemadmodum & Alexis puer, Attico à manibus, studiosissimè Attici ægrotantis manum imitabatur, ne Cicero visâ alienâ literâ, de Attici morbo posset suspicari. vt Pet. Victorius lib. xviii. Var. cap. x. explicans illa verba lib. vii. epist. ii. ad Attic. *Alexidis animum amabam, quod tam propè accederet ad similitudinem tuâ literæ, manum non amabam, quod indicaret te non valere.* Sed hic astus pro ingenuo ludo habendus est, quando sine dolo malo adornatur. Alioqui vt huiusmodi fraudes tollerentur, temporibus Neronis Claudij, inquit Suetonius cap. xvi. *aduersus falsarios primùm repertum, ne tabula nisi pertusa ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur.* (quarum tamen aperiendarum tres occultissimas artes recēset Lucianus in Alexandro.) Et à Iustiniano Imperatore grauiter cautum, ne facile comparationes literarum instituantur li. iv. Titu-

Titulo XXI. De Fide instrum. Leg. XIX. Quæ Lex
 vtinã aduersus apocryphos scriptores seuerè fuis-
 set exercita; neque aliter libri alicui attributi fuis-
 sent, nisi auditis testibus, & concepto iuramento
 illo Iustiniano: non inuentus fuisset Leucius
 quispiam qui falsa Apostolorũ Acta conscriberet,
 sub nomine Matthiæ, Iacobi minoris, Petri &
 Ioannis; non eò processissent Hexocarides & Leo-
 nides philosophi, qui eadem extruserunt, nomine
 Apostoli Thomæ, vt scribit Innocentius epist. III.
 ad Exuperium: non fuissent eã audaciã Mani-
 chæi, & Priscillianistæ, & Ebionitæ, auctoris
 Augustino lib. De fide contra Manichæos cap. IV.
 Orosio epist. ad Augustinum de erroribus Priscil-
 lianistarum, Epiphan. hæ. xxx. non hodieque tot
 impuri infamesque libelli, bonorum subinde no-
 minibus ad fraudem personati volitarent: quo-
 rum ego auctoris nihil imprecor grauiusquã
 Valentis Imperatoris supplicium; hoc est, vt vel
 calami illis inter scribendum rumpantur, aut ob-
 rigescant brachia (quod Valenti tertium contigif-
 se narrat historiã, cum Basilium vellet scripto
 libello exturbare in exilium) aut certè vt ipsi,
 sanctã scelerum suorum pœnitundine ducti,
 optent, cum hæc scriberent, illud Neronianum:
Vinam nescissem literas!

CAPVT XXXI.

Varia scripturarum nomina.

ERIT hoc caput instar Campanici belluati
 tapetij varium & illusum; fortè eã gratiã et-
 iam iucundum, iis maximè qui nihil volunt
 M 5 char-

186 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
chartariorum nominum ignorare. En syllabum
literarum ordine digestum.

Acta, sunt narrationes scriptæ rerum gestarum;
vnde & *Gesta* appellata. Plautus Truculento:

Quin accipias gesta tecum.

Duplicis sunt generis: *Sacra*, & *Ciuitia*. *Sacra* sunt
Martyrum *Acta*, quæ quòd à Notariis publicis,
in Prouinciis iussu Proconsulum adnotarentur,
dicta *Publica*, & *Proconsularia*, vt Baronius Car-
dinalis cap. 1. de Martyrolog. Rom. ex D. Au-
gustino; sicut *Præsidualia* à Præsilibus. Instituit ea
per septem Diaconos primùm conscribi S. Cle-
mens; mox D. Fabianus Pontifex per septem
item Subdiaconos: vt habet liber Pontificum
Damasi.

Ciuitia Acta fuère, in primis *Acta Iudicialia*, quo-
rum crebra mentio in Iure, & *κοινωνία* dicun-
tur à Theophilo §. ultimo, Institut. de Curat.
Deinde *Proconsularia*; de quibus Apuleius libro 1.
Floridorum: *Proconsul moderatâ voce rarerer & se-
dens loquitur, &c. Proconsulis autem tabella, sententia est;
quæ utcumque recitata est, ita Prouinciæ instrumento
refertur.*

Sunt & *Natalitiorum Acta*, sed obscurioris fa-
mæ: quam faciam auctoritatibus aliquot illu-
strem. Iuuenalis:

*Tollis enim, & titulis Actorum aspergere gaudes
Argumenta viri.* —

Seruius 11. Georgicôn: *In templo Saturni repone-
bantur Acta, quæ susceptis liberis faciebant parentes.* Huic
ritui respondent libri quos Parochi apud Catho-
licos singuli in templis suis asseruare solent; in-
scriptis baptizatorum nominibus & parentum.

Repa-

Repagularia Acta, sententiæ sunt Repagulariorum disceptatorum, hoc est, commissariorum, qui ad fores curiæ ius dicunt, inquit Budæus in *Forensib.* fol. 39.

Diurna Acta. Suetonius in *Cæsare*: Immo honore primus omnium instituit, vt tam *Senatus* quam *populi diurna acta conficerentur.* Tacitus lib. XIII. *Diurnis vrbis Actis mandare.*

Accepti & expensi tabula, diurnis hisce Actis eo erant similes, quòd quotidie item scriberentur. ita *Asconius*: *Moris erat vnumquemque domesticam rationem sibi totius vite suæ per dies singulos scribere, ex quâ appareret, quid quisque de redditibus suis, quid de arte, fœnore, lucròve seposuisset quoque die, & quid item sumptus damnive fecisset.* Erant verò eo dissimiles, vt obseruat *Iosephus Scaliger* libro *De chartâ contra Guilandinum*, quòd in aduersâ parte scriberetur ratio expensi; in auersâ, ratio accepti; vnde vtramque paginam facere dicebatur, quando rationes accepti & expensi congruebant; siue cum aduersa pars quadrabat auersâ, quod item vocant *paria facere*, seu *pariari*: cui contrarium est, *reliquari.*

Aduersaria sunt chartæ, in quas leui manu ea conuicimus, quorum veremur obliuisci, donec seriò describantur. *Ausonius* vocat *Chartas liturarias.* Fiebant enim ex chartâ deletitiâ, seu pagellis gypsatis, vt *Scaliger* contra *Guilandinum*: quæ deletili spongiâ tergebantur. De his *Cicero* pro *Rosc. Comœd.* *Quid est quòd negligenter scribantur Aduersaria? quid est quòd diligenter conficiamus tabulas? quâ de causâ? quia hæc sunt menstrua, illa eterna; hæc sunt deiecta (vt Budæus, coniecta) illa in ordinem confecta.* Dicta sunt *Aduersaria*, non quòd animum legent-

legentibus aduertant, vt putarunt nonnulli apud Corass. lib. i. Miscellan. Iuris, cap. xviii. sed quò aduersâ etiam in parte quasi per neglectum scriberentur. Veteribus enim mos fuit, scribendi res serias, vnâ tantùm in facie. vt ex illo Iuvenal. Sat. i. colligi potest:

Scriptus, & in tergo nondum finitus Orestes,

quem versum & morem refert Sidonius lib. vii. epist. ad Constantinum. vnde & ab eodem Poëta secundùm Cælij lectionem lib. xii. cap. xxi. vocantur *Transuersa*:

— *longi relegit transuersa diei.*

quò spectasse etiam Cicero videtur ad Attic. lib. v. *Venio ad transuersum illum epistola tua versiculum.* & Martialis lib. iv. Epigr. lxxxvii.

Inuersâ pueris arande chartâ.

& lib. viii. Epigr. lxvi.

Scribit in auersâ Picens epigrammata chartâ.

Denique Theodorus Hermopolites ad L. notionem De verb. signif. apud Cuiacium lib. viii. Obseruat. ca. xv. *Ἀποχὴ ὀρθόγραφοῦ*, vocat apocham scriptam à tergo chirographi. Scripta enim è duabus partibus, Plinius lib. iiii. epist. v. ad Marcum, vt Cælius adnotauit lib. vii. cap. xxi. vocat Commentarios Opisthographos: quos valere etiam in testamentis scribit Vlpianus; de quo Alciatus lib. ii. Dispunction. cap. vltimo. Volateranus quoque lib. xxxiii. scribit in hanc sententiam: *Principes olim, sicut plerique hodie Reges, scribebant transuersâ chartâ. Primus autem Iulius Cæsar, teste Suetonio, epistolas in formam memorialis libelli redegit; cùm prius Duces & Consules transuersâ tantùm scriberent chartâ.* Notarij autem Aduersaria sua vocant

apochæ

αὐτόγραφα, hoc est, schedas primas seu originales, quos Itali *Bastardellos* dicunt, vt Albericus scribit ad Legem contract. De fid. instrum. in Cod. Gal. li. verò *Minutas*, quia minutis literis scribuntur; quæ quando seriò perscribuntur, dicuntur in mundum redigi, hoc est, sine lituris cum auctoritate scribi, & vocantur *Instrumentum ingrossatum*, vt Petrus Gregorius Tolos. in Syntagm. lib. XLVIII. cap. XLII. & alij in Tit. Cod. De fid. instrum.

Adnotatio seu *Annotatio*. Significat subinde rescriptum, propriâ Principis manu subscriptum; subinde breuem scripturam priuatim sine testibus factam, quâ quis sibi debitorem adscribit, inquit Brissonius De signif. verb.

Album fuit multiplex: *Pontificium*, de quo Cicero II. de Oratore: *Res omnes singulorum annorum Pontifex Maximus referebat in Album.*

Prætorium. tabula in quam reorum nomina referebantur: quales duo illi libelli erant quos Protogenes Caligulæ seruus clàm circumferebat; alter nomine gladij, pugionis alter inscripti: vt Dio narrat lib. LIX. & Suetonius. vide Vlpianum libro I. ff. de Albo, & Sigon. Quamquam habebant & Prætores album, in quo edicta sua proponebant, vt præmonerent ciues, scirentque quòd ius dicturi essent Magistratus. de quo Corass. libro IV. Miscellan. Iuris cap. VI.

Album Decurionum. Tit. in D. De albo scrib. Vlpianus L. primâ D. De albo scrib. Vide Corassium loco citato.

Album Cytharædorum. Sueton. in Nerone, c. XXI.

Album Iudicum. apud eundem Suetonium, Tacitum, & alios.

Album

Album amicorum, vulgari Prouerbio iactatum.

Porro *Album* vocatur non solum tabula, verum etiam ipse paries dealbatus, in quo Iudicum omnium nomina scribebantur; ita contra Alciatum Turnebus Præfatione in Plinium, & Gregorius Tolofanus lib. XLVII. cap. XXI. ex Suidâ, qui ait: *Album* est etiam paries gypso illitus ad negotiorum politicorum descriptionem aptus. Ulpianus Leg. Si quis id quod. VI. De Iurisd. om. P. distinguit item *Album* à chartâ & tabellâ. Græci nunc λεκώματα vocant, olim ἄλφον: vnde nostrum *Album*, inquit Festus; vel vt Sabini, *Alpum*; vnde Alpes, ob niuium albedinem. Lamprid. in Alexandro Seuero *Album Iudicum* vocat Pittacium ἀντιγραφικῶς, opinor, quia pittacium tabella nigra est, pice pro cerâ oblita ad inscribendum. *Nigrum* verò quod Iureconfulti vocant, & *Rubrum*; sunt Leges nigro seu atramento scriptæ, & earum tituli plerumque encauto rubricati.

Annales hoc differunt ab Historiâ, inquit Seruius, quòd Historia sit temporum quæ vidimus, vel videre potuimus; dicitur enim ab ἰσορεῖν, videre: *Annales* autem sunt eorum temporum quæ ætas nostra non nouit. quæ ferè habet Gellius libro V. cap. XVIII.

Antigraphæ, seu *Antigraphum*, est Rescriptum, quod Latini exemplum, barbari Copiam appellant. Hinc qui huiusmodi exempla asseruant, à Græcis ἀποδεικται ἢ ἀντιγραφεῖς, à Cicerone *custodes* dicti, Oratione contra Rullum.

Apocha est *Acceptilatio*; hoc est, scriptura quam creditor facit soluenti debitori. Iureconfulti vocant *Securitatem*, barbari *Quitanciam*.

Anta-

Antapocha, de debito cautio facta creditori à debitore in præstationibus annuis. Leg. Plures. De fid. Instrum.

Arrestum, scriptum propriè quo vel persona alicuius, vel bona, ne loco moueri possint, retinentur. Spiegelius & Budæus.

Authenticum, quod cum auctoritate scriptum est. *Authenticum* enim potestas est. Petrus Gregor. libro XLV III. cap. XIV. Authenticum Brisson. De signif. verb. quod vulgò dicimus Originale.

Auctionaria tabule. apud Cicer. in Catilin. *Meo beneficio tabule nouæ proferuntur, sed Auctionaria.* quæ ab eodem vocantur *libelli*, Orat. pro Quinctio: *Libellos Sext. Alphenus deiicit.* eos nempe quibus publicè affixis bona proscribentur, & in certum diem vendenda edicebantur.

Autographum, propriâ manu scriptum. Corass. Spiegelius, Brissonius, &c.

Breuis, Breue, & Breues nominantur libelli, quibus & nomina debitorum & priuata quæque negotia annotantur. Brisson. Lazius, Spiegel. *Breuis quidam inuentus asseueratur inter chartulas confiscati.* Leg. vlt. De conu. fisc. deb. lib. x. Cod. ita Lamprid. in Seuero: *Falsum breuem retulisset. Breue nominum conscripsit.* Vopisc. in Aurel. & Liuius libro IX. Decad. IV. *In breue coacta causse. Milites suos sic sciuit, vt in cubiculo haberet breues, &c.* Lamprid. in Alexand. *Sic Breuia Apostolica dicta, quòd olim imagine plumbeâ signarentur, nunc verò expediuntur sub sigillo breuiori.* Gregor. Tolos. lib. xv. cap. XLII.

Breuiarium totius Imperij, Suet. August. cap. ci. *Breuiarium* rationum Galbæ, cap. xii. *Breuiarium*

rium

rium omnis culturæ. Plinius lib. xviii. *Breviaræ rationes*, apud Scauolam, Leg. vlt. De pecul. legat. *Breuculus*, apud Spiegel. in Comment. Prudentij, quam vocem quoque Alciatus restituit in Rubr. Cod. De sent. *ex breuiculo* (non periculo) *recitandis*.

Bulla, scriptura est in membranâ, plumbo, auro, argento, vel ære funiculis pendente, iure insignita. Rebuffus 1. part. prax. benefic. Sunt enim *Bulle* Latinis res tumidæ, quales pueris de collo suspendi solent. vocantur autem *Plumbatores*, qui plumbeas hæc bullas membranâ appendunt. Vestrius Octavianus libro 1. Introductionis in R. Aul. act. cap. 111.

Chirographum, cautio est propriâ manu signatâ & scripta. vnde prouerbiū natū Ciceroni: *Agere tabellis obsignatis*, hoc est, ex fide chirographi.

Cautio autem generatim est omnis scriptura quæ seu ad liberandum seu ad obligandum datur pro chirographo. Briff. lib. 111. De verb. signif.

Commemoratorium, inuenitur apud Augustinum contra Crescon. lib. 111. cap. xxix. apud Optatum contra Parmen. lib. 1. pro *Inuentario* quæ censæ erant bona Ecclesiastica. Baron. Tom. 11.

Commentarius & Commentarium, in quo rerum capita tantum ad iuuandam memoriam scribuntur. Budæus. ita *Diurni commentarij*, apud Suetonium in Augusto cap. lxiv. *Pontificum commentarij* apud Ciceronem De claris Oratoribus. Barbari *Registrum* vocant. Festus ait appellari solitos *Monitoria*. Symmachus *Monitoria*. Fuisse & *Commentarios* in quibus notabantur *nomina captiuorum* obseruat Hothomann. qui verò hos seruabat, dicebatur

batur Commentariensis L. IV. Cod. De custod. reor. vide præterea Budæum & Briffon. lib. III. De signif. verb.

Condicta erant eadem quæ programmata publicè fixa. ita vocata, inquit Festus, *quòd in commune dicta ac decreta sint*. Spartianus in Hadriano: *Laborabat vt condicta militaria diligenter agnosceret*.

Commonitorium legitur Leg. vnic. Cod. De suffrag. significat scripturam conuentionis apud Cassiodorum lib. VII. Variarum. Pro commentario ad memoriam iuuandam accipitur ab Augustino epist. CXXIX. & CLVIII. à Vincentio item Lyrinensi lib. Contra profan. Nou.

Diarium (interpretamentum est Sempronij Acellionis, ait Gellius libro V. cap. XVIII.) idem quod *ἐπιμνηστικόν*.

Digestum nomen primùm inuentum à Saluio Iuliano, qui Ius ciuile, cùm olim confusim traditum esset, tamquam in quamdam artem illud digessit. ita Alciatus Rubric. Cod. De edendo.

Diplomata sunt literæ patentes, vt nunc loquimur, ait Budæus in Pand. cuiusmodi sunt Bullæ Pontificum & Regum: ita dicta, quòd sint chartæ complicatæ & lino traictæ. Tales erant & Codicilli, Principum signis notati; quibus visis hipparchi vehicula & equos cursorios præstabant iis qui utebantur cursu publico. ita Lazius de Rep. Rom. & Bud. Annot. poster. in Pandect.

Edictum, vt Halicarnass. scribit lib. V. Romani appellabant *τὸν τῶν δυνάμεων ἢ ἀδίκων διαγγελόν*. nam vt scirent ciues quòd Ius de quaque re Magistratus dicturi essent, edicta proponebant. ita Briffon. lib. V. De signif. verb.

N

Elogium

Elogium subinde significat causam datæ vel negatæ hereditatis, testamento expressam. Exemplum datæ est apud Senecam I I. Controu. Reliquit heredem, & *elogium* adiecit; quia pudicam comperi. Negatæ, apud Ciceronem pro Cluent. *Elogium recitasti*, &c. *idcirco se exheredasse*, &c. apud Quinctilianum lib. VII. cap. IV. Si exheredatum pater à se filium *elogio fuerit testatus*, propterea quod is, &c. Subinde *Elogia* sumuntur pro notoriis, seu iudiciis criminum, quæ vulgus vocat *Informationes*. ita Tertullianus Apolog. cap. XLV. Tot à vobis nocentes, variis criminum *elogiis* recensentur. & Sueton. Calig. cap. XXVII. Nullius inspecto *elogio*. ad quæ verba Turnebus lib. XVII. cap. V. Multis nomen hoc suspecti sermonis est; in causâ est, quod extritâ vnâ literâ c, pro *Eclogio*, *Elogium* dici animaduerti: *Eclogium* autem ab *Ecloge* deducitur, hodieq; ἐκλογεῖον apud Suidam reperitur. Alij quasi *Ellogium* interpretantur, deriuantes ab ἐλλογον, quod titulus & testatio sit commemorans vitia & virtutes. vide ibidem Torrentium.

Ephemeris, Diarium seu Diurnum, vt Budeus legit illud Iuuenalis: — relegit transacta diurni. Gellius lib. V. cap. XVIII. Cùm non per annos, sed per dies singulos res gestæ scribuntur, ea historia Græco vocabulo ἐφημερίς dicitur, &c. Latine Diarium. vt supra. Propertius:

Fortè iacent duras inter Ephemeridas.

Eulogia erant breues chartulæ eorum qui dabant militibus stellaturam, hoc est, tesseram annuariam loco stipendij. Lazius lib. II. Repi. c. VI.

Fasti & *Fastus*, libri quibus festiuitatum dies, & earum causæ explicantur. à Græcis ἡμερολόγιον vocantur, vt Scaliger in Festo. De *Fastis Christianorum*

norum Tertullianus lib. De coronâ milit. *Habes tuos census, tuos fastos, nihil tibi cum gaudiis sæculi.* Hosce primus scripsit non Eusebius Cæsariensis, vt contra Bed. Walfrid. & Molanum docet Cæsar Baronius Prolegom. Martyrologij sui cap. VIII. sed ignotus quispiam ante tempora D. Gregorij Magni. Romanorum Fastos elegantissimè complexus est Ouidius libris tribus: Ecclesiasticos autem toridem quidam Nouidius, sed omnino ingratiis & auersis Musis, vt memini olim arguto carmine lusisse Bernardum Bauhusium, quod nondum adspexit lucem. *Consulares Fastos* doctissimè scripserunt Michaël Beuterus Gallus, Onuphrius Panuinus, & Stephan. Pighius. olim Verrius, qui eos prope statutam suam fecit incidi; vt Sueton. lib. De claris Grammaticis.

Imbreuiatura apud Bald. ad Rubr. De fid. instrum. & Albericum ad Leg. Contract. De fid. instrum. idem est quod *ἰσχυρολογίον*.

Indigitamenta, *ἰεργικὰ βιβλία*. Gloss. nam quod in Festo legitur aliter, ex Paulo Diac. est, ait Scaliger.

Instrumentum, omne scriptum quod ad instruendam causam pertinet. Spiegelius & Briffonius, & Petrus Gregor. in Syntagm.

Inuentarium, seu *Repertorium*. Leguntur in Leg. Tutor. De adm. tut. P.

Kalendarium, liber pecuniæ fœnebris. solebant enim in Kalendas fœnerari. Martial. lib. VIII.

Centum explicentur pagina Kalendarum.

Seneca in epistol. *Diuitem illum putas, quia magnus ei Kalendarij liber voluitur.* Ouid. II. de Rem. Am.

Qui puteal, Ianumq; timent, celeresq; Kalendas,

Torqueat hunc eris mutua summa sui.

Libelli sunt, quos vulgus vocat *Requestas*, seu *Libellos supplices*. varia autem libellorum genera alia quærenda apud Iureconsultos.

Laterculum, liber erat continens totam officiorum ac dignitatum administrationumque civilium ac militarium rationem, inquit Briffonius lib. x. Βιβλίον ἐπιμαρτυρον τῶ ἀειδιωτῶ παρόντες, inquit Appianus. *Maius laterculum* apud Principem, *minus* apud Quæstorem erat. Sic verò dicitur, quòd in eo lateant arcana; vt Lazius de Repub. Vide de eodem Notas Casauboni ad historiam Augustam.

Mandata libera, erant chartæ signatæ, quibus vires alicui mandabantur rerum cum auctoritate gerendarum. Liuius lib. viii. Decad. i v. *Legati ab Aetolis, cum mandatis liberis ad Consulem venerunt.*

Matrices & Matricule, quarum mentio in poster. lib. Cod., libelli in quibus nomina militum, & eorum qui fisco pendunt. Rhenanus in Notis Tertulliani.

Notitia, libellus in quo descriptio status, & totius administrationis vocatur ab Imperatoribus iunioribus, inquit Briffonius.

Notorium, pro indicio criminis sumit Lex vi. §. Nuntiatores. ff. ad S. C. Turpil. Leg. vii. Cod. De accus. Augustinus epist. clx. ad Aprignium vocat *Notariam*. quemadmodum & Apuleius libro vii. de Asin. & Trebell. in Claudio, quamquam Baronius Tom. ii. obseruat ab Augustino epistolâ cl. ad Marcellinum non *Notariam*, sed *Notoriam* dici.

Pandectæ, Comprehensorius liber, quasi omnia continens, inquit Spiegel. vnde Iustinianus Digestū vocat *Pandectas*, quòd in eo omnes ferè Leges.

Poliptici,

Poliptici, non sunt chirographa vel apochæ (vt malè Alciatus) inquit Cuiacius lib. iv. Obseruat. cap. xxvii. sed rationes publicæ, vt constat ex Veget. lib. xi. & Cassiod. lib. v. Variar.

Programma edictale apud Cassiodorum lib. i. in epist. Theodorici ad Pop. Rom. item libro ii. epist. ad Senat. Rom. Libro autem v. epist. ii. ad Stabul. vocat *Titulum*. pro eo quod nos dicimus *Edictum valuis affixum*.

Rationarium, ait Cælius lib. xii. cap. xxi. inuenias pro libro in quo vel contractuum vel gestarum rerum rationes comprehenduntur. vnde *Rationarius apparitor*, Marcellino; *Ratiocinator*, Columellæ, qui præest rationibus: *Rationales* vocantur Lampridio. *Rationarium imperij* Suetonius nominat Augusti cap. xxviii. *Rationes imperij*, in Caligul. cap. xvi. *Rationes libitina*, in quas peste mortui referebantur, in Nerone. quas Scaliger in Eusebij Notis vocat *Ephemeridem libitinariam*.

Rescriptum, ait Spiegelius, videtur significare id genus quo Imperatores aut Pontifices summi consulentibus eos respondent. cuiusmodi sunt, quas vocant *Literas decretales*. idem ferè Briffon.

Sacralitera sunt, quæ & Codicilli dicebantur; & inclinante Imperio, *Indictiones*; nunc verò *Litera credentia*. meminit earum Symmachus lib. ii. Epistolar. Sidonius epistolâ ad Papiamillam vocat *Codicillos*: Cassiodorus lib. v. in epist. Theodorici ad Cyprianum, *Indictiones*.

Schedæ & *Schedia*, tabellæ quibus supputatores vtuntur ad scribendos numeros; vt mox deletili spongiâ detergi possint.

Signatura; Scriptum summi Pontificis papyraceum,

ceum, sine sigillo. hoc enim differt à Bullâ quæ membranacea: Pet. Gregorius lib. xvii. cap. xv. & à Diplomate, quod in chartâ signatum. ibidem.

Summarium. Auctor est Seneca in Epistolis antea vocatum fuisse *Breuiarium*.

Syngrapha Latinè sonat *Conscriptionem*, quòd vtriusque manu conscripta vtrisque partibus tradi solet. ita Spiegelius. Freisius verò in Verrin. i. *Syngrapha*, inquit, *tabella est in quâ perscribitur pactio, vtriusque paciscentis manu obsignata.* *Syngraphæ* autem tantum in Græciâ fiebant; nam Romæ pactiones huiusmodi referebantur in Cod. accepti & expensi. Hoc porrò discrimen est inter *Syngraphas* & *Chirographum*, ait Asconius Verrin. iii. quòd in *Chirographis* tantum quæ gesta sunt, scribi soleant, in *Syngraphis* etiam contra fidem veritatis pactio venit, & non numerata pecunia, aut non integrè numerata pro temporariâ voluntate hominum scribi solent, more institutoque Græcorum. Malè igitur Spiegelius & Alexand. Neapolitanus cum Budæo faciunt *syngrapham* vno ex latere scriptam; vt benè Tiraquellus. qui addit *syngraphas* tantæ fuisse auctoritatis, vt eas abnegare, summæ haberetur perfidiæ. Inde tamen natum illud in falsarios dictum apud Suidam: *Non est idem scriptura & Leucippus.*

Συνδέματα ἐπιστολιμαία, ait Budæus in Comment. esse notas quasdam epistolares, indices & commendatrices eorum qui eas reddebant: item diplomata quæ iis dabantur, qui cursu publico utebantur.

Tituli, programmata, vt suprâ ex Cassiodoro: dicti non à tutando, vt Varro; sed ὡς τὸ τίλει καὶ τὴν

τὸ πῦλον, inquit Scaliger lib. 1. Poëtic. cap. ix. & lib. 111. cap. vltimo. differt ab Elencho, quòd hic non sit vnus titulus, sed multi.

Translatitia edicta sunt, quæ Prætores ex aliorum edictis vel integra, vel partem transferebant in sua edicta noua. Asconius Verrin. 1.

CAPVT XXXII.

De Scribis, & variis eorum generibus.

SCRIBÆ nunc dicuntur, ait Festus, *Librarij, qui rationes publicas scribunt in tabulis*. Eorum munus vocatur *Scribatus*. Leg. Si adscribat. C. De appellat. Exercitium, *facere scriptum*. Liuius lib. ix. & Gellius lib. vi. cap. ix. *Ordo*, olim vilis apud Græcos iuxtà ac Romanos, inquit in Syntag. Petrus Tolofanus lib. xlvii. cap. xli. & *Mercenarius*, vt appellat eum Æmilius Probus in Vitâ Eumenis; sed mox cœpit honestus haberi, vt liquet ex Cicer. Verrin. v. & Iustinian. Nouel. xv. & lxxxi. Tandem etiam adeò excreuit, vt fuerit in decurias descriptus; teste Sigonio libro 11. De iure Roman. cap. 1x. A variis autem Magistratibus quibus apparebant, vocati *Quæstorij*, *Prætorij*, *Ædilitij*; imò & à rationibus suis, *Ærarij*, *Portorij*, *Nauales*, aiunt Franciscus Polletus libro v. De foro Roman. cap. xi. & Turnebus lib. xxx. cap. xxiv.

Scribæ verò Hebræorum, vt passim vertunt Interpretes nostri, non fuere propriè Scribæ, sed Lectores & Doctores Legis, vt clarè demonstrant Serrarius noster & Sigonius in Repub. Hebræorum. Fuere autem præterea multa Scribarum

200 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
nomina quæ recenset Lazius libro I I. cap. IV.
De Republicâ.

Epistolares, hodie Copistæ. De quibus Iustinian.
Leg. final. §. In his aut. Cod. De Temp. appell.
Iidem, *Scripturarij & Grosistæ Cancellorum*. Græcis
γραμματεῖς. Iidem etiam *Librarij* Plinio lib. VII.
de Cæsare: *Epistolas quaternas aut septenas pariter di-*
ctabat librariis. *Librarioli* Ciceroni lib. IV. ad Atti-
cum epist. IV. & Vegetius lib. I I. cap. V I I. in-
ter castrensia officia ponit Librarios, qui militum
rationes scribebant.

Libellorum magistri. Libellenses, qui requestas,
hoc est, libellos scribebant. Brissonius. Sunt au-
tem longè alij *libellatici*, de quibus Baronius To-
mo II. Annalium. erant enim hi, qui vel per se,
vel per nuntium indicabant Magistratui se abne-
gare Christum; in cuius rei testimonium à Ma-
gistratu libellum impetrabant: quo muniti, perfe-
cutionum pœnas euadebant; vt colligitur ex epi-
stol. LIX. D. Cypriani ad Antonian.

Actuarij, qui acta scribebant. *Abbreniatores*, ma-
ioris & minoris Parci; quorum primi diplo-
mata signant; alij pecuniam pro signandis acci-
piunt. Octavianus Vestrius Introductione in Au-
lam Roman.

Rescribendarij, qui taxant Scribarum mercedem.
ibidem. Sicut *Summistæ Apostolici*, qui decernunt
quid à Secretariis oporteat registrari. Tolofanus
lib. XV. Syntag. cap. XLII.

Notarij, à *notis*, quia verba dictantis per *notas & com-*
pendia scribebant, inquit Ammonius, & Paulus De
milit. testam. Modestinus, Brissonius, Spiegelius.
Antiquarios eos appellat Aufonius epist. XV I. ad
Pro-

Probum; Græci *καλλιγράφος, ομολογράφος καὶ ταχογράφος*; Suetonius in Iul. Cæs. cap. LV. *Actuarios*: sicut & Trebellius Pollio & Seneca. *Singularios*, à singulis vocari inquit Scaliger li. II. cap. XIII. in Notis Ausonij, & Raderus in Martial. lib. XIV. Epigram. CC I I. Horum natales felicissimi sub Astro Virginis, si Dîs placet, auctore Manilio lib. IV. Astronom.

At quibus Erigone duxit nascentibus eum, &c.

Hic & scriptor erit velox cui litera verbum.

Ordo primùm vilis, teste Petro Tolofano libro XLVIII. Syntagm. cap. XLII. vtpote omnium seruitio expositus. Gloss. in Leg. Vniuersos. De Decurion. lib. X. Cod. adeò vt etiam Notarij munus suscipiens, perderet priuilegium officij. Leg. II. de tabul. lib. X. Cod. neque liceret Ecclesiastico exercere munus Tabellionatus laici. cap. Sicut ne Clerici. cap. Offic. de hered. in. 6. Alioqui Notarij Ecclesiastici & Apostolici semper fuere in honore; sicut etiam post ipsi Notarij laici. Sunt enim in Romanâ Curiâ Protonotarij septem, ita dicti, vt à laicis Notariis distinguantur, qui originem habent à Notariis illis primis, qui Acta Martyrum excipiebant. De quibus initio capitis præcedentis. Ciuiliū verò Notariorum hæc sunt genera à Lazio numerata li. II. Reip. Rom. cap. IV.

Princeps Notariorum apud Ammianum lib. XXV. & Lampridium in Alexandro: *Primicerius Notariorum* apud Marianum in Cod. Præfecturæ. is erat qui nunc vocatur Cancellarius, & olim *Princeps laterculi*, Leg. In agr. §. de acquir. Iur. do.

Tribuni Notariorum, qui nunc Secretarij. de illis

N 5 men-

mentio apud Symmachum epist. ad Arcadium Imperatorem, Marcellin. libro xvii. & Cassiodorum lib. vii. qui appellat *Tribunum chartariorum*.

Notarij militantes, qui nunc Secretarij castrenses nominantur apud Ammianum libro xxi. & xxx. à Vegetio dicti *Librarij militarium rationum*, libro ii. cap. vii.

Notarij decurionum, apud Sueton. in Claud. qui *Censuales* apud Capitolin. in Gordiano.

Notarij Secretorum, apud Vopisc. in Aureliano.

Notarij Principum, Leg. vnicâ. Cod. De mand. Princip. & soli dicuntur *habere dignitatem*: nam ceteri nuncupantur *Servi publici*. Leg. ii. Re. pupil. fal. form. ita Spiegelius.

Hoc verò Lazium fugit, quòd *Notarij frumenti* *constituebantur in frumenti distributionibus*. Pollux libro viii. cap. ix.

Logographi, hodie Taxatores, qui scribebant in lib. rationum.

Mediogrammatèi, quos Scribæ consulebant, hodie Correctores, à Græcis *Diastolæ*, quasi *Interpunctores*.

Symbolographi, nunc Registratores; qui ordinem Cancellorum tenent.

Subadiuua, Græcis *ἀντιγραφοί*, nunc Contrarotularij, qui ex opposito ad maiorem fidem acta transcribunt.

Boèthi, qui aliis in scribendo assistunt; vnde fortè Seuerino Boèthio nomen. quæ quinque postrema nomina sunt in Leg. final. Tit. De Tabel. scrin. & logogr. lib. x. Cod. Titul. lxi.

Formularij, qui formam scripti concipiebant; iidem.

Pararij,

Pararij apud Senecam II. & III. De Benef. vt interpretatur Gruterus. quamuis Ræuardus libro III. Variar. cap. I. Pararios vocat *Obfignatores*; de quibus Cicero pro Cluentio.

Chartulani, in Codice Præfecturarum. *Chartularij*, apud Iustinian. & Paul. lib. XVI. II.

Exceptores. Scribæ priuilegiorum.

Prochiri & *Mesoprochiri*. Amanuenses ita vocantur à Suetonio. Prius nomen habetur libro XII. Cod. Leg. Iubem.

Hypomnematographi. Instituti primùm ab Augusto, post Ægyptum redactam in prouinciã. Strabo. Iidem sunt qui Commentarienses. *Hypomnema* enim est Commentarius. Cic. lib. XV. epist. CCLXV. *Multum mihi eripitur opera in scribendis hypomnematis.*

Regerendarios Marianus nominat, pro Notariis seu Singulariis.

Scripturarij, inquit Nonius cap. I. quos nunc Tabularios dicimus, qui nomina omnia urbium & prouinciarum complectebantur.

Scriptores, qui dictaturam minutam in formã literarum conscribunt. Notarij enim nunquam, nisi minuto caractere scribebant, vt obseruat Janus Mellerus Palmerius in Spicilegiis: *Veteres omnes*, inquit, *maiusculis literis totos perscribebant libros; minusculas Notarij relinquebant, quarum vsum Papyrianus non nisi occupatis & negotiosis indulgebat.* Maiusculæ autem erant, quas cum Petronio vocamus *quadratas*, vel *vniciales*, vt diuus Hieronymus in Præfat. ad Iob; vel *Apices*, vt Sidonius, notante I. Baptista Pio.

Præter hæc de Scribis scripta, remitto ad ea
quæ

204 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
quæ Læuinus Torrentius scripsit accuratè de
ordine scribendi libro i. Comment. Horat. Sa-
tyr. v. vers. LXVI.

CAPVT XXXIII.

De rarioribus quibusdam inscriptionibus.

COMMUNES rerum ferè obuiarum inscri-
ptiones negotioso labore nonnulli diligen-
ter obseruarunt; inter quos insignis opera est
Raimundi Fuggeri, Gruteri, & illorum qui in Ba-
taviâ nuper Inscriptiones cum Auctario Lipsij
ediderunt: Nathanis item Chythræi, & Francisci
Svvertij, qui ambo scripsere Delicias; hic, orbis,
ille rariorum in Europâ Itinerum: hoc est, Inscrì-
ptiones sepulchrorum in templis, Nidorum in
Bibliothecis, Imaginum in compitis, Cipporum
in triuiis, Fontium, Hortorum, &c.

Nolo hoc loco semel appositas delicias iterùm
inferre. Illud vnum proposui, secretiores qual-
dam & non obuias inscriptiones protrudere. Quæ
an caput cœnæ inter delicias illas esse possint, an
bellaria, nihil laboro; imò nec pro deliciis ven-
do, sed propono Lectori vt emat, aut contemnat.

Igitur domorum ianuis olim inscribi solitum,
Caue canem. Lambinus in Mostell. Plautin. obser-
uat. Imò & canem appingi solere, auctores sunt
Varro apud Nonium, voce Prebitio; & Petronius,
cuius postremi hæc verba: *Non longè ab ostiarij cellâ
canis ingens catenâ vinctus in pariete erat pictus; superq;
quadratâ literâ scriptum, Caue canem.*

Scaliger in Festo, notat, ianuis solere etiam in-
scribi, *Arse verse,* ad auerruncandum incendium.

Viii

Vivis arboribus amantes inscribebant. Virgilius Eclogâ x.

*Certum est in silvis inter spelea ferarum
Malle pati, tenerisq; meos inscribere amores
Arboribus: crescent illa, crescetis amores.*

Quidius Oenone:

*Et quantum trunci, tantum mea nomina crescent;
Crescite, & in titulos surgite ritè meos.*

Vide Pontanum nostrum in Ovidium. Nostrum item De la Cerda in Virgilium, & Meursium in Theocritum.

Pomo & florum foliis fuisse quædam inscripta diximus supra, vbi de materiâ in quâ.

Amicarum ianuis proci inscribebant earum laudes. Plaut. Mercat.

Impleantur meæ fores eclogiorum carbonibus.

Aristophan. de Pylilampe formosissimo in Vespis:

*Καὶ νῦν Δι' αὖ ἴδῃ γέ που γεγραμμένον,
Τὸν Πυριλάμπον ἐν θύρᾳ δῆλον κελόν:
Si fortè scripta vidit ad quasdam fores
Hæc verba: Bellus Pylilampus vicus est.*

Formosorum tumulis, quòd à diis rapi crederentur: Sol me rapuit. Vide Meursium De funeribus.

Tricliniorum & diatarum foribus, S litera inscripta; ad imperandum silentium maledicentiæ in absentes. Pierius lib. xxxv 1. Hieroglyph. Ita dicitur Augustinus intra triclinium fertur mensæ suæ habuisse versus duos adscriptos, ad compescendos calumniatores.

Ciborum nomina in tabellâ scripta Regi mensæ dabantur à coquo. Lipsius lib. 111. Antiquar. lection. cap. 1. ex Athenæo. Cibi autem ipsi subinde

inde literarum etiam ordine seruato inferebantur, ita vt omnia eiusdem missus fercula eâdem initiali literâ inchoarentur. Spartianus id narrat in Antonino Getâ, qui simul pro vno missu inferri iubebat perdices, porcellos, pullos, phasianos, pernas; alio missu, ficedulas, ficus, farta.

Pocula, scyphos, cultros, cochlearia, & lances subinde reperio literis notata.

De poculis, Athenæus lib. xi. apud quem Eubulus in Neottide: *Μισῶ λέκιστον γεγραμμένων ἔπιπομα: Pessimum odi literatum poculum.* Talia erant, inquit Cælius lib. viii. cap. i. illud apud Athenæum, in cuius ambitu scriptum, *Διὸς σωτηριῶ*, & quod Capuæ fuisse legimus Dianæ sacrum ex Homeri carminibus concinnatum; qualia multa habuisse Neronem refert Suetonius: *Vltimis suis rebus scyphos gratissimi vsus, quos Homericos ab celaturâ carminum Homeri vocabat, solo illisit.*

Scutellæ inscriptæ apud Petronium: *Tegebant assellum dua lances, in quarum marginibus nomen Trimalcionis inscriptum erat, & argenti pondus.*

De cultro literato Plautus Rud. Scen. Serid.

Ensiculus est aureolus literatus. ———

In eo ensiculo literarum quid est? &c.

Cochlearia inscripta apud Lampridium in Hellogabalo: *Sortes sanè conuiuales scriptas in cochlearibus habuit tales: vnus exhiberet decem camelos, alius decem muscas.*

Lagena scriptis pittaciis signari solitæ; & multa sunt eius rei indicia. Horatius lib. i i. epist. ii. Petronius: *Statim allatae sunt amphoræ vitreae diligenter gypsatae, quarum in cervicibus pittacia erant affixa*
cum

sum hoc titulo, Falernum Opimianum annorum centum.

Plautus Pænulo Scen. Satis.

Ibi tu videas literatas fctiles epistolas

Pice signatas, nomina insunt cubitum longis literis.

Erant autem hæc nomina Consulium sub quibus diffusa vina fuerant, vt patet ex Horat. Epod. Od. XIII. lib. III. carm. Odâ XXI. & XXVII. & multis locis Martialis.

Merces, etiam scriptis tabulis (quas Scaliger libro III. Poëtic. cap. vltimo Titulos vocat) venum prostabant. Ita in postibus Bibliopolarum scripta erant nomina eorum quorum vendebant libros. Martial. lib. I. Epigr. CXVIII.

Contra Cæsaris est forum taberna

Scriptis postibus hinc & inde totis,

Omnes vt citò perlegas Poëtas.

& pisces quidem adscripto in tabulis pretio veniant, teste Athen. lib. VI. apud quem ita Alexis in Lebe de Aristonico Legislatore:

Nunc autem legem quamdam edixit nouam

Auream, ne sedentes vendant piscarij,

Sed recti stent perpetuò.

Deinde vt appensis tabulis pretium scribant in posterum,

Quo citius mercaturi reuertantur domum.

Est apud Senecam lib. X. cap. VI. Titul. contro- uersia de inscriptis mercibus.

Alias item merces, sed quas emisse statim poenitet. Pudorem, inquam, muliercularum venalem pro- stitisse in fornicibus, titulo pudoris ac libidinis pretio tabulis inscripto, inuenio apud complures. Seneca Con- trou. I. Meretrix vocata es, in communi loco stetisti; su- perpositus est cella tua titulus. Ibidem: Nomen tuum pepen-

pendit in fronte, pretia stupri accepisti. Petronius: Video quosdam inter titulos meretricésque spatiantes. Martialis:

Intraſti quoties inſcripta limina cellæ.

De quo ritu plura vide apud Briſſonium de Iure connubiorum: Caſell. Durantium, lib. 1. cap. 11. Variar. & x. Douſam Præcidan. lib. 1. cap. 1v. ad Petronij Satyricon.

Serui venundabantur appenſis collo titulis. Propertius:

*Et quorum titulus per barbara colla pependit,
Calati medio cum ſalière foro.*

Erat autem in titulis ſcriptum, quemadmodum Gellius refert ex verbis ediſti Ædilitij: *Quid morbi vitiiq; cuique fiet. Quis fugitiuus, errore fiet, noxave ſolutus non fiet.* Id quod Vlpianus confirmat Leg. 1. Diſteſt. De Ædil. ediſt. his verbis: *Qui mancipia vendunt, certiores faciant emptores quid morbi vitiiq; cuiq; fiet.*

Dum agebantur Comœdiæ aut Tragœdiæ, *Auſtoris* nomen in tabulâ ſcriptum proponebatur, vt Scaliger lib. 1. cap. 1x. notat de Poët. quemadmodum Romæ nomina ſingularum populi Curiarum in foro deſcripta titulis figebantur, quando Curia dies ſuos feſtos agitabant. Ouid. 11. Faſtor. De feſto ſultorum:

Inq; foro multâ circumpendente tabellâ.

Signatur certâ Curia quæq; notâ.

Stultaq; pars populi, quæ ſit ſua curia, neſcit:

Sed facit extremâ ſacra relicta die.

De reorum tabellis apud Suetonium in Caligulâ cap. xxxi. in Domit. cap. x. apud Dionem libro Lix. apud Euſeb. lib. v. cap. 1. ex epiſt. Martyrum

tyrum Lugdunensium, vbi hæc verba : *Cùm vndique per Amphitheatrum circumduceretur, tabulâ (in quâ Latinis literis hæc inerat inscripto, HIC EST ATTALVS CHRISTIANVS)* illum precedente. Attigit de hoc more pauca Petrus Faber Semestr. libro II. cap. VI II. qui ait Christo morienti fuisse titulum superpositum ex eodem more. De quo titulo vide Gretserum nostrum Commentariis doctissimis de Cruce.

Res amisse scriptis & affixis vndique programatis quærebantur expresso nomine amissoris. vide cap. XXII. in Mantissâ Ioannis Wauvverij,

Hermæ & cippi in compitis ad vias monstrandas inscripti. ita adnotauit Torrentius libro I. Satyrâ VIII. Horat. §. XII. & Budæus agens de Cippo. Firmatur testimonio Martialis libro I, Epigram. XIIII.

*Rura nemusq; sacrum, dilectaq; iugera Musis,
Signat vicinâ quartus ab vrbe lapis.*

Fertur primus huius inuenti auctor C. Gracchus, auctore Plutarcho. Vide Raderum nostrum loco dicto Martialis, qui ait, ab hisce inscriptionibus miliaria Græcis dicta esse *σημεία*.

Naues inscriptæ, & locus inscriptionis dictus *πλοχὸς καὶ ὀρθαλιμὸς* apud Pollucem & Athenæum libro quinto.

Picturis olim, dum colores nondum habebant, nomina pictarum rerum adscripta, narrat Plinius lib. xxxv. cap. III. Vocabantur autem hæ picturæ *Sublestæ*, hoc est *lineatæ*, à *listâ*, quod *γραμμή*, & *μόνογραμμοί*, inquit Scalig. in Copâ.

Tropæis inscripta tæforum nomina. Plutarchus De fortun. Roman. agens de Syllâ: Tacit. lib. II.

O

Diony-

210 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
Dionysius & Plinius; Seruius item in illud Vir-
gilij libro x i.

— *inimicâq; nomina figi.*

Vexillis inscripta Ducum nomina. Sueton. Ve-
spas. cap. vi. *Nomenq; eius vexillis omnibus sine morâ*
inscripserunt. Vide Lips. De milit.

Denique vt facerâ narratione finiam hoc ca-
put; Traianus Imperator, muris, & cippis, & ædi-
ficiis ferè omnibus nomen suum inscribi iube-
bat; vnde insigni ioco appellatus est *Herba pa-*
rietaria. Dignus sanè, cuius nomen ob insignem
suam sæuitiam in Christianos è cippis omnibus
expungeretur, aut luto tegetur, quemadmo-
dum Domitiano factum esse ad Traianum ipsum
scripsit Plinius in Panegyri suâ, ritu in Tyran-
nos olim obseruato. De quo vide Ioan. Casta-
lionem Variar. cap. xx.

CAPVT XXXIV.

De inuentione Typographia.

QUIA de scripturâ nata est Typographia,
ex re esse duxi de eâ hoc loco agere. Est
enim Typographia scriptura quædam inuersa,
quæ literas ordine contrario exprimit atque ipsæ
literæ compositæ sunt. Hanc non iniuriâ Car-
danus lib. xvi i. De Artibus, vocauit Artem nul-
li nec vtilitate, nec dignitate, nec subtilitate se-
cundam. Sed iniuriarum agere possem cum Hen-
rico Salmuth, interprete Pancirolli, qui quòd
Germanos, gentem suam, maximi subtilissimi-
que inuenti laude ornare vellet, nimis indignè
tulit

tulit à nostro Ioan. Petro Maffeo eam lauream Sinensibus vindicari lib. vi. Histor. Indicarum; quando tamen cum Maffeo sentiunt (quos ipsemet Salmuth testes laudat) Garzias ab Horto, Ioannes Gonzaluus Mendoza, Iouius: addam ego, Petrus Gregorius Tolofas lib. xv. De Repub. cap. 111. & Nicolaus noster Trigaultius, qui recens è Sinâ in Europam rediit; exque ipsis Sinensium Annalibus, quos ipse se excussisse diligenter affirmat, ita de typis scripsit lib. i. cap. iv. *Typographia apud Sinas antiquior est aliquanto quàm apud Europæos: nam à quinque retrò sæculis certum est ab eis vsu receptam: neque desunt qui asserunt, priùs eâ Sinas fuisse vsos, quàm in hanc mortalitatem immortalis sese Deus abiicisset.* Quam verò diuersa sit, quantoque facilior illorum quàm nostra imprimendi ratio, ibi qui volet, legat. Pro certo igitur & explorato hoc habendum est. An autem à Sinensibus ad Germanos hæc ars delata sit; an fortè (quod fieri potuit) apud Germanos diuinâ quadam ingeniorum similitudine denuò inuenta sit, disputent Germani & Sinenses, ne mihi nimium succenseat Salmuthius, qui pro se adfert Polydorum, Guilandinum, Cassanæum, Ramum, & Beroaldum. Certè Iunius in Bataviâ suâ vindicat Harlemiensibus primam typorum inuentionem: ita omnes mirantur & exosculantur eam artem, vt singuli velint eam suam fuisse filiam.

Porro quomodo hoc artificium exercendum sit, accuratissimè scripsit Christophorus Milæus libro 11. Histor. vniuers. rerum, quò remitto Lectorem.

CAPVT XXXV.

De ornatu librorum.

LITERARVM typorumque nitor fecit libros
maiori esse in pretio; paulatimque varius iis
cultus adhibitus est.

Primum libri omnes compingebantur in volu-
men; hoc est, folia omnia vno ex latere intra ba-
cillos duos complanatos consuebantur traiecto
filo, ac tum circum bacillos voluebantur instar
fasciarum. Volumen enim à voluendo dictum,
scribit Isidorus lib. vi. cap. xiiii. sicut pagina à
literis quæ in chartâ panguntur aut cerâ. id quod
etiam Horatius insinuat epist. xx. lib. i.

——— & scis

In breue te cogi. ———

& Martialis lib. xi.

Vadas, sed redeas ineuolutus.

Imò volumina Græci cylindros eâ re vocarunt,
vt patet in Epicuro Laërtij.

Mox bacilli illi non è ligno, sed è cornu po-
lito fieri cœpti, vnde cornua vocati à Martiali li-
bro xi. Epigr. cviii.

Explicitum nobis vsque ad sua cornua librum.

De iisdem lib. v. Epigram. vi.

Nigris pagina creuit umbilicis.

Communiter enim dicti umbilici, quòd in me-
dio essent ipsius voluminis circumuoluti, instar
umbilici, qui medius est in corporibus; cuius
etiam formam referebant, præcipuè quando ad
ornatum iis vtrimque affigebantur bullæ quæ-
dam, seu poma cornea aut eburnea foris extra
volu-

voluminis oras prominentia; vt Pierius obserua-
uit libro xxxiv. & Porphyrio in Notis Horatij.
Hinc Martialis lib. i. Epigr. lxxvii.

Nec vmbilicis cultus, &c.

Lib. i i i. Epigram. ii.

Pictis luxurietis vmbilicis.

Lib. v i i i. Epigram. lxi.

Nec vmbilicis quòd decorus & cedro.

quamquam vmbilicus subinde pro libri fine ac-
ceptus est Martiali & Horatio, vt Raderus notat.

Tum chartæ ad libros faciendos cœperunt ma-
gis quoque expoliri. A Fannio Romæ primùm
malleari charta cœpit, vt Plinius scribit lib. xiii.
capite xi.

Deinde etiam pumicibus læuigari, ne scabri-
ties manum scribentis aut legentis oculum of-
fenderet: vnde Martialis libro viii. Epigram-
mat. lxxvii. ad librum suum:

— asperoq̄

Morsu pumicis aridi politus.

quod ferè è Catullo descripsit lib. i. carm. i.

Arido modò pumice expolitum.

item Horatius:

Scilicet vt prostes Sosiorum pumice mundus.

& lib. i. Epigr. lxxvii. Martialis.

Sed pumicat à fronte si nondum est quisquam,

Nec vmbilicis cultus atque membranâ.

vbi indicat non solùm chartam, sed & librorum
inuolucra membranacea, quæ frontes sunt, pumi-
cibus fuisse læuigata. quod & Ouidius inuit:

Nec fragili gemina pollantur pumice frontes,

Hirsutus sparsis vt videre comis.

O 3

Nec

*Nec titulus, minio nec cedro charta notetur,
Candida nec nigrâ cornua fronte gerat.*

Et Catullus lib. i. ad Varum:

*Noui umbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia equata.*

Ergo membranæ fuere voluminum tectoria, & quidem diuersicolores: rubra, vt iam ex Catullo; nigra, vt ex Ouidio; lutea, vt Tibullus:

Lutea sed niueum inuoluat membrana libellum,

Purpurea, vt Statius lib. i. v. Siluar.

*Noster purpureus nouusq; chartâ
Et binis decoratus umbilicis
Liber, &c.*

Ouidius lib. i. Trist. Eleg. i.

Nec te purpureo velent vaccini i succo.

D. Hieronymus in Prologo Iob: Habeant qui volunt veteres libros membranis purpureis, auro argentoque descriptos, vel vncialibus, vt aiunt, literis onera magis exarata quam codices.

Postquam verò libri desinere esse volumina, cœperunt frontes è tabellis, purpurâ, auro argentoque tectis, ac solidis componi. Causam dat

Martialis lib. xiv. Epigr. lxxxiv.

*Ne toga barbatus faciat vel penula libros,
Hac abies chartis tempora longa dabit.*

De colore verò lib. i. iii. Epigr. ii.

Et te purpura delicata velet.

Lib. viii. Epigr. lxxii.

Nondum murice cultus. ———

Lib. v. Epigr. vi.

*Qua cedro decorata purpuraq;
Nigris pagina creuit umbilicis, &c.*

Vltra

Vtrò purpureum petet libellum.

Tum folia etiam accisa, vt æquales essent chartarum oræ. quod primùm in Sicilia factum Isidorus scribit libro vi. Etymolog.

Porrò quod de cedro ab Ouidio dicitur, ita se habet. Cedria, seu oleum è cedro arbore expressum, vt Cassius Hemina docet apud Plinium libro xiii. cap. xiii. chartis illitum, tineas ab iis arcet. vnde apud Horatium :

—— *Speramus carmina fingi*

Posse linenda cedro.

Martialis lib. iiii. Epigram. ii.

Cedro nunc licet ambules perunctus.

Ausonius ad libellum suum :

*Huius in arbitrio est seu te iuuenescere cedro,
Seu iubeat duris vermibus esse cibum.*

De literis autem aureis, argenteis, muriceis iam sæpiùs dictum est, quibus libri scribebantur. Illud pro clausulâ appono, quod libris extremis & summis appingi solitum scribit ex Ausonio Turnebus lib. xxi. cap. x. Veteres, inquit, vt in calce librorum coronidem appingebant ; ita, suspicor, in fronte lunulam ad ornatum designabant. Huius suspicionis nobis causam Ausonius præbet Epigr. xxvi. De Professor. Burdegalens.

*Quos legis à primâ deductos menide libri,
Doctores patriæ scito fuisse meæ.*

Menis autem lunula est, quæ corniculata sit ; idcirco & cornua, ea ornamenta Latini vocauerunt. Hic libri mei erit coronis, ne quis mihi Callimachus dicat : *Magnum librum, magnum esse malum.*

S Y L L A B V S

C A P I T V M.

C A P V T I.

Quid scribere? unde dictum? variæ item
eiusdem vocabuli significationes, &
voces nonnullæ contrarium signifi-
cantes. Pag. 29

SCRIBO, vel esse originarium verbum, vel à γραῶ, (γραῶ autem non à Cymbrico Graff) vel ab Hebræo כתב. Quid fata scribere? dicam, libertatem, tutorem, heredem scribere? Scribere pro pingere, gestibus loqui, & arare. Ager scripturarius quid? Patres conscripti, unde? Quid subscribere, præscribere, conscribere, Pingere, arare, effodere, sulcare, illudere, illinere, ducere, lineare, pro scribere. Contraria sunt; liturare, liturâ coërcere, delere, stylum vertere, abolere rubricis, cancellare, inducere, expungere, dispungere, spongiâ effingere, in spongiâ incumbere. vbi illustratus vetus mos vtendi spongiâ.

C A P. II.

Quid literæ? & unde dictæ? 36

Vocari Othioth Hebræis, id est, signa; Græcis ὀνόματα, ὀνόματα, τόποις, γραφικῆς, γραφύματα, id est, signa, & formas, & sculpturas: quia visus obiectum sunt. Latine vocatas literas, quasi lineaturas, à lineis: sicut Græcè γραμματα, non à lituris, non à Cymbrico let-ter-em, non ab iterato legentium itinere quasi legitera. Scribendum, litera, simplici τ, non littera. Vnde litera dicta elementa?

C A P.

CAP. III.

Quæ literæ, à quibus, & quando scriptio
inuenta? 40

Ostensa origo erroris, in quem lapsi plurimi, de antiquitate literarum. Dissensiones auctorum pugnantium conciliata. Litera Hebraica ab Hebræis inuenta, omnium prima asserta; ante Moysen & Abrahamum inuenta primum, & scripta ab Adamo, & ab Enos, aliisque filiis Seth: ea opinio testibus & argumentis firmata. Quomodo ab Hebræis litera ad alios, velut in colonias deducta; & à quibus? De litigio literarum coram vocalibus apud Lucianum.

CAP. IV.

De numero literarum. 55

Hebraica primò tantum decem; deinde excreuerunt ad viginti septem, cum duplicibus & finalibus; alioqui omnes omnino sunt viginti duæ. Dictum de auctoribus aliquot Græcarum & Latinarum literarum: nam Græci primò vel sexdecim, vel octodecim; Latini item primò tantum duodecim, deinde octodecim literas habuere. Quæ tres nouæ literæ Claudij? Quomodo scribendum digamma Aeolicum? Nubæ populi literas habent quadraginta septem, Sinenses octoginta millia.

CAP. V.

De ordine literarum. 62

De meliori ordine Hebraeorum & Græcorum, quam Latinorum. Item de ordine qui pro naturâ rei videretur debere obseruari.

CAP. VI.

De figuris literarum. 64

Quomodo ea apud Hebræos ex literâ Iod; apud Latinos & Græcos orta ex lineis rectâ & curuâ, vnâ vel pluribus
O 5 variè

variè iunctis. Item ex perpendicularibus, diametralibus, vel inordinatè curuis. Denique de simplicibus literis & compositis; subiectâ omnium formarum Alphabeticâ tabellâ.

CAP. VII.

De nominibus literarum, & eorum significatione & causis. 65

Hic dictum ex occasione de epifemo seu notâ numerariâ triplici Græcorum, Ξ . Γ . Θ . De Simate, seu Stibadio vetere.

CAP. VIII.

De quadruplici scribendi modo: Hebræo vetere, Hebræo nouo, seu Græco & Latino vetere; Comuni nostro, Syriaco, Indico, Sinico, Æthiopico. 76

Hic ostensum quomodo excogitari possent modi scribendi per lineas rectas, omnino viginti quatuor: octo in latum, octo in longum per lineas perpendiculares, octo in longum per diametrales. Hebræorum vetus modus etsi antiquissimus, non tamen optimus. Omnium commodissimus modus, est communis noster. Scribere per versus, modus recentior Hebræorum, Græcorum & Latinorum vetustissimus. Quid Cuspoondor? quid versus? quid Tapocon? Tabula cum viginti quatuor scribendi modis.

CAP. IX.

Quibus instrumentis scriptum. 84

De stylo ferreo, qui antiquissimus; de osseo, qui inuentus ad calandam ceram. De saxeo stylo Arithmetico. De celte ex cap. x i x. Iobi. De adamantino stylo vitrario. De digito & vngue styli loco vsurpato. Calamus non inuentus ad scribendum, ante vsum membranae
aut

aut charta. Penna auium recentior. Penicillus pictorum & Sinensium est calamus. Styli simul & atramenti vicem obeunt, carbo, creta, rubrica, plumbum.

CAP. X.

In quâ materiâ antiquissimè scriptum. 89

De latere ac lapide quæ prima materia. De foliis arborum; palma, malua, olea. Scriptum in pomo, in fungo, in corio, in frondibus florum, in libris seu tunicis corticis arborum, in corticibus vitis. In ligneis tabellis quæ dictæ codices & codicilli à caudice, quando. In linteis voluminibus; in plumbeis, non voluminibus, sed tabellis. Quid scheda? Vnde dicti pugillares? qui pugillares cerei, citrei, eburnei, membranei? duplices seu διπλοῦχα? triplices seu τριπλοῦχα? quincuplices πεντάπλοῦχα? Quando scriptum in are, argento? Quando inuenta membrana? vnde sic dicta? vnde appellata pergamenum? De multicoloribus membranis; de intestinis in quibus scriptum. Scriptum in puluere, in terrâ, in aquâ, in vino, in humanâ cute, & corde; in omni denique materiâ.

CAP. XI.

De primo vsu chartæ, eiusque variis generibus & appellatione. 98

Charta & chartus: dicta non à Chartâ vrbe Tyri; non quòd carptim papyro decerpatur; sed à χαρτεν, quod epistolis præscribi solitum, vnde Salutatrix charta, Martiali. Quæ charta noua & deletitia Vlpiano? quid palimpsestus? Charta vsus diu ante Alexandri tempora. Chartarum varia nomina ex quinque capitibus orta: locis, auctoribus, materiâ, formâ & officio. Elegantes denique aliquot metaphora in rem scriptoriam comportata à variis auctoribus.

CAP.

CAP. XII.

Ex quâ materiâ scriptæ literæ. 101

De atramento, milto, minio, synopide, cinnabari, encausto. Cur capita Legum rubricis miniata? Sanguine scriptum à quibus? Literæ factæ è buxo & ebore; literæ ferreæ, argenteæ, aureæ, ex auro solido & liquido. Byssina in vestibus. Literæ vino, aquâ, lacrymis scriptæ.

CAP. XIII.

De epistolis & earum variis generibus. 106

De vocis etymo. Vnde Latinis epistola dicta missa & missua. Quid Apostolica litera? quid Clericæ, Canonica, Circulares, Captiuorum, Confessoria, Commendatoria, Formata? Vnde dictæ Formata & Formales? Exemplum epistolæ Formatae, *συνήματα*. Decretales epistolæ, Dimissoria, Apostoli, Laureata, Memoriales, Metatoria, Aduentoria, Apsasticon, Pastorales, Synodica, Systatica, Pragmatica, Tractatoria, Tractoria. Epistolæ ad mortuos scriptæ, à mortuis scriptæ, ad diabolum scriptæ, ad montem Atho scriptæ. Literæ Vrie. Initium literarum; Gaudere, Bene agere, Χαίρειν. Salutem P. D. Suo vel Suis. Clausula Græcorum, Pax; Latinorum, Vale. De addendo scriptionis die & horâ. Quid Cicero pro barbarorum Dato?

CAP. XIV.

Oeconomia cursus publici, seu ratio mittendarum epistolarum. 113

Nuntiorum alij pedites, alij equites, alij curules & nauales. Veredi & veredarij vnde dicti. Qui dromanarij, cursuales, & palladij equi? Quid cursus publicus? fiscalis, clabularis, & caballatio? Angari & Parangaria. Cur-
sus

sus publicus quando plebi communicatus. *Qui cursores Ecclesiastici.* *Quid facultas tractoria?* *Qui Parochi?* *Quid Curiosus?* *Quid Saiones?* *Quid Hippocomi?* *Quis auctor primus cursus publici?* *A quibus instauratus?* *Qui Astanda apud Persas?* *Vnde Γεγραματογράφοι?* *Qui Gerones?* *Vnde Bruttiani?* *Clasarij qui?* *Qui, & vnde dicti Postæ?* *Quis olim habitus Cursorum?* *Vnde illis pinna in capite?* *Cur Aelius Verus Cursores appellauit nominibus ventorum?* *Cur dicti à Cicerone Pegasi?*

CAP. XV.

De occultâ literarum missione. 122

De occultâ materiâ, Tabellariis, Viâ. *Historia & modâ vniuersim triginta duo.*

CAP. XVI.

De inuisibili literarum scriptione. 130

De vario humore, quo scripta litera non nisi certo artificio legi possunt.

CAP. XVII.

De occultandâ scriptione per transpositionem literarum. 131

De Iulij & Octauiani inuento. *Suetonius auctoritate Varronis correctus.* *Quid scribere per Tractationem apud Varronem.*

CAP. XVIII.

De occultâ scriptione per Notas. 134

Quid Nota? *Nota litera, & Nota non litera.* *Nota non litera vocantur σημεῖα, signa, imagines, ζῆτρα, ignobiles litera, quasi litera, compendia literarum, σήλαι, vel sigla.* *Siglum descendere à sigillo.* *Nota litera vocantur singula & singularia.* *Ammianus notatus quidâ Egyptios characteres vocet singulas, cum sint sigla.* *Plurima*

rima per notas scribendi artes, eaq̄, olim vulgares. Cau-
sa ob quas inuenta Nota, quatuor: secretum, distinctio,
breuitas, celeritas scriptiois; haec postrema quanta, quam
velox. Notas inventas esse, non à Mecenate, Aquilâ li-
berto, Cicerone, Tirone liberto, Ennio, Phylargyro, aut
Persannio, sed ab Hebrais circa tēpora Danielis Propheta,

CAP. XIX.

Quæ alia Notarum genera? ac primò, de
seruilibus. 143

De Notis, insignibus nobilitatis apud varias gentes; cur
stigmata dicta nota Threicia, puncta, signa focorum aut
fugarum? Serui *στυματῖαι*, *στυῶνες*, varij attagenes,
Istriani, notis compuncti, inscripti, calati, literati, encausti.
Seruiles nota, partem litera singula, partem sigla. Cri-
men, reis nonnumquam inscriptum, per manus & totum
vultum: sapiùs tamen non per scriptum, sed singulis tan-
tùm, aut binis literis expressum. Ita K inustum Kalum-
niatoribus, D delatoribus, & T furibus, M homicidis a-
pud Anglos, ritu à Syris mutuato. Vultum inscribi ve-
tuit Constantinus; denuò iussit Theophilus Iconoclasta.
Militibus & sacrificulis inusta etiam nota & puncta. Sty-
lus vstorius, *καυτήρ καὶ καυτήριον*. In sulcos causticos
atramentum infusum. Per transfennam dictum de Cau-
stice seu picturâ vstoriam cerarum apud veteres.

CAP. XX.

De notis pecudum. 148

Quid signare? Signum ingenium apud Ausonium.
Equi *σαμφοδει*, non à literâ Σ inusta, sed ab episeo *Ϟ*
Σάν Πῖ. *Κοππατῖαι*, ab inusto Kophe seu *Κοππα*, non à
Κάππα. Ferrum vstorium *καυσίπιον* vel *ἰπποῦχος*, vel
χαρκτηρ. Quid ἀσπράγισος.

CAP.

SYLLABVS CAPITVM. 223

CAP. XXI.

De notis Iureconsultorum. 150

De his Magno librum conscripsit. Iustinianus & Basilius Imperatores earum vsu omnibus interdixere: bonum factum, ad vitandas fraudes. Et cetèra Notariorum, Prouerbio celebratum. Ostensum quanta subinde ab his notis damna accepta; quam variè earum interpretatio diuinata. Vnde ff & D, pro notis Digestorum, seu Pandectarum.

CAP. XXII.

De notis Iudiciariis. 154

Sententiæ à Iudicibus per notas scriptæ. A. Absoluo. C. Condemno. N. L. Non liquet. Alia tabella ab Augusto data ad ignoscendum. θ & x, nota item condemnationis. Tau, nota superstitum in Militiâ, litera sospitalis, à Tribunis adscripta Senatusconsultis. Longa & breuis linea; hæc absolutionis, illa condemnationis nota, apud Suidam. Litera longa Plauto, quæ? Iudicum calculi, nigris & albis notis insigniti.

CAP. XXIII.

De notis Censoriis. 157

De Tabulis Cæritum. Quid *συλοκοπεῖν* Athenæo.

CAP. XXIV.

De notis Suffragatoriis. 158

Quando ea ortæ? Quales? Qualis suffragandi ratio? Duplices tabelle. A. Antiquo. V. R. Vti rogas. Suffragia punctis adnotata ad ineundum numerum.

CAP. XXV.

De notis Tesserariis. 159

Tessera vnde dicta? cuius materia, cuius forma, quo diuersa à talis? Tessera rotunda. Quid militares?

res? *Quæ* militarium tesserarum signa & nota? *Quid* frumentaria? *Quomodo* differant à stellaturâ? *Quid* numaria? *vestiaria*, *lusoria*? *viales*, & *hospitales*?

CAP. XXVI.

De notis Sortiariis.

162

Triplicis sunt generis. Sortes è ligno; vnde à *κάλος*, *κλήρη*, fors. *Quid* *παλαιομαντεία*? De pullis literas depascentibus diuinationi adhibitis. *Sortitio* Iudicum & *Athletarum* per literas apud quos?

CAP. XVII.

De notis Grammaticis.

165

Ha dicta *ἑσῆσις καὶ σήματα*, & *θεσφοδία*: Latinis *Accentus* & *Positura*. *Comma*, *hypoclon*, *colon*, *punctum*. *Quid* *Sicilicus*? *Quando* inuenta *distinctionum* nota? *Quàm* diuersa *veteres* à *nohis*? *Parenthesis*, *hyphen*, *apostrophos*, *diastasis*, *diarexis*. *Quando* apud *Græcos* & *Latinos* cœperint *accentus*? *Quid* *Masoreth*, & *quàm* recentia apud *Hebraeos*? Vnde & *quomodo* nata *accentuum* formæ? *Quales* & *quæ* *spirituum* nota? *Quæ* nota *metrica*? *Quæ* *Platonica*? De *obelos* qui nota est *culpa*. De nota *laudis* ex *Varrone*.

CAP. XXVIII.

De notis Arithmetis.

171

Litera olim *vsurpata* pro *numeris*. *Dictum* de *versibus* *ισοῖσιν*, & *nominibus* *Gamatricis* *Rabbinorum*. *Cur* *Ivnitatem*, *V* *quinarium*, *X* *denarium*, *L* *quinquagenarium*, *C* *centenarium*, *D* *quingentenarium*, *M* *mille-*
narium, *significent*? *Dictum* de *Clauo* *annali*. *Theut* *inuentor* *priscorum* *numerorum*; *Arabes* *zifrarum* *recen-*
tiorum. Vnde *zifra* dicta? *Quæ* *ciuitas* *literarum*?

CAP.

CAPVT XXIX.

An literis, notis, numeris arcana
aliqua insit vis? 176

Inest vis duplex; altera significandi, altera obligandi;
nulla tamen Physica, vt probatum ratione & auctoritate.

Quid Ο'νομασμένα? Στοιχειομασμένα, & Α'ειδμασμένα?

Quid Kabbala? Qualis Marci & Colarbasii heresis de
vi literarum? Quis error Origenis, & quorundam He-
braeorum? De Ephesijs literis ex Suidâ. Nota amatoria
nullam habent vim, nisi ex pacto demonis. Antichristi
nomen qui & quale diuinarint, ex numeris DCLXVI.

CAP. XXX.

De vi obligandi quam habent
literæ. 181

Vis moralis est, subinde maior quam testium; ex Iure
ostensum. Vnde id factum? Quanta in scribendo chiro-
grapho adhibenda cautio, monstratum documento Pul-
cherie Augustæ in Theodos. fratrem. Que pœna falsa-
riorum? Cur à Iustiniano vix permessa comparatio lite-
rarum? Qui olim falsa Apostolorum acta scripserint?
Quomodo punitus Valens dum Basilio vellet scribere sen-
tentiam exilij? Quod Neronis votum, quando abs se
quidam capite damnandus?

CAP. XXXI.

Varia scripturarum nomina. 185

Acta seu Gesta. Sacra acta primùm Clementis, dein-
de Fabiani iussu scripta. Acta Natalitiorum qua? Re-
pagularia, Diurna acta. Accepti & Expensi tabula.
Aduersaria qualia, & vnde dicta? cur Transuersa appella-
ta? Quid ο'νομασμένα? Quid Minuta & πρωτοκωλα?
Annotatio. Quid album? quam multiplex? Quid
vbrum & nigrum Iureconsultis? Quid Pittacium?

P

Anna-

Annales quo differant ab Historiâ? Antigraphæ, Apocha, Antapocha, Arrestum, Authenticum, Autographum, Auctionariæ tabulæ, Breuia, Breuiarium, Breuiculus, Bullæ, Plumbatores, Chirographum, Cautio, Commemoratorium, Commentarius, Monitores, Monitoria, Condicta, Diarium, Digestum, Diplomata, Edictum, Elogium, Ephemeris, Eulogia, Fasti sacri & profani, Imbreuiatura, Indigitamenta, Instrumentum, Inuentarium, Repertorium, Kalendarium, Libellus, Laterculum, Mandata libera, Matrices, Notitia, Notorium, Pandectæ, Poliptici, Programma, Rationarium, Rescriptum, Sacra litera, Litera credentia, Scheda, Signatura, Summarium, Syngrapha, Tituli, Translaticia edicta.

CAP. XXXII.

De scribis & variis eorum generibus. 199

Librarij qui? Scribæ appellati à Magistratibus, Prætorij, Aedilitij, &c. ab officio. Nauales, Epistolares, Libellenses, &c. Actuarij, Abbreuiatores, Rescribendarij, Summistæ, Notarij, Antiquarij, Singularij, καλλιγράφοι, σιμιογράφοι, ταχυγράφοι. Qui Protonotarij? quæ eorum origo? Quàm varia Notariorum ciuilium genera? Logographi, Mediogrammatæi, Symbolographi, Subadiuus, Boëthi, Formularij, Pararij, Chartulani, Chartularij, Exceptores, Prochiri, Hypomnematographi, Reuerendarij, Scripturarij, Scriptores. Quales literæ Notariorum. Quàm ab aliis diuersæ? Quæ literæ maiuscula, quadrata, vnciales? Quid apices?

CAP. XXXIII.

De rarioribus quibusdam inscriptionibus. 204

Ostius inscriptum, Caue canem; & Arse verse. Laudes

des ianuis amicarum inscriptæ, & earum nomina viuis arborum corticibus, floribus item & pomis, & arulis tumulorum. Sigma inscriptum foribus tricliniorum, ad quid? Ciborum nomina, Modimperatori à coquo in tabellâ tradita, cibi literarum ordine in fercula dispositi. Pocula inscripta, vnde *γερματινα* & literata dicta. Inscripti cultri, scyphi, lances, cochlearia & lagenæ appensis pittaciis. Merces inscriptæ, & earum pretium in tabulâ expressum. Lupanaria inscripta nominibus prostibulorum, & pretio stupri. Serui appensâ pretij & morbi tabellâ venditi. Tragœdiarum nomina & auctoris proposita in titulo, dum agebatur. Curiarum nomina in foro scripta. Tabellæ reis appensæ cum inscriptione criminum. Res amissæ, fixis programmatis quesitæ. Lapides miliarium & itinerum signatores ab inscriptione *σημεία* dicti. Nauibus appicta nomina, & veteribus picturis. Tropæis occisorum nomina inscripta, vexillis, Ducum. Traianus cur dictus herba parietaria? Quo ritu expuncti tituli tyrannorum.

CAP. XXXIV.

De inuentione Typographiæ. 210

Sinensibus ea assignata. Diuersa & facilior illorum quam nostra.

CAP. XXXV.

De ornatu librorum. 212

Quid volumen, & vnde dictum? Quid cylindri? Vnde pagina? Libri omnes olim volumina. Quid cornua in volumine? Quid vmbilici? A quo primùm malleata charta? Libri vbi primùm circumcisi. Quid frontes librorum? Charta & frontes pumice leuigata. Librorum inuolucra è membranâ diuersicolore; mox è tabellis purpurâ vestitis; ne libri barbati, hoc est villosi, fierent. Charta contra tineas cedrimo oleo delibata. Quid menis & coronis in libris, ex Ausonio.

APPROBATIO SUPERIORVM.

CAROLVS SCRIBANI Præpositus Pro-
uincialis Societatis IESV per Flandro-Bel-
giam. Cùm opus De primâ scribendi origine,
eiusque vniuersâ antiquitate à P. Hermanno
Hugone Societatis IESV Sacerdote conscriptum,
designati eiusdem Societatis Patres legerint, pro-
barintque; potestate ab admodum R^{do} Patre no-
stro Generali MVTIO VITELLESO ad hoc mihi
factâ, vt typis excudatur, permitto. In quorum
fidem has literas manu meâ subscriptas, officij
mei sigillo muniui. Antuerpiæ, xxvi i. Iulij, anno
Domini M. DC. XVI.

Carolus Scribani,

APPROBATIO CENSORIS.

LIBRI hi De origine scribendi & totâ lite-
rariæ rei antiquitate, R. P. Hermanni Hu-
gonis è Societate IESV industriâ & accuratâ dis-
quisitione compositi, digni sunt qui in literato-
rum omnium manibus versentur. Datum Antuer-
piæ, xxvi i. Iulij, anno Domini M. DC. XVI.

*Egbertus Spitholdius Plebanus
Antuerpiensis.*

SVMMA PRIVILEGII.

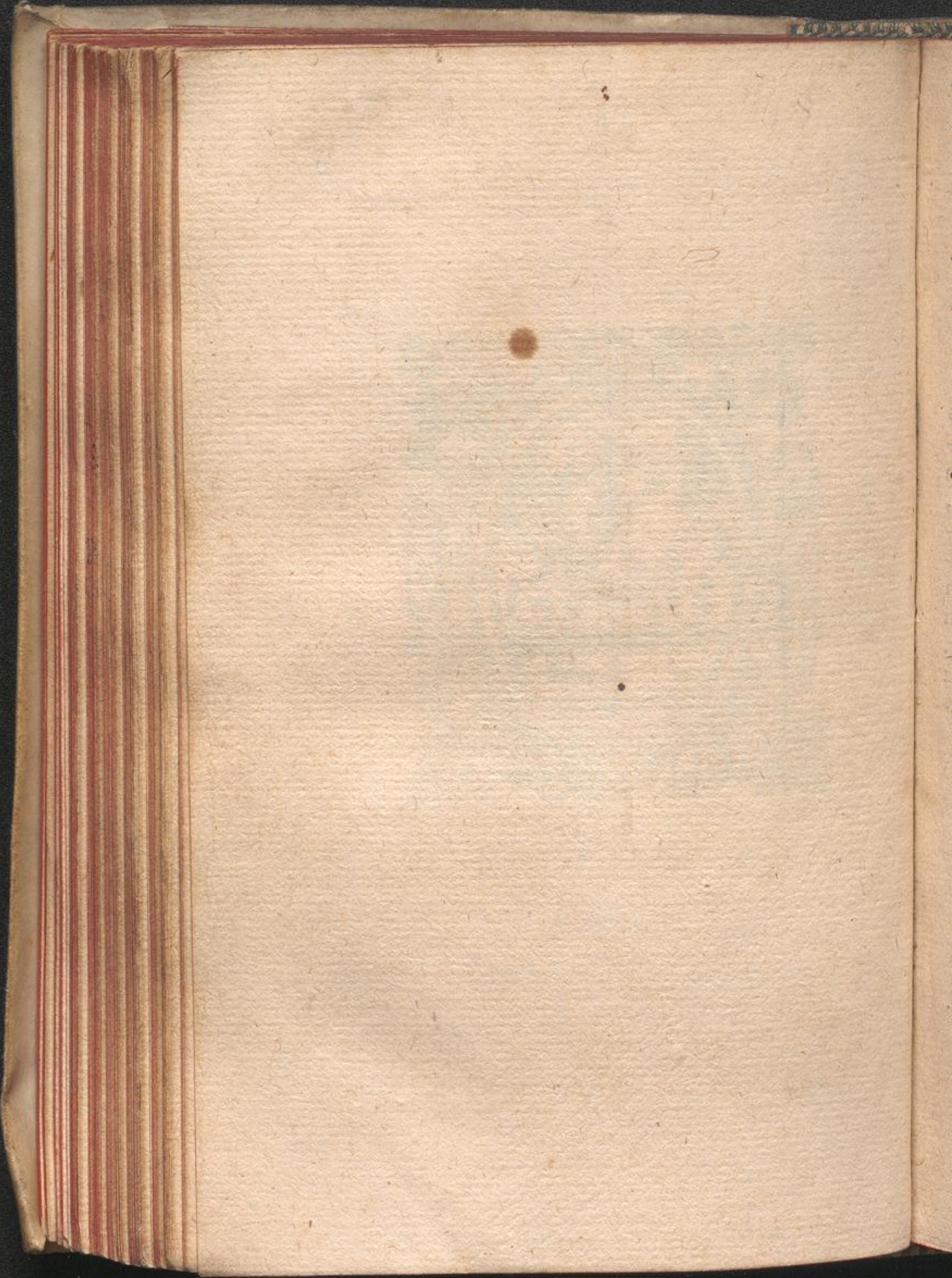
ALBERTI & ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ, Archiducum Austriae, Ducum Burgundiæ, Brabantiae, &c. Serenissimorum Belgicæ Principum Privilegio cautum est: ne quis Librum, cui titulus est, *De primâ scribendi origine, & uniuersâ rei literariæ antiquitate, ad Reuerendum Patrem CAROLVM SCRIBANI Societatis IESV Præpositum Prouincialem in Prouincia Flandro-Belgica, scribebat Hermannus Hugo eiusdem Societatis IESV; præter Balthasaris & Ioannis Moretorum fratrum voluntatem intra sexennium excudat, aut alibi excusum in Inferioris Germaniæ ditiones venalem importet. Qui secus faxit, confiscatione librorum, & aliâ graui poenâ multabitur, vti latius patet in literis datis Bruxellæ, XVI. Augusti, M. DC. XVI.*

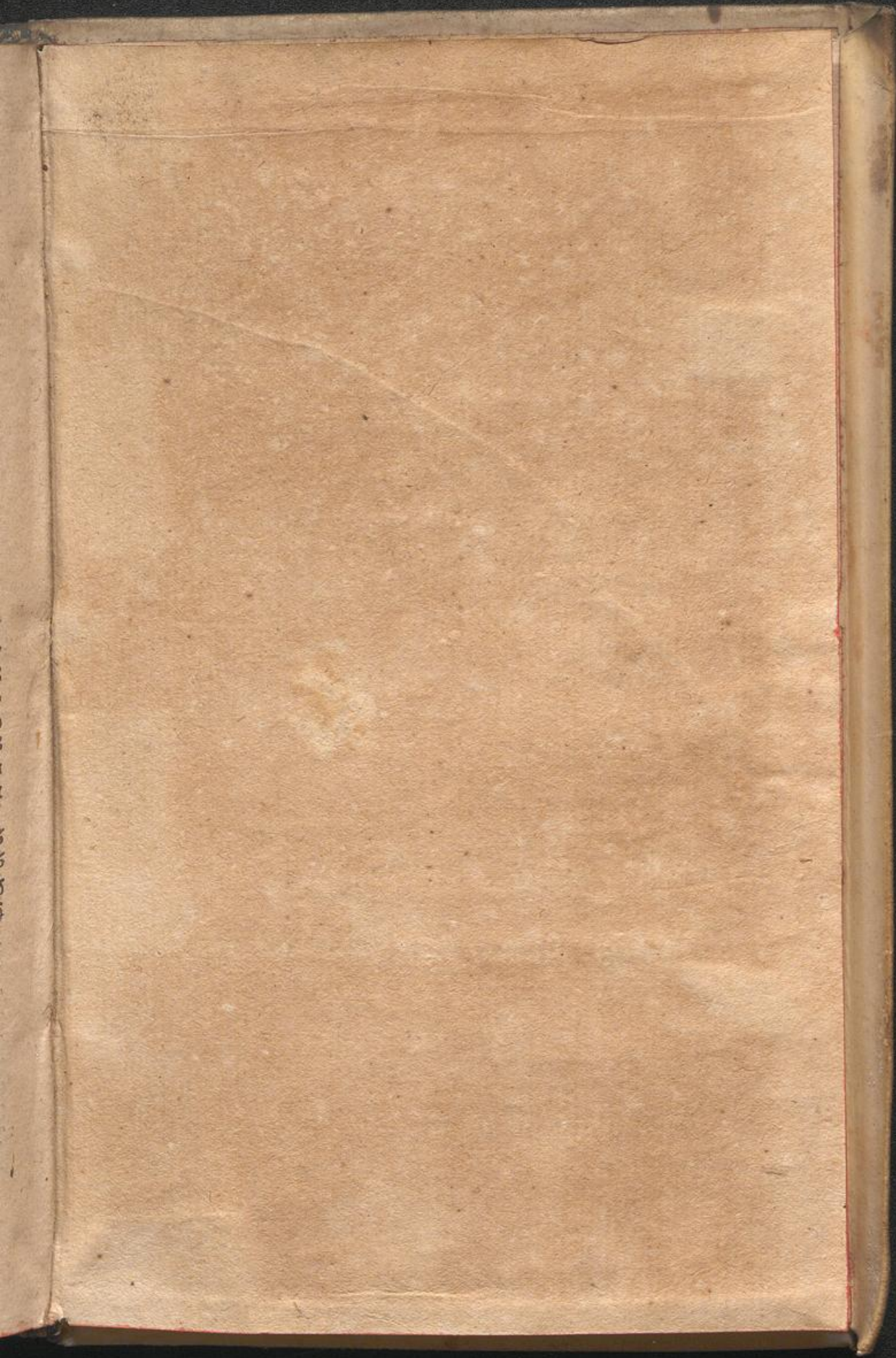
Signat.

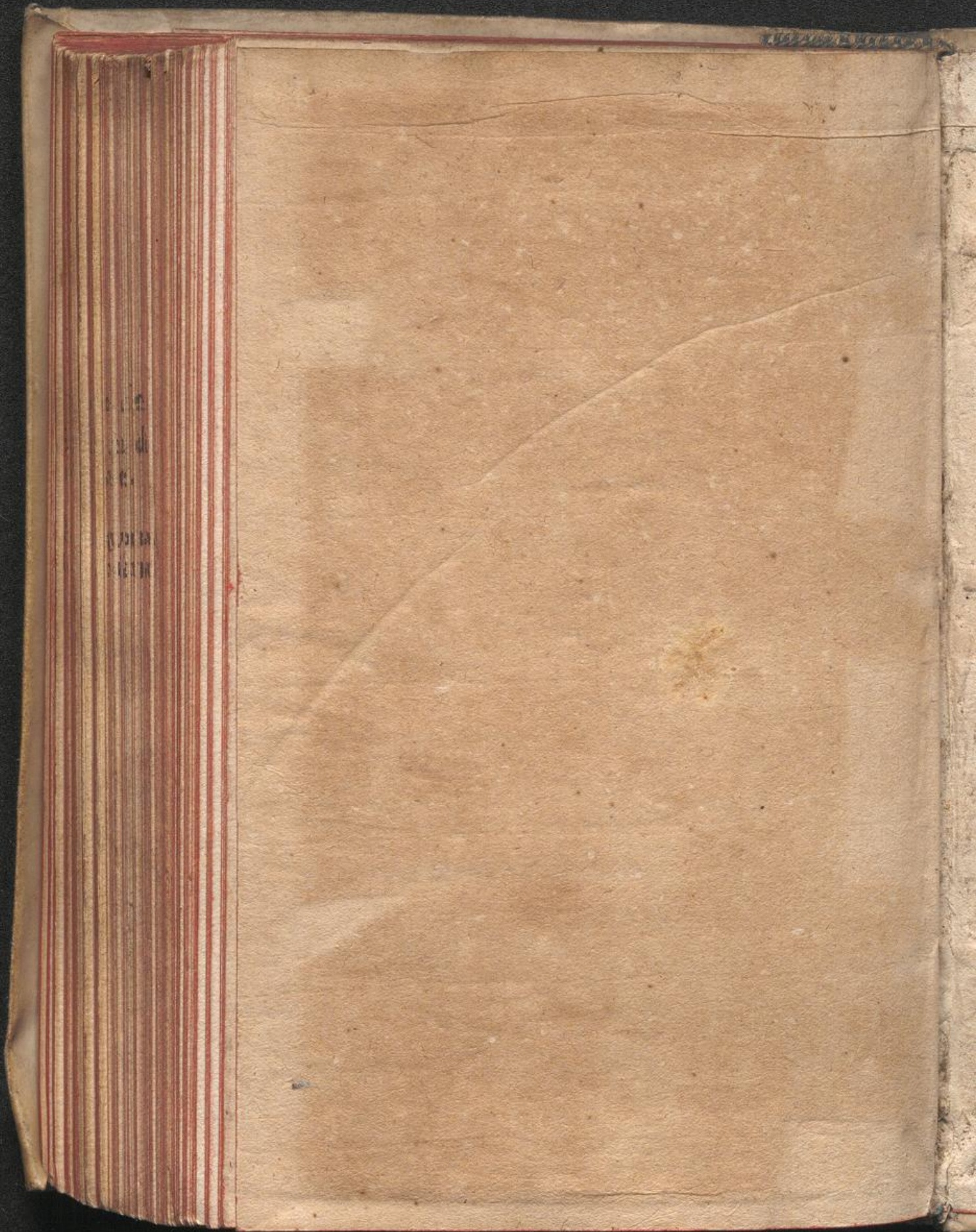
I. Cools.

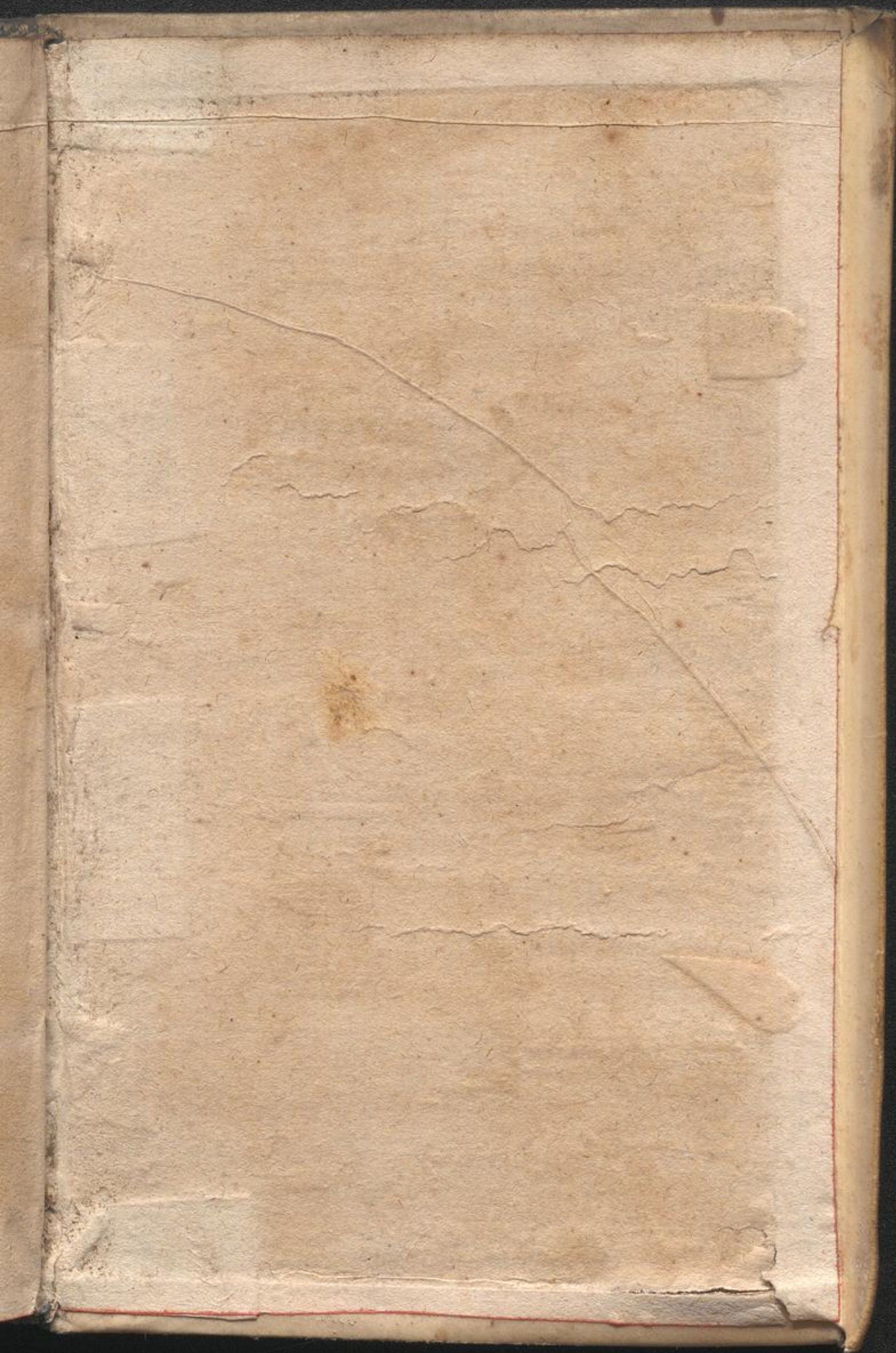

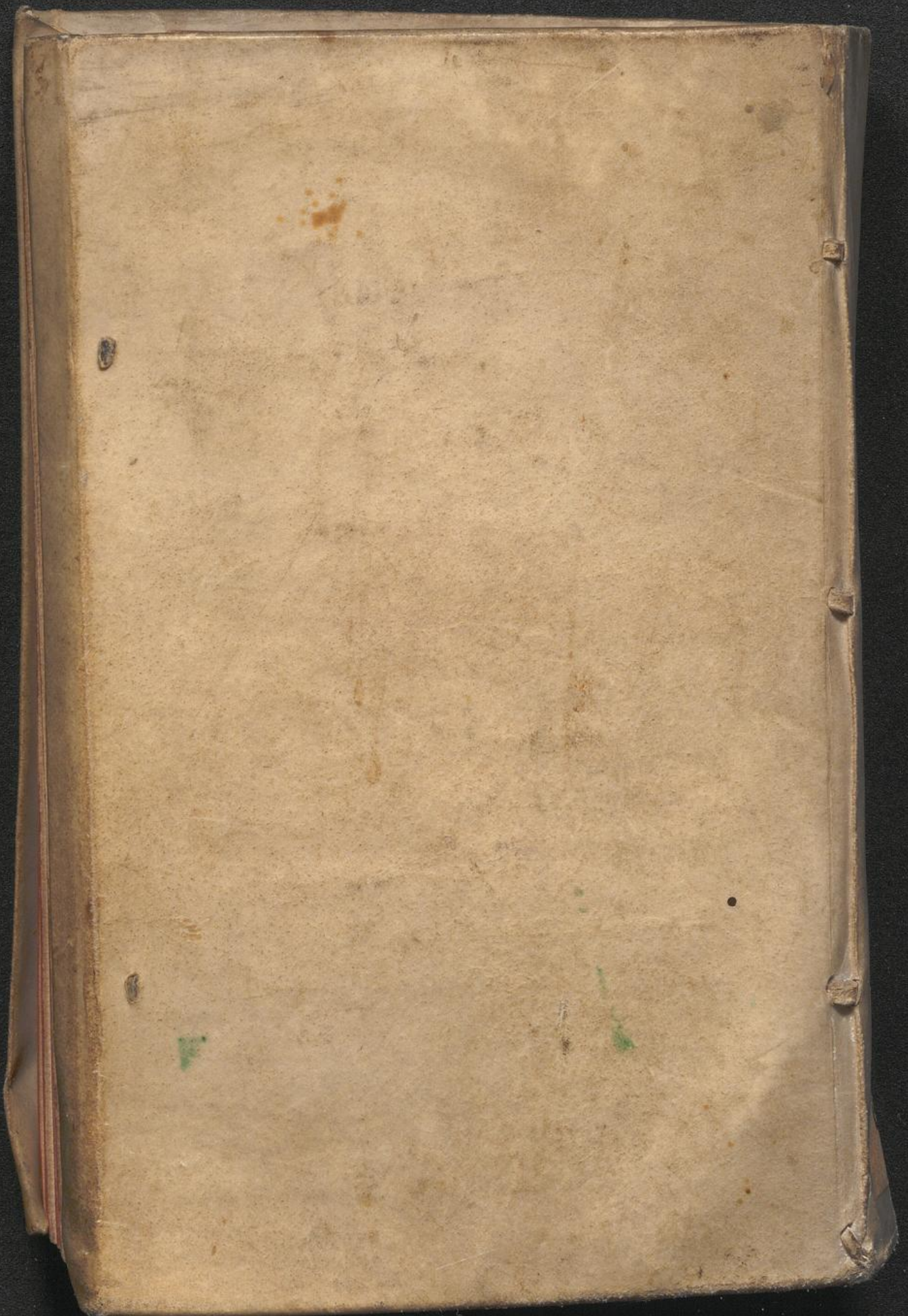
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Th
6102

Hoc de
S. J. J. J.
origines.
Polygyma
Ciceroniana